Arran del Cingle, by Josep Morato i Grau

The Project Gutenberg EBook of Arran del Cingle, by Josep Morato i Grau This eBook is for the use of anyone anywhere at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org

Title: Arran del Cingle

Author: Josep Morato i Grau

Release Date: May 12, 2008 [EBook #25443]

Language: Catalan

Character set encoding: ISO-8859-1

*** START OF THIS PROJECT GUTENBERG EBOOK ARRAN DEL CINGLE ***

ARRAN DEL CINGLE

I

LA TORNADA D'EN BIEL

Tota la desgràcia li venia d'haver mort un mal home. Perquè, d'ençà que l'havien enviat a presidi, mai més havia estat el Biel d'abans.

El dia que va tornar al poble amb la llicència, ja la va endevinar, la seva sort. La mala cara dels uns i la fredor dels altres, l'aire de tant se me'n dóna dels propis i el posat garneu dels estranys, varen ser per a ell l'anunci de la vida de penes i fatics que anava a empendre. Prou va trucar-hi, a totes les portes; prou va maldar, per a guanyar-se de bell nou la voluntat dels que havien estat els seus amics... Tot va ser en va. Allí on abans hi tenia sempre braços oberts que l'esperaven i rialles de goig que l'acollien, no hi trobava res més que visatges sorruts i portes tancades: tancades per a ell, encara que es mostressin esbatanades al sol d'ample a ample.

Als primers temps de ser al poble, quan, amb l'alegria de reveure els camps i vinyes on havia passat feliç la seva infantesa, tenia encara l'esperança de tornar a ser el mateix d'abans, recobrant, a còpia de ben obrar, les amistats perdudes, havia provat de treballar. Però el mal va ser que, per tot on demanava feina, li deien de no. I si bé, després de molt pregar i suplicar, va ensopegar algú que n'hi oferia, bé que feixuga i mal pagada, va trobar-se que, engandulit per la vida de presidi i revoltat per la mesquinesa del guany, no sabia fer-se amb l'agre de la terra i la trobava massa baixa per a vinclar la carcanada fins a esfonsar-hi la punta d'un magall o la fulla d'un tràmec.

Per això, un dia, després de molt rumiar sobre la seva sort, va acabar per dir-se que, ben comptat i debatut, la millor ruta que podia emprendre era la de viure a la bona de Déu, campant-se-la amb el que pesqués per les gorgues del córrec de l'Home-mort o amb el que pogués aplegar pels boscos del terme, del qual no es volia apartar mai més de la vida. Encara que tothom li girés l'esquena, la fiança de trobar una estada per aquells encontorns no la hi esvairia ningú. Prou i massa que els havia enyorat, per a apartar-se'n altre cop. Amb això, tant li era que fessin com que deixessin de fer, els veïns de Cassanelles: treure-se'l en un tot del damunt, no ho aconseguirien.

-Si no volen el meu treball, hauran de suportar la meva presència.

I, tot dient això, en Biel cloïa rabiosament el puny com si amenacés el poble, mentre dirigia el seu esguard somniós cap a les ruïnes de la torre del Barbut, que s'aixecaven entapissades d'eura sobre l'esquenall del cingle de Mal-vent, part d'allà dels boscos del comte.

La torre del Barbut gairebé no en tenia més que el nom, de torre. Tot el seu aire, llevat d'un petit bocí, que el tenia de fortalesa, era el d'una masia abandonada. El pou que hi havia sota, el dipòsit que semblava estontolar-s'hi, les desferres de paret que assenyalaven la cort dels porcs, l'entovat en forma d'era; tot designava que allí hi havia hagut un cau de treball. Però malgrat l'aire bon minyó d'aquelles ruïnes, tothom se les mirava amb cert esfereïment. Les dones i els vailets no hi passaven mai per sota, a entrada de fosc, que no cuitessin a persignar-se. Fins havia arrelat en els pagesos la creença que entre aquells murs s'acoblaven, i d'entre aquells murs eixien cada divendres a la nit, centenars i centenars de bruixes que, comandades pel Barbut, el rei dels bruixots, s'escampaven arreu a cavall de les escombres, sembrant la mala astrugància per la muntanya i el pla, escampant les malures pels sembrats i els boscos. Elles eren les que havien delmat les vinyes amb la filoxera; elles les que enviaven la calamarsa que malmetia els camps; elles les que feien congriar el mal temps i forjaven els llamps que atuïen alzines i roures, deixant-los corsecats i sense altre sosteniment per la brancada que la escorça mig buida.

Bregat en les coses del món, en Biel no les creia, aquelles falòrnies. Per això, un cop forjat l'intent, no va dubtar gens ni mica a posar-lo en obra.

Era cap al tard d'un dia de tardor, i justament a l'indret del cingle de Mal-vent, el cel es veia, des del poble, aclarit de tant en tant per la lluïssor dels llampecs, que tenyien a foguerades els colrats murs de la torre. Una atapeïda negror de núvols, encastellats els uns a cavall dels altres, s'anava enfilant espai amunt, i, escampant-se ensà i enllà, amenaçava la terra amb abrigar-la.

La fosca s'ensenyoria de tot, ennegrint els torrents i entaforant-se per l'espessor dels boscos; mentre, imposada per la tempesta que venia, la natura callava.

Ni un crit d'ocell, ni una remor de fulles, torbava la quietud; i fins l'aigua que s'escorria avall per les obagues del córrec de l'Home-mort semblava que no gosés fressejar i davallava quietona i ensopida.

Els pagesos, amb tot i ser arribada l'hora de plegar, abandonaven de mal grat les treballades, tement ser víctimes d'alguna mala passada del temps que els robés en un instant les suades d'un rosari de dies. Sorruts i afeixugats sota el pes de llurs cavil·lacions, abaixaven el cap i caminaven silenciosos cap a llurs vivendes, bo i donant de reguard alguna que altra llambregada a l'indret de la torre.

Quan se'n creuaven dos per un camí en lloc de bescanviar un salut, llançaven una expressió d'angoixa.

-Mala nit se'ns prepara.

-Certa refè que sí.

I tiraven avant, mentre llurs paraules ressonaven, entre la quietud, a tall de malediccions.

Dintre les cases, les dones cremaven fulles de llor, encenien davant les imatges els ciris del monument i encreuaven candeles beneïdes a l'ampit de les finestres, subjectant-les amb pedres de llamp, mentre de baix en baix remugaven oracions a la Santa Creu i a Santa Bàrbara, a Sant Marc i a Sant Lluc.

I mentrestant la negror s'estenia més i més. Ja no era formada per un escastellament de núvols, sinó per un núvol sol, però gras, atapeït, pesat i ample: prou pesat per a fer la il·lusió que, a certs indrets, arribava a tocar la terra.

Una forta ventada, un imposador bufarut, va aixecar tot d'una la pols dels camins, fent-ne eixir una nuvolada que semblava encarar-se amb la del cel per entaular-hi batussa. Però la del cel, com si volgués repel·lir l'embestida, va començar a escopir una gotellada espessa i forta que matava la pols tot just nada.

La fosca, enfilant-se del fons de les clotades, muntanyes amunt, i estenent-se, de l'espessor dels boscos, planes enllà, havia acabat per regnar arreu. El vianant, esmaperdut, ja havia de refiar-se, per a trobar l'adreça bona, de la claror dels llamps o del tritlleig de les campanes que assenyalaven el mal temps, desafiant-lo ardides i ressonant com un clam de misericòrdia entre el terratrèmol dels trons, els ruflets de la ventada i el xapoteig de la pluja.

I, com més anava, més fort plovia. I es començaven a engreixar torrents i rieres... I el riu, que neixia a l'altra banda de Mal-vent, sota mateix del cingle, ja no baixava mansoi i callat, sinó a capbussons i bruelant d'ira.

Tota la nit, tota la santa nit, va durar el mal temps, sense donar-se un sol moment de treva ni donar-lo de descans a la pobra gent de Cassanelles, que temien trobar-se, l'endemà, amb totes les viandes capolades, i que tremolaven davant les negrors de l'hivern de fam que els esperava, si Déu no se'n compadia. Dolenta com havia estat l'anyada, no els mancava sinó que les tardanies se'ls en anessin també aigua avall.

De tots els cors s'aixecaven precs i de tots els llavis n'eixien oracions, que eren interrompudes, de tant en tant, per a arribar-se, qui les mormolava, fins a una finestra, i donar una llambregada al defora.

Per això, l'endemà, quan, ja allunyat el flagell, va sortir tothom de les cases, cadascú podia donar raó de les puges i baixes que havia fet la tempesta en tot el curs de la nit. I, per això també, quan un dels pagesos va contar que, tan bon punt com havia començat la pluja, havia obirat, a la claror d'un llampec, una mena de fantasma que, des del cingle de Mal-vent, frec a frec de la torre del Barbut, amenaçava el poble, tot el terme va poder sortir per testimoni.

A cada casa hi havia algú que ho havia vist.

II

FIDELITAT

La brama va córrer tot seguit: en Biel s'havia donat a les bruixes, amb el sol intent de revenjar-se dels mals averanys amb què l'havia rebut el poble a la tornada de presidi.

A totes les taules se'n feia plat, i a tots els marges sentada. Les comares no sabien retreure altra conversa, ni es cansaven de fer predicots a les fadrines, conjurant-les que, per més que hi veiessin or a segar, no s'acostessin mai per mai als boscos del comte. ¡Bona l'hauria feta, la que, entaforada entre l'espessor dels alzinars, s'hagués topat qualsevol dia amb en Biel!

Un esverament estrany va fer-se mestre de tothom, i al record del crim comès pel presidari, va començar a acoblar un temor incert de mals desconeguts. ¿Qui sap quines arts en duia apreses, del presidi? I ¿qui sap quin servei en faria, d'aquelles males arts, ara que era coneixedor de les de la bruixeria?... Per això tothom s'apartava d'ell com d'un empestat i les mosses en fugien com del dimoni.

No més n'hi havia una que no en sentís por. Era la Malena de cal Costa ferrer, una minyona escanyolida i alta, blanca de pell com una damisel·la i negra d'ulls com una verge mora. En altres temps havia tingut tracte amb en Biel; i ni el crim comès per ell, ni els anys de presidi que en varen ser la cua, varen aconseguir que es decantés per cap dels altres minyons que li feien l'aleta.

Passats alguns anys de la condemna, creient que ja no el veuria més i veient-se de sol a sol agullonada pel seu pare, havia semblat que feia bona cara al mal temps escoltant els propòsits de l'hereu Bartra, que no la deixava de petja; però, encara no varen arribar noves de la tornada d'en Biel, va desentendre's tot seguit de l'hereu Bartra i dels seus intents de casori. Els consells de l'apotecària, que li era padrina; les amenaces del seu pare, que feia sempre grans bocades de rompre-li un braç amb un samaler; i fins els predicots de mossèn Esteve, el rector, que, com qui no ho vol, procurava topar-s'hi i cercar-hi conversa, varen resultar eixorcs. Tot el que tenia d'escaient ho tenia de tossuda, aquell llamp de mossa. Prou que ho deia el seu pare: -Quan ella fica la banya a un forat, no hi ha qui la faci cedir.

Però en aquella ocasió l'home va pendre's la cosa a la valenta:

-Hem de veure qui podrà més: ella o jo.

I, de primer antuvi, va privar-la de sortir al carrer. Fora les estones que la necessitava perquè li aguantés la pota d'una bèstia o li abrandés la fornal a cops de manxa, no la deixava moure de la banda del darrera del casalot on vivien. De comprar la minestra de cada dia se'n cuidava ell mateix; si al cap de la setmana havien de proveir d'arròs o fideus, aprofitaven el moment de sortir de la missa matinal. Després, un cop feta la compra, se n'anaven de dret a casa, i, havent esmorzat, la mossa es quedava sola, tancada amb pany i clau, i el pare marxava per les seves, no deixant-se veure en tot el dia més, puix ja era cosa sabuda que les festes les passava a l'hostal.

¡Que tristos que els trobava, la Malena, aquells diumenges!... Tristos i cançoners que no s'acabaven mai.

I no era pas que li manqués distracció, perquè, entre netejar d'herbotes les regues i els caminals de l'hort, escatar el joquiner de les gallines i canviar el jaç dels conills, gairebé tenia entreteniment per a tot el dia.

Però, encara que mentre en Biel havia estat a presidi s'havia condemnat per gust a no moure's de casa, ara que aquell esclavatge li era imposat, semblava que li esdevingués feixuc: tan feixuc, que molts dies els passava capficada per la dèria d'escapar-se de casa, de fugir camps i boscos enllà, lluny, ben lluny, fins a les terres

desconegudes de què, quan era criatura, li parlava sa mare en les rondalles. Amb tot, no somiava pas anar-se-n'hi sola, cap a aquelles terres, sinó en companyia d'en Biel, que hi podria viure tranquil, reposant de les fadigues i angúnies que li havia portat la seva hora d'encegament.

I encara, sense en Biel, hauria fet seguir la Ruixqueta, una cabra cega i coixa que criava i a la qual duia gran voluntat d'ençà que l'havia guarida de les nafres que varen cegar-la i ocasionar-li la coixera.

Se'n recordava com si acabés de passar, la Malena, d'aquell daltabaix. Era de bella nit quan va despertar-se tot d'una, enlluernada per una gran lluïssor que venia de la banda del llenyer. Aixecar-se, tirar-se al damunt uns faldillots, córrer desaforada a la cambra del seu pare i llançar-se al defora, va ser obra d'un dient d'avemaria. Verge pura! Tot el llenyer estava abrandat, i les flames, després d'aferrar-se a la porta de la cort, s'escampaven ja per la coberta, enrondant-la d'una corona resplendent.

La primera cosa que va tractar de salvar varen ser els conills i les gallines: sobretot les gallines, que li servien per a comprar-se bonics amb els diners que li donaven a guanyar amb els ous. Per això, endinsant-se resoluda pel corral, va posar-se a la feina amb tant de cor i s'hi va aqueferar de tal manera, que ni sentia els bels llastimosos llançats per la cabra des de la cort. I quan entre els lladrucs dels gossos, l'enrenou de l'aviram i els crits que eixien de totes les cases del poble, li va semblar sentir-los, ja no li podia fer cap bé ni cap mal, a la bestiola. La porta, consumida per les flamarades, mostrava escletxes prou obertes perquè pogués passar-hi el cos mesquí de la cabra.

Aleshores, tots els que havien acudit al foc varen poder veure una llei de mal esperit que, amb la pelussera encesa i llançant fetor de socarrim, sortia enventat de la cort, botent com una pilota.

Ventura que un dels veïns va tenir la pensada d'abrigar la bèstia amb una manta: sinó, potser hauria mort de la feta. I si no hagués estat el compte amb que la Malena va guarir-li després les nafres, ben segur que tampoc se n'hauria escapat de morir.

Per això se l'estimava tant. Per això i perquè, de molt abans d'anar en Biel a presidi, se l'enduia sempre de companyia: amb ella anava el dia que el minyó va segar-li el pas, al fons del córrec de l'Home-mort, per dir-li que l'estimava; amb ella per testimoni, s'havien contat més endavant llurs secrets, i havien trescat esterrossant-se per les foscors dels boscos del comte, i havien passejat tranquilament per tots el viaranys del terme.

Fins al comiat que varen donar-se el dia que ell va comparèixer a la ferreria tot esbufegant, dient que acabava de matar el Picotí, la cabra hi era present, com hi era l'endemà, quan va travessar el poble entre els dos civils que varen aixarpar-lo abans de passar la ratlla. Semblava que, en totes les penes i en totes les alegries de la Malena, ella hi hagués de pendre part. Cega i tot, endevinava sempre els humors de la mossa, i brincava de goig quan estava alegre, i se li agemolia, consirosa, als peus, quan estava trista. Era com si flairés la sort.

A vegades, comparant la d'en Biel i la de la Ruixqueta, a la Malena li semblava que venien a ser una mateixa cosa. Perquè, ben garbellat, tant a ell com a la bestiola, totes les misèries els venien d'una hora de mala astrugància. Res: un moment de desgràcia i una tirallonga de mals per seguici. Sinó que, així com a la cabra la seva mala hora li havia dut una esguerradura de cos, a en Biel li havia congriat una esguerradura d'ànima. Encara que qui sap qui ho era més, d'esguerrat d'ànima! en Biel o molts dels que l'inculpaven de les malvestats que pesaven sobre el poble d'ençà que havia tornat de presidi?... De llamps i pedregades i malures, sempre n'hi havia vist, ella, al poble. I si bé era cert que d'algun temps ençà els flagells semblaven créixer, i el gam s'ensenyoria del bestiar, i la cuca malmetia les plantes, també ho era que tothom semblava tenir més mal cor: fins el seu pare, que la tractava, a ella, amb els mateixos roncs que als matxos que li duien a ferrar!

Un dia va arribar a posar-li la mà al damunt i tot.

Era pels encontorns de Sant Martí, i la natura reviscolada per un xàfec que havia caigut el dia abans, mostrava un entendriment que s'encomanava a l'aire, entrecreuat de baf d'herba i farum de terra xopa. Una nuvolada de plom s'extenia pel cel a tan poca alçària, que semblava que a trets de fona se l'hauria poguda esbotzar. Pel damunt del poble hi surava pesadament una xafogor estranya, una calda ensopidora semblant a la de les migdiades d'estiu.

Tot el matí havia estat, la Malena, manxa que manxa, i el seu pare, ferra que ferra... La suor que perlejava la pell de la mossa era com una rosada lleugera si es comparava amb la que amarava tot el cos del ferrer. Tant l'un com l'altre sentien de part de dins una cremor com si tinguessin les entranyes convertides en caliu.

Per això, en Costa, desentenent-se dels propòsits que havia fet, va manar a la Malena que agafés el poal i anés a la font a proveir d'aigua fresca.

I la noia va obeir sense tornar resposta, desapareixent carrer avall amb el poal buit sota l'aixella.

Però va passar un quart, i la Malena no tornava; mitja hora, i ni rastre d'ella. A l'últim, al cap d'una hora ben repicada, va aparèixer, carrer enllà, esbufegant de fatiga, amb els llavis estrafets per una rialla estranya que semblava il·luminar-li el rostre, malgrat l'esverament que duia pintat als ulls.

Arribar a la ferreria, caure a terra a l'empenta d'un cop de puny, i esmicolar-se el poal en deu mil trossos en topar amb els rierencs de l'empedrat, va ser obra d'un dir Jesús.

Tenia la mà de ferro, el Costa ferrer.

De sobte, revifant-se, va fer la mossa un salt enrera, com una gata que es prepara a treure les urpes; però, esporuguida per la mirada del seu pare, va anar-se'n de reracules cap a la cuina a enllestir el dinar.

I al cap d'un moment, sense pensar en l'ardentor i el formigueig que sentia a la galta, seguia ja amb un cantusseig alegre els moviments del ventall.

III

L'IDIL·LI DEL PRESIDIARI

El poble de Cassanelles es reduïa a un carrer costerut i ple de gepes, que s'eixamplava al cap d'amunt, formant plaça al davant de l'església i anguilejant entre alzinars i roqueters: alzinars a l'esquerra, roqueters a la dreta, cingleres a la banda de dalt, timbes a la de sota. En dies de mal temps semblava que s'aguantés per miracle i que a cada espetec de tro o a cada esclat de centella hagués d'anar-se'n de tomballons, arrossegat per les cascades i els torrents que rebia de tots costats i que, en ajuntar-se part d'avall del poble amb les aigües del córrec de l'Home-mort, el convertien en imposadora riera.

Les parets i marges que en tals ocasions havien desaparegut, les cases que havien quedat sense una capsa de bròquil ni una mata d'ensiam a l'hort, i els arbres que havien estat arrencats de soca i arrel per a seguir el camí de la rierada, no tenien fi ni compte. En tots els indrets del terme hi havia records de temporals. Allà es veia una pregona entallada que feia memòria de la penya que abans s'hi ajeia; aquí una clapa de roca viva que havia quedat descoberta en ensulsiar-se la gruixa de terra que l'arrebossava; més ençà un roure corsecat pel llamp; més enllà un areny que convertia en terra eixorca el que havia estat conreu ple d'ufana.

De la primera nit que va passar en Biel a la torre del Barbut, en quedava encara, al capdavall del poble, travessant, a tall de palanca, el córrec de l'Home-mort, un arbre vell atuït per la tempesta. Com que venia a l'indret de la font i estalviava la marrada que s'havia de fer abans per anar a l'aigua, ningú va pensar a treure'l, i va quedar allí com a testimoni d'un gran daltabaix.

El dia que, després d'una tirallonga de setmanes de no sortir sola, va anar la Malena per primera vegada a la font, el va empendre resoluda, sense temor al rodament de cap que podia estimbar-la cinc canes ensota. Per tots aquells encontorns no se sentia altra fressa que la de l'aigua saltant de la canella a la pica, per a caure formant regueró fins al córrec i seguir després avall, cap a perdre's en el corrent del riu que, nat sota el cingle de Mal-vent, anava engruixint-se a mesura que davallava al pla en el qual es veia relluir com una formosa cinta argentada.

Al ser a mitja soca, la Malena va dirigir la vista a la terra baixa. I en veure aquella amplada d'horitzó, va sentir desitjos de seguir el camí de l'aigua... d'aquella aigua que, escapant-se dels murs de roca que l'empresonaven al nàixer, podia escórrer-se lliurement, sense lligams que la subjuguessin, reposant per les rescloses que de tant en tant li segaven el pas, i continuant després la seva tasca gloriosa de donar força als molins i ufana als conreus, d'omplir de vida els camps del pla i les fàbriques que hi blanquejaven, semblants, amb llurs finestres, a immensos ruscos remorosos de treball.

Un cruiximent de fulles, provinent de l'espessor de bardisses que privaven de veure el fons del córrec, va fer estremir la Malena, que, com si es despertés d'un somni, va cuitar a travessar la palanca i va acostar-se a la font, posant el poal sobre la pica i aguantant-lo per l'ansa, de gairell, perquè el raig de l'aigua, en deixar la canela, entrés sencer pel tarot i no se'n perdés gota.

Així que un devassall de bombolles va coronar la boca del poal, escampant-se en regalims per les seves parets ventrudes, la Malena va sentir una frisança estranya que li va fer córrer entre carn i pell una onada freda. Sense que els seus ulls el veiessin ni les seves orelles el sentissin, endevinava al seu darrera la presència d'algú.

Com coniller que flaira el rastre d'una peça, va eixamplar els narius del seu nas prim i delicat, i, desplegant tot seguit els llavis, esblanqueïts com fulles de rosella mal nada, va bleixar amb totes les seves forces, tot fent acció de redreçar-se i giravoltar sobre si.

Però no va tenir temps: Unes mans amples i fermes varen tapar-li la vista i privar-li l'acció.

-Fuig! Vés-te'n! Gicam'm estar!- va cridar esfereïda.

I aferrant les seves, esprimatxades i ossoses, a les mans rabassudes que entenebrien els seus ulls negres, va deseixir-se'n d'una revolada, i, amb un salt de gata perseguida, va enfilar-se al marge que s'aixecava darrera la font i va plantar cara a l'enemic.

Després, ja revinguda, va dir amb aire tendre de reny:

-Tota m'has esporuguida.

-T'ets tornada prou esquerpa!- va fer en Biel, que se la mirava de baix estant com si, penedit d'haver-la sobtada tan asprement, no s'hi gosés atansar.

I varen quedar llarga estona en la mateixa positura: ella, al cim del marge, guaitant-lo fixament; ell, dues canes ensota, ennartant de contemplar-la.

Al darrera la mossa, s'enfilava rost amunt, a tall d'avançada dels boscos del comte, un clap d'alzines de brancam retorçat i copa tofuda que, amb tot i llur majestat d'arbres centenaris, semblava que restessin aclofades sota el pes de l'estesa de núvols pesats i atapeïts que anava de llevant a ponent i de tramontana a mitjorn. Una quietud basardosa s'havia fet mestressa dels voltants. Fins semblava que la remor de l'aigua restés esmorteïda.

La Malena, sang-glaçada de primer antuvi, va sentir-se tot d'un plegat corpresa per l'aire de beatitud d'en Biel; i sense parar-hi atenció, va mig aclucar els ulls i va somriure.

Ja era romput el glaç. Com si aquell somrís hagués foragitat l'angúnia que el lligava, en Biel va recobrar el moviment i la vida, es va acostar al marge i va rompre a parlar:

-¿Fa, Malena, que no me'n tenes, de por?... ¿Fa que no ho ets, tu, com les altres mosses, que d'un cort lluny ja fugen de mi com els dimonis de la creu? Fa que ets la mateixa de sempre?...

Caminant d'esma, la noia s'havia acostat a la vora del marge. I ell, que l'esperava sota, en sentir-se la mà que li allargava enclosa amb ferma estreta, va notar que un formigor estrany li recorria la còrpora i li feia perdre el món de vista, amb perill que la Malena, en deixar-se caure confiada en ell, rodolés pel ribàs fins al córrec.

I ben poc va mancar-se'n perquè això succeís: tan poc, que, amb tot i haver-se arrapat a una branca d'arboç, no va poder salvar-se de caure asseguda a terra.

Un davassall de cireres caigudes de la branca va escórrer-se avall, caient a l'aigua amb una remor alegre.

Allavors, en Biel, desfent-se d'un sacotell que duia penjat a tall de sarró de mendicant, va asseure's al costat de la noia, reprenent la paraula.

-Digues-m'ho, Malena, que no m'hi tenes, per un mal home.

-Per què t'hi haig de tenir?- va fer ella, no sabent on dirigir la vista.

-Com que tothom m'hi té... i com que ho sóc...

La Malena va guaitar-lo esverada; però ell la va tranquil·litzar tot seguit.

-Sóc dolent per tothom... menys per tu. ¿I sabes per què ho sóc, de dolent per tothom? Perquè tothom ho és per mi. Emprò tu no ho ets. Fa, Malena, que no?...

Com si no el sentís, la noia s'estava quieta, amb la vista clavada al fons del córrec, recoquillant frisosament amb els dits el corn del davantal de cànem i llana.

Tot d'una, sense respondre al que li preguntava en Biel, va fer, amb veu tremolosa:

-Diuen que t'ets donat a les bruixes.

-Als dimonis, me donaria!- va esclafir ell, encès per una onada de sang. Però va revenir-se aviat, i va afegir: -Mira, Malena: con vaig matar al Picotí, tota la gent de la rodalia va estar-ne contenta. I les mosses varen ser les primeres d'estar-ne, perquè totes sabien que amb el Picotí, el més sagrat hi perillava. Com que, quan la raja li venia no tenia fe ni llei! Prou que ho sabes tu, que més d'un cop havies estat en perill de caure a les seves urpes!... I prou que ho sabes, també, que això va ser una de les coses que em varen fer venir set de la seva sang!

Pel cervell de la Malena va passar-hi, com un llampec, el record del Picotí. Havia estat l'escanyapobres de tots els pagesos d'aquells volts, i en anys d'escassetat tenia gairebé endogalades totes les cases del terme. Per això s'havia fet senyor de tot el poble, que l'obeïa com la ramada al pastor; per això disposava de l'honra dels altres com d'una mercaderia que es pot comprar i vendre sota preu; i per això havia mort a les mans del minyó que, tenint-li a arrendament cotat una part de les terres, se n'havia vist despullat tot d'una, després de regar-les un grapat d'anys amb la seva suor per convertir-les, d'eixorques que eren en arrendar-les en els conreus més

ufanosos de dues hores a la rodona.

-Si no li hagués fet la tussa,- va seguir en Biel -qui sap què seria, ara, de tu!... Perquè el que ell volia era fer-te seva. I per això, despitat com estava, me va pendre el camp, el lladre!

-Encara li tenes malícia?

-Tant com això, no. Emprò de vegades m'encenc i no puc fer-hi més: sabes?... A qui en tinc, de malícia, és a tot el poble. Perquè tu ja ho sabes, que no hi havia home de sis hores a la rodona, que no hagués tingut gosar per fer el que vaig fer. Sinó que cap va atrevir-s'hi per por de les resultes. I la prova és que tots varen estar-ne contents, de la mort del Picotí. Emprò, con la cosa va anar per justícia, tothom me va girar les espatlles.

Va callar el minyó; i la Malena, que s'havia oblidat del seu pare i del poal, va fer acció d' aixecar-se. Però una mirada embadalida d'en Biel la va deturar.

-Que n'ets, de gopa! .

-De debò?

-Tant ho ets, que ara tot just, con eres a dalt del marge i jo et mirava de baix estant, me semblava que m'havia tornat pitit, pitit, com con feia d'escolà i em contemplava la Mare de Déu de l'altar del Carme. I mira't: m'ha passat una cosa ben igual com el que em passava llavores. Con la posàvem a terra els dies d'escarràs, la cuidava espatllar a cops d'espolsadors; emprò con era sobre l'altar i la veia enrondada d'àngels, fins i tot m'arribava a semblar que amb les patacades li havia fet mal. Doncs això mateix m'ha esdevingut suara: con te som vista al peu de la font, m'han vingudes ganes de sobtar-te; emprò com t'ets enfilada al marge i m'has mirat amb aquells uis tan esverats, llamp, quin respecte!

-Vòs dire?...

-T'ho ben juro.

I varen callar altra vegada tots dos, i va tornar a regnar per aquells circuits una quietud basardosa.

Les batallades de les dotze, escampant-se al volt del campanar del poble i retrunyint de cingle en cingle, varen sobtar tot d'una la parella, encomanant a la mossa un esverament que li va fer travessar enventada la palanca i enfilar-se a trenca nou de coll costa amunt fins a entrar al poble.

Ell va quedar-se pal-dret, contemplant com fugia.

Després, un cop fos l'encís, va pendre el sacotell que havia deixat a terra, se'l va penjar al muscle a l'esgairada, i, mandrosament, girant tot sovint els ulls cap al poble com si se n'allunyés amb recança, es va enfilar rostos amunt i va entaforar-se per les negrors dels boscos del comte, sense fer cas de les gotes grasses i feixugues que, arrencant una immensa remor de les copes de roures i alzines, començaven a davallar del cel en espès ruixat.

IV

BON LLEVAT

A presidi, hi havia conegut, en Biel, un minyó de pocs anys, víctima, com ell, d'una mala hora. La feta que l'havia dut a presidi era un furt sacríleg, comès en companyia de dos amics, estudiants, com ell, de capellà, i encarregats, amb ell, de la guarda de la Seu del poble on estudiaven.

Pobres tots tres, i obligats a guanyar-se la carrera fent d'escolà, vivien modestament dintre el gran temple, menjant i dormint a redós del campanar, en unes amples i nues peces que venien darrera el rellotge, travessades de baix a dalt per la rodona caixa de l'escala.

¿Va ser la comparança de llur pobresa amb els rics tresors de la Catedral, el que va temptar-los?... ¿Va ser que un dels tres, inclinat per naturalesa al lladronici, va encomanar als altres la podridura de la seva ànima?... ¿Va ser que tots a la una varen sentir-se encegats per la temptació?... El company d'en Biel no ho sabia: només es recordava d'una nit en què, embriac de desigs mai sentits fins aleshores i amb el cervell enterbolit per l'aiguardent begut havent sopat, ajudava amb totes les forces els seus companys en la tasca d'arrencar diamants i perles i maragdes de la custòdia d'or, que era la millor gala i el més preat tresor de l'església.

I després d'aquella nit... res: una tirallonga de setmanes de fer la cuitamaga per camins perdedors a través dels boscos, passant el dia a l'aguait i esperant amb ànsia la nit per continuar la cursa... fugint dels homes, amb tot i les riqueses que duien... esverats a tota hora pel témer de la justícia.

-Però no era pas la justícia dels homes, la que'm feia més por- solia dir el company d'en Biel, en recordar la feta: -la que temia era la de Déu, que em sentia pesar a la consciència amb la feixugor d'una muntanya. Per això, quan vàrem caure a les mans dels civils, vaig estar-ne potser més alegre que no ho estaré el dia que m'obrin les portes del presidi i pugui tornar a casa. Temia la justícia, i fins que vaig veure-m'hi a sota no vaig trobar repòs. ¿Què n'hauria tret, de la llibertat, si sempre em sentia les entranyes rosegades per aquell corc que no em deixava viure?

I era tan ferm el penediment del pobre sacríleg, que es passava les hores enteres amb la vista clavada al cel, i esmerçava tot el temps que podia a donar bons consells als seus companys de captiveri.

Però gairebé tots es mofaven d'ell, no donant-li altre nom que el d'Escura-llànties, i rient-se, amb rialla estúpida, dels seus predicots.

Moltes vegades, amb en Biel, passaven l'estona enraonant, comunicant-se els records d'infantesa, parlant del temps que havien passat fent d'escolà, l'un a la immensa Seu del poble on estudiava, l'altre a la menuda església de Cassanelles.

I més d'un cop els havia succeït d'escapar-los les llàgrimes galtes avall, i més de cent, les oracions que aixecava al cel l'Escura-llànties demanant clemència pel seu crim, s'enfilaven espai amunt barrejades amb les d'en Biel, que beneïa a tot hora la sort que, en mig de la seva desgràcia, havia tingut de trobar semblant companyó.

Per desventura seva, aquella amistat no va durar gaire. La va trencar la mort amb un cop sec, enduent-se'n l'Escura-llànties d'un atac al cor, sense donar-li temps més que de rebre Nostramo. I en Biel va quedar esmaperdut, com nàufrag que, obirant al lluny la farola que ha de guiar-lo a bon port, es troba sobtadament capbussat per una onada que el deixa entre tenebres.

Les llàgrimes que va costar-li aquella pèrdua no tenien fi ni compte. Fins al cap de moltes setmanes... de molts mesos i tot, no va poder treure-se-la del cap. La befa dels presidaris no aconseguia, als primers temps, altra cosa que convertir en ira la seva pena resignada. Però, de mica en mica, el record de l'Escura-llànties va anar-se-li borrant del magí, i va acabar per cercar-se nous amics que, amb llurs consells i llur experiència del vici, varen cuidar desfer la bona obra de l'infeliç sacríleg.

Amb tot, no varen poder destruir el bon llevat que el minyó duia a l'ànima i que, en les estones de repòs, semblava esponjar-se, envair-lo de cap a peus, sobreeixir-li pels ulls en gotes amargants, i nuar-li el cor en ferma estreta.

Si en semblants ocasions algun altre presidari s'hi gosava acostar per fer-ne mofa, es sentia de sobte envaït per una onada que l'encegava i li feia perdre el món de vista. Era com si una força desconeguda li regirés les entranyes, atiant-lo a venjar-se de l'imprudent que torbava la seva pau.

I, si bé molts cops tenia temps de dominar-se, altres, sobtat en les seves cavil·lacions, es redreçava tot d'una, i les seves mans, sense que arribés a fer-hi esment, se n'anaven totes soles a engrapar com estenalles d'acer la gorja del provocador, fent-li cridar Déu i ajuda.

Però tot seguit afluixava, sentint pels seus dintres una veu que semblava repetir-li les bones paraules amb què l'Escura-llànties el solia encoratjar per fer-li més rebedora la vida de presidi.

-Benaventurats els pacífics, perquè ells posseiran la terra.

Aquestes paraules, que duia en Biel estampades al cervell com amb encuny, eren per a ell la promesa d'un canvi de fortuna. Per al seu estret magí, venien a significar que, així com un temps havia tret bons fruits d'una terra eixorca, a còpia de paciència i de suades podria un altre dia fer la mateixa obra i posseir unes altres terres i viure amb completa pau.

I veu's aquí perquè, en sortir de presidi, va fer cap al seu poble amb el cor obert a l'esperança, creient que els anys d'absència haurien esborrat de l'encontrada el record del seu crim, ja prou purgat amb el seguici de penes que havia portat per cua.

Però, en veure l'acolliment que tot el poble li feia, va semblar-li que se li tanquessin per un mai més les portelles de tot benvenir, i es va creure més infeliç, encara, que quan era a presidi. L'esclavitud en companyia li era molt més grata que la llibertat de bèstia esquerpa; aquella llibertat que el condemnava a fugir de tothom per no veure com tothom fugia d'ell.

De vegades, en considerar la seva sort, l'envaïa una profunda rancúnia, que li encomanava una abrandadora set de venjança. Aleshores hauria robat i mort, i s'hauria girat a mossegades contra els seus semblants amb la mateixa ràbia d'un gos foll. Es feia mestressa d'ell una mena de fam de destruir, i atuïa a cops de garrot les branques d'olivera que li eixien al pas... esclafava i malmetia a trepitjades les tòries dels ceps... mig partia amb revolada ferma els plançons de roure i d'alzina...

Semblava que l'esperit de l'home treballador que havia estat en altre temps, li renaixés tot d'una, obligant-lo a malgastar d'una manera o altra les forces condormides dintre seu.

V

LA DÈRIA DEL MAL

Certa nit, va venir-li, a en Biel, la rauxa d'anar a fer mal al camp d'en Bartra. A la tarda havia vist l'hereu que sortia del camp de dalt, i s'havia sentit recremat per una foguerada que l'havia envermellit fins a les orelles. Justament, aquell camp, que havia estat del Picotí, era un dels que més angúnies li costava. Les gotes de suor que hi havia foses no tenien fi ni mesura. Fins el rengle de noguers que el vorejava a la banda de ponent era obra seva. Ell els havia plantat, ell els havia vist créixer, ell els havia espurgat per ajudar-los a viure. I, al capdavall, per què? Perquè, a la llarga, els de can Bartra se n'haguessin de gaudir. Llamp de llamp! N'hi havia per a fer bullir les tripes!...

Però encara hi havia una altra cosa que no se l'arribava a acabar, en Biel: l'intent de casori amb la Malena que tenia l'hereu Bartra. Allò sí, que li encenia les sangs!

Ple de rancúnia, així que va ser nit entrada, va armar-se d'un llarg ganivet que havia comprat en tornar de presidi, va dirigir-se boscos avall fins al córrec de l'Home-mort, i va trencar després a l'esquerra, emprenent amunt el caminet dels horts, que, arrenglerats de cap a cap de poble, s'escalonaven tot darrera les cases, vorejant el ribàs del córrec.

Ja fora poblat, va tirar a la dreta, camps a través, i en un dient de parenostre va ser al de can Bartra.

El cor i els polsos li batien esvalotadament, les orelles li brunzien com si tingués el cap convertit en un rusc, i els punys se li cloïen amb tanta força, que cuidava escorxar-se amb les ungles els palmells de les mans.

Al seu entorn la terra reposava; al seu damunt els estels somreien, animant la immensa volta amb llur parpelleig continuat. Els noguers, en sentir en llurs copes l'alè glaçat de la tramuntana, semblava que es queixessin.

La nit era freda i fosca, però l'ardentor de la seva ira privava a en Biel d'adonar-se de la fredor, i li feia endevinar, entre les tenebres, els milions d'arestes verdes amb què el blat, nat de tot just, espurnejava el camp, que s'estenia al bell costat d'un encinglat pendent cobert de rierencs i esquerdalls de roca, entre els quals s'arrapaven a terra grans clapes d'espargoleres i garrigues.

Per salvar el camp de les esllavissades, els de can Bartra havien fet, d'aquell costat, una tanca de petites lloses primes i llarguerudes, trencades a cops de mall, que s'aixecaven arrenglarades com sentinelles.

Amb l'ajuda del ganivet i d'un tros d'esquerda semblant a una picassa, va començar en Biel a gratar la terra on estaven clavades, posant-se a la feina amb tant de cor, que ben aviat varen trontollar totes. Aleshores, arrapant-s'hi fortament al capdamunt, va començar a tombar-les dintre el camp, bo i estirant-les cap a l'altra banda i fent-les rossegar per damunt dels terrossos, per aixafar-los i fresar-los i picolar el blat naixent.

La seva intenció era envair el camp amb rocs de la clapissa. Per això, un cop va haver arrabassat les llosetes de la tanca, va començar pacientment, sense sentir-se de la fatiga, a traginar camp endins els esquerdalls i rierencs de més cap ensota del pendent, no fent gota de cas de les esgarrapades que rebia de les garrigues en arrencar-les, ni dels esqueixos que li llevaven de la pell en dur-los d'una banda a l'altra.

Malgrat la gelor, tota la seva còrpora estava amarada, i l'ardentor que li cremava els dintres s'escampava al seu voltant en lleu fumerola, semblant a la d'un matxo de càrrega després de llegües i més llegües de camí al cor de l'hivern.

A cada viatge semblava que posés més delit, com si la sang que li brollava de les mans, i la suor que li xopava la camisa, i el bleix fort i seguit amb què s'engolia i llançava l'aire, li renovessin constantment les forces...

Tenia com una embriaguesa d'enardiment que li feia sentir la necessitat de desfer-se de les energies condormides dintre seu per una pila d'anys de repòs. L'antic treballador que havia sabut fecundar amb el seu treball aquella terra, abans eixorca, renaixia amb imposadora empenta, atiat per la dèria del mal, agullonat per la set de venjança.

I l'invasió de pedra anava cobrint terrossos i més terrossos, aixafant sota el seu pes atuïdor les febles arestes del blat, i abrigant tota una banda de camp com d'una franja blanquinosa.

Per un moment en Biel va contemplar la tasca feta; però, no quedant-ne satisfet encara, va enfilar-se per la clapissa amb l'intent d'acabar-la.

Descalçats els esquerdalls i rierencs de la banda de sota, el pendent quedava prou lliure d'embarassos perquè hi poguessin rodolar els de més cap al cim. Fer-se'n cabal en Biel i posar-se a estimbar rostos avall els que

quedaven, va ser tot una cosa. Fins roques enteres varen davallar, empeses per ell, ficant-se camp endins com si no tinguessin aturador, i arrossegant, en llur cursa, el davassall de menuts palets que trobaven al pas.

I la invasió va créixer... va créixer d'una manera esgarrifosa, fins a deixar ben pelat un tros de clapissa i convertit en clapissa tot el camp.

Una feble claror de matinada s'escampava per la banda de sol-ixent, bregant per destriar les tenebres; el fred s'havia fet molt més viu; el vent semblava portar agulles de glaç, i de les cases del poble n'eixien eixordadors crits dels galls que cridaven el sol, quan en Biel, donant per llesta la tasca, va asseure's al bell cim de la clapissa per reposar i contemplar amb goig immens la seva obra acabada.

Acabada?... No pas del tot, que allà baix, a l'altra banda del camp, aixecaven llurs copes cel amunt els noguers que ell havia plantat i que ara volia atuir amb l'intent que els de can Bartra no poguessin gaudir-se'n.

Incapaç de tallar-los, va resoldre ferir-los de traïdor fent-los a tots la corretgeta. Era l'únic recurs que li quedava. Una estona més de treball, i la venjança era completa.

Coratjosament, va redreçar-se d'una revolada i va llançar-se clapissa avall. La suor que l'amarava, enfredorida pel repòs, li feia córrer de cap a peus fermes esgarrifances. Però, sense fer-ne cas, va acostar-se als arbres, va engrapar el ganivet, i va enfonsar-ne la fulla a l'escorça del primer rengle.

Aleshores va apoderar-se d'ell un gran tremolor que li feia batre les barres i carriquejar les dents. El noguer, en rebre el tall que l'escorxava, va semblar que llencés un xeric de bèstia malferida.

I aquell xeric va sentir-lo en Biel a l'ànima. Li mancava cor per a assassinar-los, aquells arbres! El camp, per més que ell l'hagués fecundat, no el considerava tan seu com els noguers, perquè el camp s'havia renovat cada any, donant a cada collita diferents viandes; però els noguers no: els noguers eren els mateixos que ell havia plantat, que ell havia vist créixer, que ell havia esporgat per ajudar-los a viure.

Com si estigués espantat, d'una estrebada va arrabassar el ganivet, d'un cop de dents va afluixar-ne la molla per tancar-lo, i d'una estricada va arribar al córrec, seguint-ne a brida batuda el corrent, fins a haver travessat el poble adormit, per a enfilar-se després boscos amunt, cap a les ruïnes que li servien d'estatge.

Anava enventat, com egua que s'esquiva o poltre que s'espanta. Li xiulaven les orelles; se li obria fora de mesura la boca per beure l'aire, li sotraquejaven sense compàs els polsos, fent-li la mateixa impressió que si els hi mallessin.

Quan va arribar a la torre del Barbut, semblava talment una guilla que es fica a cau al veure's encalçada. No va parar fins a caure lassat al fons del carreró que, segons dita dels pagesos, havia estat la boca d'una mina que arribava a Mallorca.

Allí, ajegut a terra, revolcant-se en la mar de negror que l'enrondava, aclofat per la fatiga i atuït pel pes de la seva mala sort, va sentir amb plena consciència la grandària del disbarat que acabava de fer i que podia acabar-lo de perdre per a tota la vida.

I va plorar!... Va plorar fortament, desesperadament, amb la desesperació de la desgràcia que ja no té adop. I els seus gemecs, sortint-li a batzegades del pit, semblava que fessin trontollar les parets i voltes del carreró.

Però de mica en mica varen anar-se afeblint, i les llàgrimes, que li rajaven suara a glops, varen començar a davallar-li galtes avall seguidament, com deus de fel que no haguessin d'estroncar-se.

Aleshores es va asseure, i, amagant-se la cara entre les mans, va quedar-se quiet, amb la quietud de la fera

engabiada que, farta de lluitar, acaba deixant-se caure rendida, renunciant de mal grat a la llibertat perduda. El seu plor era ja un plor que alleugeria de penes la seva ànima i que li recordava aquell plor d'enyorament que, quan era a presidi, feia exclamar a l'Escura-llànties:

-Desfoga't, fill, desfoga't!... Vessa-les totes, les llàgrimes que et fan nosa a dintre!... Benaventurats els que ploren!

El record del seu company d'esclavitud va ser per a en Biel un bàlsam que va calmar-li el cor esvalotat... una alenada d'escalfor que li revifava l'esperit decaigut.

-Oh, si ell no s'hagués mort!...

I, en la seva desesperació, va arribar fins a trobar enyor el presidi.

VI

FIANCES

De la rabiola, va cuidar ferir-se, l'hereu Bartra. En veure el camp en aquell estat, va posar-se-li un tel als ulls, un regirament de tota la còrpora va fer-lo tambalejar, i va caure com tocat per una centella, anant a topar de clatell al caire d'una roca.

Sort que un veí que va passar al cap de poc, va portar-lo a coll-i-be a casa seva: si no, ben segur que li hauria donat un que sentir, aquell cop de sangs. Prou que va dir-ho el barber després d'enfonsar-li la llanceta als braços: -Si no li arribem a treure aquesta sang, se'n podia fer deu pedres.-

Per fortuna, tot el que tenia de petit ho tenia de fort, i en vuit dies va ser el mateix d'abans.

Això sí; rancuniós com era, va quedar-li com una mena de rosec, una recança pregona de no haver esbravat tota la ràbia que el consumia i que li feia exclamar sovint:

-L'hi hagués poscut atrapar, al lladre!... Llamp me mati si no li hagués fet la tussa!

Algú va aconsellar-li que tirés la cosa per justícia; però no hi va voler saber res. Justícia! Prou que se la faria ell, el dia que s'hi pogués adobar!... El que és aquella no li portaria pas a vendre, en Biel!... Perquè, que l'autor de la feta havia estat en Biel, no en tenia cap dubte: n'hauria posat les mans al foc sense por de cremar-se.

Malgrat la seva certesa, hi havia moments en què, rumiant, rumiant, acabava per dir-se que un home sol, en una nit, no podia haver fet tanta feina. Però ben aviat, en recordar el braó de què en Biel havia donat mostra sempre, tornava a posseir l'assegurança que ell i no més que ell era capaç de semblant obra. D'un home com en Biel podia esperar-se tot. Això sense comptar que per a alguna cosa havia de servir-li el seu tracte amb les bruixes.

Aquest pensament va retenir-lo per uns quants dies d'empendre la tasca de posar remei al mal. Qui s'hi bat, amb les bruixes?... Amb tot, va acabar per decidir-se; i ajudat pel seu pare i la seva mare, va posar-s'hi de tot cor, deixant el camp net en mitja dotzena de jornals i tornant a colocar en un altre la tanca de petites lloses.

-Ara que provi de tornar-ho a malmetre- va esclafir, un cop llest.

I, durant una mesada seguida, va estar cada nit a l'aguait, amb l'escopeta carregada de balins i el cor de rancúnia, decidit a engegar un tret al primer que gosés acostar-se al camp.

Però no li calia pas la seva vigilància. En Biel, ferit pel penediment, havia cobrat consciència de la seva situació i havia comprès que, per la via seguida fins aleshores, no aconseguiria mai la pau de què estava afamat. Una conversa que va tenir amb la Malena va acabar-lo de decidir a llaurar dret.

Era cap al tard d'un diumenge de febrer. En Costa, que havia passat la tarda a l'hostal jugant i bevent, s'havia ficat al llit en arribar a casa, queixant-se de rodaments de cap i quedant-se adormit com un soc.

La Malena, en notar-ho, va sortir de casa amb l'intent d'anar-se a esbargir. D'ençà que s'havien trobat a la font amb en Biel, la seva vida d'ocell de gàbia li era esdevinguda més feixuga que abans. Tot el dia el passava pensant en escapar-se, fugir camps a través, rondar pels encontorns del poble, per apaivagar, mal que fos només per una estona, la set de llibertat que la corsecava.

Amb l'esperança de trobar en Biel, va tirar avall pel carrer solitari, i, així que va ser a l'indret de la font, va atravessar la palanca i va aturar-se un moment. De primer antuvi, la solitud que regnava per aquells voltants, aclarits feblement per les darreres lluïssors del dia i animats tan sols per la remor de l'aigua que davallava pel córrec i la que eixia de la font, li féu sentir cert esfereïment. Però, capficada per les ganes de reveure en Biel, va recobrar ben aviat el coratge, i va seguir avall per sobre el ribàs, desafiant les foscors del vespre.

Ja era un bon tros avall, quan una fresseta que va sentir a un tirat de pedra, va fer-la aturar i encomanar-li a les cames un formigor que li feia venir ganes de córrer cap al poble, desfent el camí fet. Però una mena de tafaneria estranya que sentia molts cops en ser prop d'un perill, l'empenyia avant amb tanta força, que aquell mateix impuls de córrer va servir-li per a allargar més el pas i escursar la llunyària del punt on es sentia la fressa. Ben aviat va distingir clarament unes petjades fermes i una veu que de baix en baix cantussejava, i la por va ensenyorir-se altra vegada d'ella: una por tan i tan ferma, que va restar-ne esclava fins després de conèixer en el cantusseig la veu d'en Biel.

-Ets tu?- va fer temerosament, en veure sortir per sobre el ribàs la figura del jove, que s'acostava amb el sac a coll i una mala escopeta penjada al muscle.

Malgrat la fosca, que s'espessia per instants, un llampec d'alegria va aclarir els ulls d'en Biel.

-El cor m'ho deia, que et trobaria. I per això cantussejava, veies!

-Doncs, mira't jo també som sortit de casa amb l'esperança de trobar-te.

-De debò, Malena?... ¿Ben de debò, en tenies ganes, de veure'm?

-Certa refè!... I ja feia dies, que en tenia.

-Pobra Malena!... Sabes pas l'alegria que em dónes! Tu sí, que tenes un cor bo com el pa de fleca!... Si no fos per tu, ¡qui sap lo que seria de mi!... Ventura en tinc, que el pensar en tu me dóna coratge i m'ajuda a suportar aquesta vida de mala bèstia que porto!

Tot enraonant, havia deixat el sac a terra, i, després de fer seure la mossa, s'havia deixat caure al seu costat, amb l'escopeta entre cames.

-D'on venes, ara?- va preguntar la Malena.

-De cercar-me el sopar- va respondre ell.

I, agafant el sacot, va treure'n un conill.

-És dels pedrers del senyor comte: sabes?... Molts dies ne tinc ventura, dels pedrers. Abantes m'acontentava del peix que podia arreplegar per les gorgues del córrec i pels rabeigs de la riera; emprò l'altre dia vaig baixar a ciutat, vaig fer negoci, i vaig comprar-me aquesta escopetota, que em fa pla bon servei.

La Malena va mirar-lo estranyada. No ho entenia, allò de fer negoci. I ell, que ho va conèixer, va butxaquejar una estona, va treure's una embosta de troncs de cirerer i cor de pinya, i els hi va acostar als ulls perquè els pogués obirar.

-Con no sé què fer, m'entretinc, amb un sanagrills, a fer pipes i pipots: sabes?... I, con ne tinc forsa, baixo a ciutat i me'ls venc al marxant dels Quatre-cantons. Tot ajuda; entenes? Val més això que no pas anar a robar.

-Doncs mira't: al poble tothom està que només vius del que robes. I tothom te la porta votada; i n'hi ha que, si s'hi pusquessin adobar, prou t'enviarien a fer malves. Sobretot en Jan de can Bartra, que, d'ençà que veu que fujo d'ell com d'un mal gam, se dóna a les àligues. Emprò el que el té més foll és la feta del camp de dalt. Diu que amb deu vides que pusqués llevar-te no li pagaries el desingust. Perquè ell està que va ser cosa teva. I jo també hi estic. I trobo que vares fer mal fet, perquè en Jan és molt verinós, i qui l'hi fa l'hi paga.

La nit s'era estesa arreu, i la Malena no va poder obirar les dues llàgrimes que, creixent i botint-se a les parpelles d'en Biel, varen acabar per davallar-li, pesades, galtes avall. No les va veure, però va endevinar-les pel sanglot que es va escapar de la gola del minyó, qui eixugant-se-les d'una revolada, va dir apressadament, com si, assedegat de confessar-se, les paraules se li desbordessin dels llavis:

-Sí, que vaig ser-ho jo. I prou greu me sap, perquè conec que tenes tota la raó, de trobar que vaig fer mal fet. ¡Sabessis les llàgrimes que em costa, aquell cop de sangs!... Sóc així, jo: faig el mal i després me'n penedeixo. Con ja no hi sóc a temps: sabes? Això va ser el que em va passar amb el Picotí, i això és el que m'ha passat amb el camp de dalt. I tot per tu: comprenes?... Perquè, si no haguessin estat els intents de casori, que tenia en Jan, no l'hauria feta, semblant diabletud. Emprò això em tenia foll. I encara m'hi té: sabes? Me fa por que tu acabis per agemolir-te. I aleshores sí, que en seria, de dolent!... Si la feta del Picotí va fer-me anar a presidi, l'exemplar que faria és ben cert que em portaria al pal.

Hi havia un to d'amenaça tan ferm, en les paraules d'en Biel, que la Malena va esferir-se'n i va fer acció d'apartar-se. I ell, que va notar-ho, va agafar-la per la mà i va estirar-la suaument, mentres una onada tèbia li recorria tota la còrpora i un mal pensament li feia perdre el món de vista. Però ella es va esmunyir d'una estrabada, i, bo i fent acció de fugir, va dir-li, amb aire de reny:

-Això no es fa: sabes?... Podé si, que encara tindran raó, els que malparlen de tu!...

Una ratxada humida i freda va tornar la serenitat al minyó, qui, aixecant-se i arreplegant l'escopeta i el sacotell, va semblar que es disposava a deixar-la marxar i a endinsar-se pels boscos.

Però, abans d'empendre el camí, va voler demanar perdó de la seva foguerada; i, un cop va haver-lo aconseguit, va preguntar:

-¿No fa, Malena, que no t'hi casaràs, amb en Jan?

-Déu me'n gord i Maria Santíssima!

-A fe de bon cristià?

-T'ho juro.

-I amb mi?

-Això tu ho has de fer... Canviessis de vida...

-¿Encara que tothom me tingui per mala pècora?...

-Mentre no ho siguis...

-Això ja ho sabes.

-Pas del tot.

-Emprò t'ho penses.

-Me cal estar-ne segura.

-I, con ho estiguis, me volràs?

-Ja t'ho he dit.

-Doncs... tracte fet?

-Tracte fet.-

I mentre la Malena es perdia, fosca enllà, pel camí del poble, en Biel s'entaforava per les foscors dels alzinars, fent via cap al seu estatge. Estava alegre, amb una alegria com mai de la vida l'hagués sentit d'altra, ni el dia en que per primera vegada s'havien contat, amb la Malena, llur estimació. I és que aleshores la satisfacció era una sola, mentre que ara en tenia dues: la de saber-se estimat i la d'estar segur que la dona que estimava no seria de ningú més que d'ell.

Per això, donant eixida al goig que li inundava l'ànima, va llançar una corranda al vent:

-«Ira de bet, Jan, te cremàs! quina minyona t'has cercada! Ira de bet, Jan, te cremàs! Tu bé la vols, pro no l'hauràs!»

I era tan forta, la veu amb què cantava, que tot el bosc se n'estremia.

VII

AL COR DEL BOSC

La primavera arribava, i en Biel, des de la torre del Barbut, la veia esclatar en la verdor dels camps, en la blancor dels ametllers florits i en la rojor dels brots novençans amb què s'engalanaven els arbres de tota la comarca. I, tot veient-la, sentia més aviat tristor que joia. En escampar la vista per l'estesa de conreus que davallaven esglaonats fins a la plana des del peu mateix del cingle, en contemplar el bé de Déu de viandes que cobria els horts de darrera les cases del poble, i en adonar-se que ja les vinyes de tots aquells voltants començaven a verolar, el corprenia una mena d'enyorament del qual ni ell sabia explicar-se la raó. Era enyorament desconegut fins aleshores, una recança que l'entristia; però no amb aquella tristor que atueix i lleva l'habilior de moure's, sinó amb una tristor frisosa que li pessigollava arreu tot el cos i l'atiava a bellugar-se d'ací d'allà com si cerqués quelcom que no trobava.

I això era la veritat: cercava quelcom per a esmerçar les forces que dormien dintre seu i que, revifades per l'onada tebiona de la primavera, li encenien la sang, encomanant-li fam de moviment i de brega. Per això, en veure els pagesos com s'escarrassaven per les treballades, els tenia enveja i s'apoderava d'ell un gran desig de

demanar-los per amor de Déu un magall o una aixada, amb el fi de satisfer la seva necessitat de foragitar dels seus dintres l'escreix de vida que els hi xarbotava. I per això també, creient en va tot el que intentès per demanar feina, passava el dia adalerat, corrent d'una banda a l'altra per l'espessor dels boscos, anant a furgar els conills en llurs caus, sense altra dèria que la de fer-ne aixecar algun per córrer-li al darrera i encalçar-lo fins a sentir-se aclaparat pel lassament i cobert de suor.

A vegades l'agafava tan fort el desig d'apaivagar el seu desatent, que arribava a fer-se obirar pel bander, amb l'únic fi de fer-lo bogejar i obligar-lo que el perseguís.

I el bander, que ho coneixia no esperava més que la bona ocasió d'aixarpar-lo en alguna malifeta i engegar-lo a l'altre món d'una escopetada.

Més d'un cop va anar-se'n ben bé d'un jaç de grill com no el malmet per tota la vida: sobretot una tarda que va trobar-lo furgant els amagatalls dels conills als pedrers del comte, que es veien blanquejar sota el cingle de Mal-vent, prop de l'angle que formaven, en unir-se, el riu i el córrec.

Aqueferat en la tasca, no va adonar-se, en Biel, del bander fins que va tenir-lo a mig tret de fona. El seu primer intent va ser de fugir, però al mateix instant va adonar-se que els viaranys de sortida eren molt escassos. Al darrera hi tenia el riu, a la dreta el cingle, a l'esquerra el córrec, i al davant un home disposat a fer-li un mal joc. I, si era impossible encinglar-se, era exposat travessar el riu, per mor de la tossa que pararia en trobar-se, a l'altra vora, a camp descobert, sense una bardissa on pogués amagar-se. L'únic camí que podia salvar-lo era el de saltar en quatre bots al córrec i empendre la cursa avall fins a trobar un redós segur.

Però el bander va endevinar-li l'intent, i, segant-li l'aventatge, li va engaltar l'escopeta, engegant-li un tret sense cap mena d'avís.

-Ara les pagaràs totes plegades, escapat de galera!

I ventura va tenir, en Biel, d'amagar-se darrera una roca; perquè, si no, hi hauria deixat la pell.

Aleshores, qui va veure's en perill va ser el bander, puix que en Biel, en una flamarada d'ira, va engegar també la seva arma. I, encara que va errar el tret, l'esverament del seu enemic i el temps que va perdre carregant de nou van donar-li'n, a ell, per a esmunyir-se darrera un barder i endinsar-se a salt de guilla per les fosquedats dels boscos del comte.

Però, enardit per la brega, el bander es va llançar com foll al seu seguici, cercant l'ocasió en què pogués engaltar-li l'arma. Bosc endins i rost amunt, varen brincar llarga estona a salt de mata, estrompassant xaragalls i esbarzers, i anguilejant entre l'espessor com esperitats. En la seva fuita, en Biel es sentia ja penedit d'haver plantat cara al bander, i, malgrat el seu esverament, no sabia estar-se de rumiar. I el que rumiava era que potser el millor que li podria escaure seria que el seu perseguidor el deixés al seti d'una escopetada, per a acabar d'un cop amb la vida que duia. Però al mateix temps sentia temença de morir, abandonant, en fer-ho, tota esperança de ser de la Malena.

I per això fugia... i per això, de tant en tant, quan duia bon aventatge, es girava tot ell i plantava cara, amb el desig d'esporuguir el bander i fer-lo recular per sa saor, sense que li donés treballs d'engegar novament l'arma. Perquè la seva temor més grossa era que, si arribava a veure's estalonat, se li posés un tel als ulls, perdés el món de vista i fes un estropici com el que havia fet abans amb el Picotí.

Aquest pensament va estremir-lo de cap a peus. Primer la mort que arribar a una cosa semblant!

I, panteixant de fatiga i cama-segat d'emoció, va escurçar el pas, corprès per un lleuger desig de deixar-se matar.

Tot d'una va caure rendit, esperant resignat la seva hora i llançant l'escopeta, quasi al mateix temps que se que se li plantava el bander a poques passes, encarant-li el fusell i cridant, amb veu rabiosa:

-Ara sí que ets meu, fill de vacassa!

Fuetejat per l'insult, en Biel va revifar-se, es va redreçar, va saltar fins al punt on havia llançat l'escopeta, i va respondre a l'insult amb una llambregada d'odi, engaltant l'arma a l'enemic.

Però ni ell ni el bander havien tingut temps d'engegar, quan una veu esquerdada va corgelar-los tots dos:

-Què feu, desgraciats!

I, mentre en Biel tornava a llançar l'arma avergonyit, el bander se la penjava de mala gana al muscle, tot contrariat de no haver pogut aprofitar l'ocasió.

-Vaja! Prou n'hi ha- va fer, aleshores, la mateixa veu.

-És que aquest lladre- va ajustar el bander -sempre pensa quina em farà, i només disfruta malmetent tot el que troba. Ja li dic jo, mossèn Esteve, que va ser pitjor que una pedregada, pel terme de Cassanelles, la seva tornada de presidi!

En Biel no sabia què dir. Havia conegut la veu del senyor rector, i en restava com esmaperdut. Ni tan sols gosava aixecar la vista, que tenia clavada a terra com si no la'n pogués arrencar.

Mossèn Esteve era un vell alt i escardalenc, de rostre bondadós i posat d'apòstol, de parlar dolç que atreia, per reflectir-s'hi tota la dolçor d'una ànima sense taca.

Per això, en Biel, així que va tenir prou gosadia per a aixecar els ulls fins a ell i el va veure obert de braços com si li oferís un redós, va sentir-se corprès per la seva figura venerable, i, sense fer-hi esment, va anar-s'hi acostant... acostant, mentre guaitava d'esgallimpautes el bander, a tall de gos bastonejat que cerca protecció en el seu amo.

I, com més avançava cap al sacerdot, més creixia l'encís que l'atreia i més de pressa es movien els seus peus. Tant, que les darreres passes que l'en separaven va fer-les d'una correguda.

-Vina, manyac, vina- va dir, aleshores, el capellà.

I, estrenyent-lo en ferma abraçada, va acaronar-lo com a un infant, sense mostrar cap llei de repugnància per ell ni fer cap mena de cas del bander, que s'allunyava bosc enllà tot mormolant esguerradures.

L'únic que veia el capellà era que en Biel plorava i sanglotava, amb un plor que li negava tot el rostre i amb uns sanglots que el sotragaven de cap a peus.

I per això l'acaronava... i per això l'abraçada amb què l'estrenyia contra el seu pit s'anava estrenyent de més en més... i per això, com si hagués conegut l'Escura-llànties i volgués fer-se'n el continuador, va exclamar, tot d'una:

-Plora, manyac, plora!... Llença-la tota l'amargor que portes a dintre!... Benaventurats els que ploren, perquè ells seran consolats!...

En Biel va aixecar la vista i va guaitar el sacerdot.

-Vol dir, mossèn Esteve?...

-Sí, manyac, sí.-

I el vellet tremolós, que per a caminar necessitava l'ajuda del gaiato, va empènyer cap a un marge que s'obirava allí prop el jove robust i ferm, conduint-lo i guiant-lo com a una criatura que dóna, indecisa, les primeres passes.

A l'entorn, el bosc ressonava amb la remor de les fulles estremides per l'oreig, amb els cants dels ocells inspirats per la tornada de la primavera i amb el xapoteig llunyà de l'aigua que davallava, córrec avall, cap a la terra baixa. El sol, a les darreres passes de la seva jornada, estava ja frec a frec de l'horitzó, a punt d'enfonsar-se en una mar de muntanyes onejants, com nedador ardit que es capbussa. La volta del cel, clapejada de núvols, resplendia de canviants colors, que convertien les clarianes del bosc en pintats finestrals.

Una pau immensa semblava apoderar-se de la natura, negant-la de benestar i repòs, un repòs i un benestar semblants als que es respiren sota les naus d'una catedral grandiosa.

I aquella pau de la natura s'encomanava a en Biel, qui, assegut al marge, escoltava, amb l'afició de l'assedegat que s'abeura, les paraules de consell i de plany, de reny i de consol, que vessaven a raig dels llavis del vell:

-¿Te'n recordes, de quan me feies d'escolà?... Que n'eres, de diferent!... Tota la teva dèria era treballar, guanyar diners per ajudar a la teva mare, que al Cel sigui. I, com que eres bon minyó, tothom t'estimava. Després vares anar fent-te gran i fort; i, com més home et feies, més treballador te tornaves i més podies servir de mirall als joves del teu temps. Emprò vares tenir aquella mala hora, i tothom te va girar les espatlles.

-Pas vostè, que em va ajudar tant que va pusquer.

-Perquè jo sabia que, si havies fet aquell disbarat, no havia sigut per maldat de cor, sinó per una temptació del dimoni, que va encegar-te. No fa, que tinc raó? ¿No fa, que així que vares haver comès el crim ja vares sentir-te penedit? ¿No fa, que sofries més dels crits de la teva consciència que del càstic de la justícia?...

-Sí... sí... sí...

-Doncs el que havies de fer era escoltar-la, la veu de ta consciència. Escoltar-la i obeir-la, i fer un propòsit ferm de no tornar-la a pertorbar mai més. Mai més! Entenes?... I, al tornar al poble, havies d'haver-ho fet amb l'intent de no delinquir cap altre cop i guanyar-te, a còpia de ben obrar, la voluntat dels que, a causa del teu crim, l'havien apartada de tu. Emprò no vares fer-ho, i, en lloc d'esmenar-te, va semblar que fessis tot el que pusquies per donar la raó als que et critiquejaven. I vares començar a venjar-te d'ells fent mal... i per això la teva tornada al poble va ser com l'arribada d'un flagell pitjor que la pedra seca.

Va callar un moment el capellà, i, aclofat per les seves acusacions, en Biel va ajupir la testa. Sense adonar-se'n, el seu cos anava relliscant marge avall de mica en mica.

-¿Per què no venies a veure'm, de primer antuvi?... ¿Per què no anaves a saludar-lo, al pobre vell que tant t'havia estimat?... ¿Te'n donaves vergonya?... ¡D'ofendre a Déu, te n'hauries de donar, no pas de penedir-te de les ofenses!... ¿No t'ho havia dit mil vegades, que la seva misericòrdia és infinita?... Doncs per què no implorar-la?... I ¿per què no fer-ho ara, que encara hi ets a temps?... Un bon penediment te pot salvar. Els sants pecaren.

En Biel s'havia anat arraulint i aclofant fins a tal punt, que el capellà podia amanyagar-li la testa sense ajupir-se. I, tot amanyagant-la-hi, va acabar el seu raonament de baix en baix, com si temés torbar la solemnitat del cap-vespre:

-Digues: ¿fa, que te'n penedeixes, de tot el mal que has fet?... fa, que vols esmenar-te?... ¿fa, que'n demanes perdó a Déu amb tot el cor, de les teves culpes?

El bosc callava, negat en la dolça placidesa de l'hora augusta. I la seva quietud era tan pregona, que fins permetia escoltar els batecs dels polsos d'en Biel.

-¿Fa, que li'n demanaràs perdó, a Déu, de les teves malifetes?- va repetir el capellà.

I el pecador, oblidant tot el que l'enrondava, afamat de consol, assedegat de pau, va acabar de relliscar pel pendent del marge, va caure de genolls, i bo i amagant la testa entre els plecs de la sotana del sacerdot, va exclamar, en un gemec de desfogament:

-Sí, pare!

VIII

L'ANADA A LA CIUTAT

Encamellat al cim de la mula, i amb en Biel per mosso de peu, davallava mossèn Esteve, rostos avall, cap a la plana.

Les primeres lluïssors d'una matinada de juny tenyien de porpra els cims dels serrats; les orenetes volaven, cels a través, en tots sentits, com si esperessin frisoses l'arribada del sol; i els crits dels galls que l'anunciaven eren respostos pels escatainets de les guatlles, que, amb llur *blat-segat*, semblaven menar la pressa als pagesos perquè cuitessin a esmolar la dalla.

Un ventet suau i agradós feia gronxar al capdamunt de llurs tiges esprimatxades les ventrudes espigues, i, cavalcant en aquell ventet, recorrien l'espai flaires d'acàcia florida i sentors de terra frescal, ferum de reïna i fortor d'herba tendra.

Muntanyes avall, al pas calmós de la Morica, anaven allunyant-se de Cassanelles el capellà i en Biel, bleixant i olorant a ple pulmó i amples narius el baf sanitós que surava arreu, alegrant-ho tot amb l'anunci d'un bon any.

Amb tot i portar-lo al cap de bisbat una missió enutjosa, mossèn Esteve es mostrava alegre, amb l'alegria que dóna la netedad de consciència i la tranquil·litat d'esperit. Fins semblava que la benaurança que anunciava la natura l'hagues tornat jove, llevant-li del cim tota mena de xacres.

-Mira, Bielet- deia al seu company, complaent-se a anomenar-lo com quan el tenia d'escolà: -Fa més de dues hores que davallem per aquests trencacolls, i encara no he tingut ni l'ombra d'un rodament de cap. Talment diria que m'han tret anys de sobre, veies!... I això ja és un bon començament de jornada.

-Déu vulgui que acabi tal com comença- va fer en Biel, que caminava cap baix i pensatiu.

-No hi ha d'acabar, home!... Ja veuràs com sa Il·lustríssima es fara càrrec de tot. És molt enraonat, sa Il·lustríssima. I molt entès en les coses del món. I té molt de talent. Per això confio que tot seguit coneixerà la cosa i la resoldrà amb tota consciència. I, un cop l'hagi resolta, ja tindrem camí ferm per anar a topar el senyor comte. I hi anirem tots dos, a topar-lo: entenes? Qui cara veu, cara honra.

Tot garlant de l'afer que els duia a ciutat, varen arribar en dues hores i mitja als Hostalets, on varen aturar-se per a fer pa i beure i donar el morralet a la Morica. Després varen seguir altra vegada la ruta, caminant sota els raigs del sol, que anava aixecant-se, tot roig, sobre la ratlla de llevant.

-D'aquí un parell d'hores entrarem a ciutat- va fer mossèn Esteve en envestir de nou la caminada. I va afegir, convençut: -El cor me diu que Nostre Senyor ens ajudarà. I ¿sabes que hem de fer, per més obligar-lo? Dir el Rosari.

-Com vulgui- va fer en Biel.

-I, després de senyar-se i persignar-se tots dos, varen passar-lo.

El camí que seguien ara, ja no era de trenca-colls, sino planer com la mà i net com una toca de monja. Havien deixat viaranys perdedors i dreceres perilloses, per a ficar-se plana endins, seguint el camí ral que, anguilejant a trossos tot a vora del riu, que baixava de sota Cassanelles, havia de dur-los al terme de llur viatge.

Entre les grans esteses de blats i ordis a punt de segar que creuaven la carretera, el grandiós paraigua vermell amb que es guardava del sol el capellà, semblava una rosella colossal: la mare dels milions i milions que se'n veien vermellejar entre la rossor de les messes madures. Entre la fresca del riu, i el zum-zum dels borinots i avespes, i el fregadís de les espigues mogudes pel vent, l'oració de mossèn Esteve i el seu company semblava una remor més; pero una remor tan forta, que cuidava ofegar les que se sentien ça i enllà cantant la vinguda de l'istiu. Entre el corrent de l'aigua, i el brandeig onejant dels blats, i el voleiar de les papallones, i el vaivé dels segadors, que en alguns indrets ja començaven la feina, el moviment dels dos caminants semblava el més seguit i el més segur i el més ferm.

I era que, tant a mossèn Esteve com a en Biel, els guiava la fe i l'esperança.

Els objectes que els duien a ciutat eren dos: l'un el de respondre mossèn Esteve a l'interrogatori a que el volia sotmetre el bisbe, informat, per un parent de can Bartra entrant a la cúria, de la protecció donada a en Biel per ell; l'altre el d'anar a topar el comte i demanar-li ajuda per al llicenciat de presidi, assedegat d'empendre una vida de pau i de treball.

Durant les hores de solitud que havia passat a la torre, havia rumiat molt, en Biel. Havia rumiat i somiat. I tots els seus rumiaments i tots els seus somnis havien anat a parar sempre a una mateixa reflexió: que, amb algú que el protegís, podria encara fer-se home. Per això, el dia que va topar-se en ple bosc amb mossèn Esteve, va semblar que se li obrís el portell de l'esperança, i, buidant totes les angúnies que el consumien, va explicar, fil per randa, al sacerdot, totes les faltes que li pesaven sobre la consciència, tots el seus propòsits espatllats per la malvolença de la gent del poble, tots els seus esclats d'ira en considerar la seva desgràcia, tota la seva fam de justícia, malmesa per la de venjança que feia niar dintre el seu pit la vida de bèstia ferotge que es veia obligat a dur.

I en veure l'aire d'amor amb que el capellà escoltava la confessió de les seves culpes, i en escoltar els sanitosos consells amb que l'aconhortava, va créixer més i més el seu afany d'esmena. I en créixer aquest afany, va recobrar coratge, tant de coratge, que fins va demanar al bon vellet la protecció que li mancava per a dur a bon terme les dèries que d'algun temps ençà feien estada dintre el seu magí, i que eren les de convertir la torre del Barbut en masoveria, transformar en hort l'erm que tenia al davant, aprofitar per a sembrats les dues o tres grans clarianes del bosc, i plantar de vinya els terrenys que fossin aptes per al cas.

Les obres que caldria fer a la torre eren molt poques. Amb el temps que hi havia tingut el cau, se l'havia anada conjuminant de mica en mica, adobant amb toves i teules que havia trobat arreconades, els coberts espatllats, refent els fogons per coure la minestra, apedaçant les portes esquerdades, i tapant amb pedres i fang els esvorancs dels murs.

I això ho havia fet sense esmerçar-s'hi altra cosa que les seves suades; perque, amb tot i el mal nom que tenia la torre, conservava encara quelcom del temps, no aconseguit per cap dels vivents del poble, en que havia sigut habitada per una pila de generacions, que n'havien fet un niu d'amor i de treball, fins que els francesos

n'havien foragitat la darrera.

D'aleshores datava el nom de *torre del Barbut* amb que es coneixien aquelles ruïnes, en memòria del capità de l'escamot que va fer-ne la seva caserna i que va morir-hi al cap d'alguns mesos, socarrat per les flames amb que els pagesos varen venjar la gosadia d'haver convertit en torre dominadora de tots els encontorns un angle de la casa.

El que havia succeït era que, de generació en generació, el fet havia anat transformant-se, i el capità barbut s'havia convertit en bruixot, i la torre en paratge maleït, del qual convenia apartar-se'n com de la pestilència.

Per això ningú havia volgut habitar-hi mai més, ni conrear les terres que vorejaven la casa.

* * *

I, per això també, aquell dia, quan mossèn Esteve (després de passar dues hores amb el senyor bisbe i de deixar-lo plenament convençut de la justícia del seu ben obrar amb en Biel, va presentar-se amb el seu protegit al comte, el va deixar esmaperdut de sorpresa. Però encara no havien baratat una vintena de paraules, que ja el senyor de la propietat sentia que se li encomanava l'engrescament per l'empresa.

Justament, el comte, jove rebrot d'una família de nobles disbauxats, l'havia donada per contradir les tradicions dels seus pares, i menava una existencia activa, d'home veritablement útil, enamorat de tot el que signifiqués activitat i treball.

Convençut que qui sembra cull i que per a obtenir bones anyades no cal estalviar la llavor, així que, a vint-i-cinc anys, s'havia trobat amo d'un patrimoni escrostonat i aixafat sota el pes dels deutes, havia fet un punt dels seus venent-se totes les terres que li havien calgut per a passar ratlla i per a poder posar en camí de millora les propietats que li quedaven lliures.

Arrossegat per la seva febre de millores, havia transformat en camps ufanosos els ingrats ermots, en regadius verdejants les terres resseques, i en grans farineres alguns dels pobres molins que tenia arrenglerats tot a vora del riu, des de Cassanelles a la plana. I tant i amb tant de seny havia treballat, i tan bon ús havia sabut fer de tots els avenços, que en pocs anys havia refet el patrimoni.

L'únic que no havia aconseguit era treure bona estella dels boscos i de les terres que vorejaven la torre del Barbut. I com que no havia trobat mai comprador, ni havia volgut encarregar-se-li'n cap pagés, havia acabat per abandonar semblants paratges a la natura, acontentant-se amb fer guarnir alguns pedrers, amb el fi que hi fessin cau els conills i tenir-hi caça segura.

Un cop explicada per mossèn Esteve la història i els propòsits d'en Biel, aviat varen entendre's. De primer farien tan sols una provatura, artigant un parell de clarianes del bosc i convertint en hort un tros d'erm; després, si la cosa donava, podrien estendre's més, i fins, si convenia, comprar bestiar i un molí de vent per a enciglar l'aigua fins a la casa.

-Això serà més endavant- deia el comte, -quan la cosa comenci a donar i vós us caseu i formeu família. De primer antuvi, l'únic que farem serà posar sínia al pou per poder regar les hortalisses. Cabalment, al Mas de la Caula tinc encara tots els ormeigs de la que hi habia abans de fer-hi obres. D'eines, amb una requisa per dos o tres masos, en tindrem més que no en vulguem. Amb aix, una ròssa per la sínia i les obres que farem al dipòsit de l'aigua i a la casa, ja podrem anar fent. Hem de veure si, d'una vegada, la torre del Barbut torna a ser el que havia estat. Perquè, per més que diguin, en altres temps la propietat de Cassanelles era de les millors que havia tingut la família.

-Prou que es veu. I una bona pila de coses hi ha que ho assenyalen. Els estables, les corts, el dipòsit...

-Doncs a veure si la fem reeixir.

-Per mi no es perdrà pas.

-Per mi tampoc.

I, aixecant-se de la immensa cadira de braços en que estava assegut, va donar a entendre, el comte, que per a ell no hi havia més de que parlar.

Aleshores, mossèn Esteve, estrenyent amb la seva mà ossosa i descarnada la que li allargava el comte, fina com d'una senyoreta, però robusta i ferma com d'un home fort, va confegir:

-Fins a...

-Fins d'avui en quinze, que ja hauré estat al Mas de la Caula i pujaré per veure el que s'hagi de fer i enllestir el tracte- va interrompre el jove senyor. I, donant un copet encoratjador a l'espatlla d'en Biel, va acompanyar-los, a ell i al sacerdot, fins a la porta del seu despatx, més semblant al d'un home de comerç que al del cap de casa d'una familia noble.

Després va asseure's darrera l'escriptori, va pendre un full de paper, i va començar a fer plans i xifres.

El seu front espaiós, la seva cara de linies robustes, i la seva barba rogenca i forta, contrastaven amb l'aire afeminat del seu pare, que es veia en retrat al seu darrera.

De sobte va aixecar la testa i va quedar rumiós. Passat l'engrescament del primer instant, acabava de sentir-se pessigollat pel dubte. Però ben aviat va foragitar-lo de si, considerant que el que anava a arriscar era una mesquinesa comparat amb els aventatges que, si la cosa anava bé, podia produir-li. I, que hi aniria, era gairebé segur. L'energia i el coratge de que havia donat sempre mostra en Biel n'eren penyora. És veritat que aquest coratge i aquesta energia tambe els havia demostrat per al mal; però ¿qui sap qui era que en tenia la culpa?

En fi,- va acabar per dir-se: -qui no sembra no cull.

I, prenent resolut la ploma, va escriure al bander de Cassanelles encomanant-li respecte per a en Biel com a llogater de la torre del Barbut i les terres que l'enrondaven.

IX

PER BON CAMÍ

Abans de decidir-se a treure la cara per ell, acompanyant-lo a cal comte, mossèn Esteve havia volgut provar-lo, a en Biel. De primer antuvi, amb l'intent de donar exemple als veïns del poble, l'havia pres a jornal perquè li arreglés l'hort. Després, un cop convençut que el minyó tirava per bon cap, havia fet mans i mànegues per trobar qui el llogués.

Això sí, per a aconseguir-ho va caldre que portés la seva protecció fins al punt de parlar, un diumenge, a cor d'altar, de l'obligació que té tothom de donar adjutori al desvalgut, i dels mals sentiments que es necessiten per a no perdonar les faltes d'altri encara que vagin seguides d'un bon penediment.

I va ser tan apropiada al cas la seva prèdica, que més de quatre feligresos, sentint-se'n corferits, en sortir de missa varen acostar-se al minyó i varen oferir-li jornals.

Després, en els rotllos que es varen formar a plaça com cada festa, totes les converses varen recaure sobre les paraules del rector, naixent al punt dos partits: l'un format per la dotzena de pagesos entrants a la rectoria i per uns quants dels que, acostumats de més de trenta anys a creure en un tot a mossèn Esteve, l'obeïen com les ovelles al pastor; l'altre compost dels joves eixelebrats que, enardits per l'hereu Bartra, sostenien a peu i a cavall que el capellà repapiejava i que en Biel era un murriàs de set soles.

Amb tot, al cap de pocs dies, quan varen començar a córrer les lloances que feien del jove tots els que havien provat de llogar-lo, varen calmar-se bon xic les malvolences, i molts dels que abans li haurien negat una set d'aigua varen començar a tornar-li el salut, que ell dirigia a tothom.

L'alegria que això va donar-li no tenia fi ni compte: li semblava que havia començat a viure de bell nou. Per això, sentint-se encoratjat, va resoldre deixar la vida esquerpa que duia, i va demanar acolliment a l'hostal, abandonant la torre del Barbut. La llàstima va ser que, al cap de pocs dies, l'hostaler va donar-li comiat a causa dels parroquians joves que li sostreia l'hereu Bartra.

Llavors, obligat altre cop a refugiar-se a la torre, va sentir nàixer dintre seu el desig de fer-ne un niu de treball, fecundant les terres que l'enrondaven.

I va corprendre'l amb tanta força aquell desig, que, ja abans de fer-lo avinent el capellà, va començar a esmerçar totes les estones que no treballava per altri, a apedaçar portes, tapar goteres, adobar esvorancs i refer teulades; enginyant-se de tal manera, que en poc temps va arribar a fer d'un tros d'aquells murs i coberts escrostonats una estada segura, en la qual va poder amagar, sense temor que les hi afanessin, les poques eines que havia pogut comprar amb els seus estalvis.

-Tanmateix és altra cosa, això, que no pas divertir-se fent mal!- va exclamar contemplant la seva obra i comparant-la amb la que havia dut a terme, al camp de can Bartra, pocs mesos abans.

I, decidit més que mai a perseverar en la bona ruta, va anar a topar el senyor rector, i va exposar-li els seus plans, que varen començar a rependre bona adreça amb l'anada a ciutat.

Feia pocs dies de la sentada amb el comte, quan va venir-li una nova alegria. Va donar-la-hi en Costa ferrer, qui veient que la seva rigor amb la Malena no li ocasionava més que disgustos, i tement que qualsevol dia la mossa li fugís de casa, va acabar per deixar-la lliberta i per dirigir la paraula a en Biel.

-Encara podé sí, que hauré de rosegar-lo per gendre- havia rumiat.

I, un dia que va topar-s'hi tu per tu, al mig del carrer, mentre anava amb el vell Pitxela a beure una titlla, veient que el seu company aturava el minyó amb l'intent de llogar-lo per a la sega, va quedar-se palplantat a la seva vora, esperant que enllestissin el tracte.

-Quin dia es comença?- va preguntar en Biel.

-Demà passat- va fer en Pitxela.

-Doncs compteu amb mi.

I anava ja a tirar carrer avall, quan el ferrer, que fins aleshores no havia badat boca, li va dir, tot d'una, després d'un gran esforç:

-És dir, que et decideixes a llaurar dret?

-No en faria poc, de temps, que hi llauraria, pel meu gust!- va respondre ell, amb certa recança. I va afegir,

com si parlés amb si mateix: -Emprò costa molt, de seguir la rega, si a un l'agullonen per fer-l'en apartar.

-El que cal és que no tornis a la mala vida.

-Hi ha pas perill.

-Per tu faries, si de cas.

-Pla que podeu dir-ho.

-Vaja, adéu i bona perseverança.

-Adéu-siau, i grans mercès pel consell. I, a vós, per la feina, Pau.

I, mentre els dos vells es ficaven a l'hostal, ell va seguir la seva ruta fins part d'avall del poble, on va trencar, boscos a través i costes amunt, cap a la torre. Justament aquell dia no tenia feina i havia baixat a cercar-ne. I com que la que li havia ofert en Pitxela no l'havia de començar fins l'endemà passat, volia deixar enllestida la menjadora que havia guarnit a l'estable, amb el fi de tenir-ho tot a punt per al dia que el comte li complís la promesa de donar-li una ròssa per a la sínia que havia de posar-se al pou.

L'alegria el regirava de cap a peus i li encomanava ganes de córrer i de follejar com quan era criatura i veia al seu davant la vida riolera.

I era que també li veia, de riolera, ara com ara: la veia riolera i sobreexint de promeses, amb un enriolament que l'esponjava i l'entendria tot. Les primeres passes ja eren donades. Tenia feina i ganes de fer-la, set d'amor i fiances d'apaivagar-la.

Perquè allò que el ferrer hagués arribat a enraonar amb ell, era un bon senyal. ¡Pas poc, que ho era!

Amb tot, el que el tenia més satisfet era el bon resultat de la seva visita al comte, perquè comprenia que d'allí en podia arrencar la ruta que el dugués al benestar.

Els dies que mancaven per a la vinguda del senyor li semblaven setmanes; i la seva frisança era tan forta, que, de pic o de palada, no passava dia que, per feina que tingués, no aprofités una estona per a resseguir de cap a cap i en tots sentits les terres que havia de menar. Aquell dia mateix, abans de fer cap a la torre, va arribar-se fins a la clariana de bosc que donava a ponent i en la qual volia sembrar blat; va escatir entre si, i sobre el terreny mateix, els aventatges i desaventatges que tenia el pendís de llevant per a plantar-hi vinya: va estar llarga estona rumiant sobre les tallades que convindria fer al bosc; i va tirar plans respecte als punts on caldria fer parets seques per privar les esllavissades.

Quan va arribar a la torre, el sol ja era alt.

-Ja soms a casa!- va dir-se bleixant satisfet.

I, traient-se de la butxaca una clau mig menjada pel rovell, va obrir el vell forrellat que tancava la porta forana, va entrar a dins i va entaforar-se per un porticó de la dreta fins a arribar al lloc que en altre temps havia sigut estable. Enlluernat per la claror del defora, va dirigir-se, a les palpentes, cap a l'espirall que hi havia al fons de la cofurna, i, després d'obrir-lo, va acostar-se al punt on hi havia la menjadora, per clavar-hi algunes llates que hi mancaven.

Després va tornar a l'entrada i va fer el recompte de les eines que havia pogut arreplegar: un magall, un rascle, un tràmec, un cavic, un parell d'estassa-barders i una forca.

Com que eren ventureres i totes tenien un sis o un as, va disposar-se a adobar-les, bo i asseient-se al pedrís del pas de la porta.

Però, abans de començar la feina, va dirigir la vista enllà, resseguint, d'una llambregada, el poble i els camps i boscos que el circuïen, les hortes esteses en rengle tot darrera les cases, i els prats que clapaven al terme. Una foguerada d'enveja li va encendre la còrpora. Aquelles mars de blat ros a punt de segar, mogut a onades per l'empenta del ventijol; aquelles hortes esclatant de verdor i d'ufana; aquells olivets i aquelles suredes i aquells saulicars que cobrien amb l'espessor de llurs branques les crestes i vessans de muntanya i les vores del córrec i del riu; semblaven donar-li una mena d'embriaguesa que li feia perdre el món de vista.

Comparant tanta riquesa com l'enrodonava, amarada de llum i sobreeixint de vida, amb el ressec ermot que tenia al seu davant, al peu mateix de la torre, li venia una forta angúnia, i li semblava que clamava al cel allò que aquella gran llenca de terra, prou apta per a donar bons fruits, hagués estat tants i tants anys sense ningú que volgués conrear-la. ¡I tan bona com era, i tan a prop com tenia el pou i el safaretx per a poder-la regar abundosament!

El que és per aigua, hi ha pas por que la cosa falli.

I, com si volgués assegurar-se'n una vegada més, va deixar el magall que havia començat a manegar i va acostar-se al brocal del pou, dirigint la vista per la caixa fins a veure l'aigua, que, com si fos un ull de la terra, esclatava de lluïssors.

Emmirallant-s'hi encisat, va estar quiet llarga estona, com si no sabés avenir-se que fos el mateix de pocs mesos enrera.

I en bona fe que no ho semblava pas, el mateix: la catxutxa amb què havia tornat de presidi, l'havia baratada ja per una barretina vermella, que duia de gairell i formant cresta, a tall de gorra frígia; la seva cara, en la qual abans deixava crèixer el pèl a sa saor, es veia ara afeitada i llisa com la calba de Sant Pere; el posat garneu i feréstec que feia seguidament durant la seva vida de bestiola salvatge, havia deixat el lloc a una mirada dolça i una mitja rialla constant de persona feliç.

-Sembla mentida que un hom pusqui canviar així- pensava, bo i contemplant-se.

Però tot d'una es va redreçar, i, enfilant-se al damunt de la barana del dipòsit, que arrencava de la paret del pou, va saltar a la banda de dintre i va començar a resseguir-ne, un per un, tots els esvorancs, que eren molts i ben grossos. Tant, que les pedres que n'havien caigut tapaven bon tros de l'entovat del fons, cobert, per altra banda, d'herbes de tota mena que hi creixien ufanoses, enfonsant les arrels en les juntures de les toves.

-N'hi haurà pas prou, d'una rebatuda- va exclamar neguitós.

I no va comensar a desempallegar-se del neguit fins que, havent anat a cercar un estassa-bardes, va posar-se, amb gran braó, a netejar el dipòsit de blets de paret i romagueres, de fonolls i garrigues, d'espargoleres i lligaboscos, amb l'intent que el senyor, quan hi anés, no s'espantés de les obres que caldria fer-hi. El cas era que ho trobés tot mig endegat i a punt de fer servitud, sense esmerçar-hi gaires cabals.

Ja era prop de migdia, i el sol queia gairebé a plom. Una gran calma, torbada només pels zumzeigs de borinots i vespes i pels crits de les cigales, que barrejaven llurs cants amb els que entonaven les granotes per les obagues del córrec del Home-mort, s'havia ensenyorit de tot el terme, que semblava dormir amb un son pesat, com si se sentís atuït per la feixugor de la bona anyada que anunciaven els blats, ajaguts pel gra que esclatava en les espigues; els fruiters, esqueixats de branques al pes de la fruita assaonada; i els horts, clapats arreu per la vermellor de les tomates i els pebrots, i per la verdor blavosa de les mongeteres, atestades de tavelles grasses i fortes.

Enardit per la roentor de la migdiada i per la suor que el xopava de cap a peus, en Biel sentia tan fort l'embriaguesa del treball, que li cuidava fer perdre el món de vista. Semblava que cada nou cop de braç li despertés nova força, i que a cada feix de brossa que arrabassava li creixés l'afany de fer seguir la que quedava arrapada a terra.

Fins que el dipòsit va quedar net no va recordar-se que, des de la bullinada de sopes que s'havia engolit en llevar-se, no havia tastat un mos.

Per això va ficar-se altra vegada dintre l'estatge, arribant fins a la llar, en la qual feia la xup-xup, penjada en els cremadells, al damunt del caliu, una olla, plena de trumfes i fulles de col, que havia posat a bullir abans de baixar al poble. Va despenjar-la amatent; va aplegar, d'un sacotell que tenia a un recó de cuina, un gros guimbarro de pa mut; i, després d'esbardellar, d'un cop de puny, una grossa ceba que guardava sobre els fogons, va posar-se a dinar amb la mateixa gana que si anés endarrerit de vuit dies.

Després va abeurar-se en un càntir esgalletat i sense nansa, que havia trobat, pocs dies abans, prop de la font; va sortir altra vegada al defora, va aplegar el magall, i acabant-lo de manegar en un dient de parenostre, va fer algunes passes en direcció al tros de terra que volia convertir en hort.

El sol començava a empendre la davallada de la tarda. L'aire, en moure's, portava alenades de fresca que feien bleixar amb delit. Els arbres del bosc remorejaven alegrement.

Revifat per la minestra engolida, el minyó, amb l'intent de provar l'eina, la va agafar pel mànec, va aixecar-la amb ferma embranzida com si en volgués clavar la punta al cel, i deixant-la caure de sobte amb sobirana empenta, la va enfonsar dos pams en la terra eixuta.

I va ser tant el braó amb què va fer-ho, que fins va perdre el món de vista, semblant-li que, del cop rebut, la terra s'enfonsava i s'estremia sota els seus peus.

X

LA VISITA DEL SENYOR

El temps de segar, va ser-ho, per a en Biel, de gros tragí. Com que a treballador ningú el guanyava, no li va mancar feina; i com que volia que, quan arribés el comte, trobés, a la torre i a les terres que l'enrondaven, senyals del canvi que havien de sofrir, en lloc de dormir a les cases per a on treballava, se n'hi anava al seu refugi, furtant hores a la son per poder-les esmerçar artigant tot el que havia de ser camp i hort, acabant d'enllestir l'estable, i fistonant de paret seca el pendís on tenia el propòsit de fer vinya.

I era tanta la febre amb què s'havia emprès la tasca, que fins va estar uns quants dies sense recordar-se gairebé de la Malena ni fer cap marrada amb l'intent de topar-s'hi. No eren pas marrades el que li calia.

A la nit, quan s'ajaçava, capolat, al damunt de la palla, semblava que ho fes amb certa recança, com si cometés una mala acció. I si bé el lassament de tot el dia l'obligava, vulgues no vulgues, a donar al cos el descans que li demanava, dormia amb un son prim, que s'esvaïa a la més lleugera remor o al més petit cruiximent.

Molts cops, ni adormit reposava, puix que la seva testa, bullent del gavadal de cabòries que l'omplien, començava a portar-lo pels viaranys del somni, presentant-li un benvenir rialler, una existència de pau i d'amor, una vida de treball honrat.

I així com de dies, enfebrat per la tasca, no tenia temps de pensar en els seus amors, de nit no deixava mai de sentir-se'n la testa plena.

Alguna matinada, passant pel poble desert, havia tingut la pensada de llançar un roc a la finestra de la Malena, amb l'intent de garlar una estona; però, uns cops perquè anava amb la colla dels segadors, i altres perquè la feina l'esperava, sempre havia passat de llarg. ¡Bé tindria prou temps, més endavant, per a pensar en els seus intents de casori!

Amb tot, un dia, cap a les acaballes de la sega, quan la feina ja afluixava, va passar per davant de la ferreria a entrada de fosc; i, veient la mossa asseguda al pas de la porta, se li va plantar al davant.

-Santa nit, Malena.

-Ditxosos els ulls!- va fet ella en to mig de reny, mig de recança.

-La feina: sabes?

-Bona excusa té, el malalt!...

-A ont és, el ferrer?

-Que encara et fa por?

-Por no... emprò respecte, sí.

-Doncs que no te'n faci. El tenim girat com una mitja. Tu porta't com fins ara, i ja veuràs com sortirem a vores.

-Poc te crec.

-T'ho ben juro. Com que en Jan se casa, i com que sap per mossèn Esteve que el senyor comte et vol fer home... entenes?...

L'arribada del ferrer, que venia de fer la titlla, va sobtar el minyó. Però, així que va anar per a esmunyir-se, en Costa el va deturar.

-Sembla que et faig paor.

-Més que goig: sabeu?

-No sé per què ho dius, això.

-Com que tot me surt esguerrat...

-Doncs el cas és fer els possibles perquè no hi surti.

-Prou que m'hi escarrasso!

-Ja ho sé. I tot el poble ho sap.

-Mentre ho sapigueu vós... i aquesta...

I, com si fos un ocell de la primera volada, en Biel va sentir que una onada de sang el sufocava, i va prendre comiat a correcuita per a dirigir-se lleuger cap a la torre, on va estar treballant fins a nit entrada.

Havent plegat, i aprofitant el clar de la lluna, va donar una volta pels circuits. Al cap de dos dies havia d'arribar el comte, i estava amb ànsia per saber la impressió que el seu treball li faria. Prou que ho veia, que havia de ser bona; però el mateix desig li encomanava el dubte... un dubte semblant al que havia sentit en altre temps quan amb tot i tenir l'assegurança que la Malena l'estimava, no li gosava declarar el seu amor, tement una revolcada.

Per fortuna, el senyor, que va comparèixer amb la tartana al dematí del dia assenyalat, era persona entesa, i es va quedar esmaperdut en veure els canvis soferts en la seva propietat. Se'n feia creus, que un home sol, sense esmerçar-hi més que hores escadusseres, hagués pogut fer tant en tan pocs dies.

Mentre resseguia les terres acompanyat d'en Biel, que amb experiència de bon terrassà, li anava explicant els projectes que tenia per a aprofitar-les segons les aptituds de cada tros, tot era fer lloances.

-Bé, minyó. La cosa marxa molt millor del que em pensava. N'estic content, molt content.

-Això fa pler- mormolava en Biel, tot sufocat.

I, quequejant a causa de la confusió i de l'alegria que li regirava els dintres, seguia l'explicació dels seus plans.

-Aquí, sota la casa, al morro del dipòsit, hi arranjarem l'hort. Per ara ja serà prou gran. Con posem el molí de vent porem eixamplar-lo. Més avall hi farem un clap d'oserda per la ròssa; i a les dues clarianes del bosc, sègol i blat. Si poguéssim fer una tallada que en fes una de sola, de totes dues, ¡quin bé de Déu de camp hi hauria, rellamp!

El comte, enardit per l'engrescament del jove, començava també a engrescar-se. Ja veia en Biel convertit en cap de família, amb un parell de mossos a les seves ordres, dirigint els treballs que convertirien en fecundes les terres ermes que l'enrondaven, criant bestiar de tota mena per engruixir el guany, predicant amb l'exemple l'amor a la terra.

Una gran confiança s'apoderava del senyor, que veia en els braços nervuts, en les mans cepades, en les espalles fermes del minyó, la vera imatge de la força i de la voluntat.

-Va bé. La cosa marxa. Ja em sembla que us veig passant la mà per la cara als pagesos de tots aquests volts. No n'hi ha cap que tingui la vostra empenta. El que cal és aguantar ferm. Fins ara, que heu estat un miserable, us heu vist escarnit de tothom; però ¡ai de vós el dia que arribeu més amunt que l'altra gent!... Ja podeu comptar que aquesta girada que heu fet per canviar de ruta, no us servirà de res, i tornareu a ser l'ase dels cops.

-No serà si a Déu plau.

-Pel cas que això sigui, proveiu's de paciència i arrapeus's a la sotana del rector: no fos que tornéssiu a fer una atzagaiada com la del Picotí.

En Biel va tornar-se vermell com el cor de la síndria. Però, revenint-se de sobte, va dir, amb certa solemnitat:

-Ni que em matessin!... Val pas tant la meva vida com les angúnies que m'ha costat la del Picotí.

I va girar la conversa, tornant als seus propòsits d'aprofitament de les terres que trepitjaven. De tant en tant, i sense deixar d'enraonar, s'ajupia, agafava una terrossa, la maurava, la fresava i la rebregava entre els dits, i acabava per esbocinar-la, després de fer-ne veure les qualitats al comte.

I el comte s'anava engrescant més i més, i li anava fent noves promeses. La ròssa de què havien parlat s'havia convertit ja en una bona mula; les eines ventureres, en noves de trinca; l'adob del dipòsit, en adob i eixampla.

Fins va prometre que, si la cosa anava bé, posaria el molí de vent molt abans del que havia pensat.

-Ah! una cosa!- va ajustar de cop: -Que no penseu casar-vos?

-Tan ple pusqui.

-Ja en teniu alguna d'ullada?

-Prou!

-Doncs el dia que us caseu tindreu el molí.

Tot el matí varen passar-lo fent calendaris, bo i escatint les condicions del tracte, en el qual el senyor donava a en Biel tots els aventatges que podia desitjar. Les obres les faria pel seu compte; les eines, la mula, la provisió de minestra, tot el que calia per a esperar la tardor, en què les terres començarien a donar, ho bestreuria, cobrant-s'ho després a xics i a miques; la collita la hi condonava tota per tres anys, i per cinc la de la vinya.

I encara, un cop passat el temps estipulat, no volia pas escanyar-lo: amb un quart del guany en tenia prou. Això sí: volia honradesa i bona conducta. Sinó, tracte romput.

-Hi ha pas por! hi ha pas por!- repetia en Biel, boig d'alegria.

El sol ja era a la meitat del seu camí, quan varen baixar tots dos a l'hostal, on els esperava ja en Tomàs, el vell mestre de cases, a qui el comte havia fet avisar pel mosso.

De primer antuvi, en proposar-li l'adob de la torre del Barbut, va semblar que ronsegés; però tot seguit, en veure que el senyor estava resolt a fer pujar gent de ciutat, va fer amb un arrufament de nas i mig aclucant els seus ullets de fura:

-Veurà: jo ho dic per la mala fama que té la torre. Emprò, si el gony s'ho val, també ho faré. Perquè, per més que diguin, hi crec pas, jo, en bruixes. Sap a on són, les maleïdes? Al celler, són. Perxò, ara que el vi va escàs, no n'hi ha tanta de munió com en aquell temps...

-Bé, deixeu's de bruixes- va interrompre el senyor. -¿Voleu fer les obres o no voleu fer-les?

-És clar que les vui fer, pobre de mi!

-Doncs entesos: aquesta tarda pujarem a la torre i enllestirem els tractes. I el dilluns vinent, mans a l'obra.

I va despatxar el vell amb una mirada.

XI

ENDAVANT I FORA!

Ple de confiança i enardit pel senyor rector, amb qui s'aconsellava sempre, en Biel anava arrodonint la seva obra. Llaurant primer els camps, per a fer-hi després els formigons que havien d'adobar les terres i deixar-les a punt de rebre la sement; aprofitant el ruixat que entendriria les que havien de ser hort, per a fangar-les i femar-les; enterrant la llavor del blat de moro, i conjuminant crestalls per plantar els ensiams o la granussa; esmerçant les hores escadusseres a vallejar la vinya o a fer de manobre al vell Tomàs, que apedaçava la torre a pas de tortuga; va anar passant l'istiu sense pensar en res que no fos la seva dèria i sense baixar al poble sinó els dies d'anar a missa, en què, després de visitar mossèn Esteve, solia anar una estona a cal ferrer, on era ja

rebut com a xicot de la Malena.

De l'altra gent no se'n capficava: tenint un amo com el comte per a protegir-lo, un rector com mossèn Esteve per a encoratjar-lo, i una mossa com la Malena per a donar-li esperances, ja no necessitava res més que l'ajuda de Déu.

I en veure que aquesta ajuda semblava davallar-li del Cel a gavadals, i en contemplar com la casa es convertia de catau ferèstec en habitació endreçada, i com s'anava apedassant el dipòsit i com es vestien de verdor esclatant les feixes dels camps i les regues de l'hort, girava agraït els ulls en l'aire i se sentia feliç i ple de fiances en el benvenir.

El poble, per la seva banda, tenia la vista fixa en la torre del Barbut. Però qui li tenia més era l'hereu Bartra, que, amb tot i estar a punt de casar-se amb una minyona de Vilavessant, no se sabia avenir que un perdulari com en Biel se n'hagués d'endur la mossa que ell havia fet blanc de les seves cobejances.

Enfaristolat fins al capdamunt, no parava mai, per mica que en tingués ocasió, de malparlar del seu enemic, del qual contava els fets més criminosos i les malvestats més baixes. Els diumenges, durant l'estona que en sortint de missa passava a l'hostal amb els seus amics, solia marejar a preguntes el vell Tomàs, atiant-lo perquè l'ajudés en la seva mala tasca i contés els secrets d'aquell lloc, que, segons les dites del poble, havia estat, des d'una colla de generacions, el cau on les bruixes concertaven llurs malifetes.

Però el vell Tomàs, sempre sorneguer, sempre viu, somreia amb somrís prometedor, es bevia, got darrera got, l'aiguardent que li oferia en Jan, i acabava per no dir res i per allunyar-se de l'hostal així que se sentia brunzir la primera batallada de les dotze.

-Vaja, governar-s'hi- deia, sense deixar de somriure.

I, amb el mateix aire sorneguer que duia a l'entrar, s'encaminava xano-xano cap a casa seva, fent l'orni a les preguntes amb què des de la porta de l'hostal, l'apedregava en Bartra.

Mentrestant, d'aquelles pors misterioses que a la tornada d'en Biel s'havien apoderat de tothom, ja en quedava poc rastre: eren comptats els que creien encara, a peu i a cavall, que el minyó tenia tracte amb les bruixes; però, com que eren els més baladrers i perfidiosos, el caliu, bé que colgat de cendres, espurnejava encara, i fins els més entrants a la rectoria i els més coneixedors de la virada del jove no deixaven de sentir el rau-rau del dubte. Comptat i debatut, ¿qui els en responia, que aquell aire mansoi que havia agafat, d'algun temps ençà, en Biel, no era la pell d'ovella amb què disfressava la seva mala sang?

Amb tot, aquestes temors es quedaven encauades pels dintres dels que se'n sentien corpresos, i en Biel no n'havia esment. I com que, llevat de la dotzena d'eixelabrats que tenia per companyons l'hereu Bartra, tothom l'acollia amb bona cara i no trobava ningú que li negués el bon dia, va arribar fins a creure que les malvolences de la gent havien quedat del tot esborrades, i va beneir des del fons del cor el punt i l'hora en què va posar els peus al poble després de la seva estada a presidi. Al cap i a la fi, ¿què eren els desenganys passats i les penes suportades als primers temps, si es comparaven amb el benestar d'ara i les felicitats que li prometia l'esdevenidor?... Ben mirat, res. Fins potser li havien portat la sort; perquè, si tothom li hagués fet bona rebuda, mai se li hauria acudit la pensada de refugiar-se a la torre, i encara menys la de conrear les terres de l'entorn: els únics camins que se li haurien presentat oberts haurien estat el d'anar a jornal o el de llogar-se de mosso a qualsevol casa on li haguessin volgut fer la vida.

¡I no eren poc diferents, aquells viaranys, dels que se li presentaven ara! ¿Quan s'ho hauria pogut esperar, allò de veure's menant una propietat tan bona com la del comte?

Cada cop que se li acudia aquesta pensada se sentia regirat de cap a peus per una esgarrifança de felicitat. I en

eixamplar la vista per les clarianes del bosc, convertides en camps plens d'ufana... i en contemplar la verdor esclatant i fresca de les mongeteres, i el to cendrós dels bròquils, i les tofudes mates dels ensiams i escaroles... li semblava trobar-se en presència d'un miracle en el qual ell no hi tingués art ni part. Tot i sent tantes les gotes de suor que hi tenia foses i les jornades de fatiga que hi duia esmerçades, trobava que no eren res en comparança de l'abundor de fruit que li prometia aquell bé de Déu de viandes a mig créixer.

De les vegades que s'havia ajagut cruixit, amb la camisa encastada al cos com si formessin ella i pell una mateixa cosa... amb l'esquena adolorida com si se li mig partís l'espinada... amb la testa bullent com si la solellada de tot el dia li hagués deixat el cervell abrusat, ni tant sols en conservava memòria. ¿Per quins cinc sous havia d'encaboriar-s'hi, amb les fatigues passades?... Acabat de dir, acabat d'oferir. A fi de comptes, tant de fatiga, tant de repós. I si, després de dotze o catorze hores de treball, en tenia mitja dotzena per a jeure, ja no necessitava més.

Però mai se les prenia senceres, les sis hores. Quan no li anaven les mans li anava el cervell, rumiant plans de millora per a les terres i conjuminant mitjans d'arranjar la casa com més aviat millor, amb l'intent de tenir-ho tot a punt per a quan vingués l'ocasió de collir el fruit del que tenia plantat o sembrat als camps i a l'hort.

I era tan fort, el seu desig de veure llestes les obres, que no s'acontentava amb fer de manobre a en Tomàs, sinó que, traçut com era, fins alguna vegada, quan el vell era fora, li havia agafat les eines per rebatre un tros de paret o lliscar algun revoltó mal enllestit.

Però el vell Tomàs, temerós que se li acabés la feina més aviat que del comte, va resoldre privar-li semblants accions; i, sempre sorneguer, sempre viu com una mostela, sempre callat i somrient, va pendre el determini de carrossar cada dia les eines de casa seva a la torre i de la torre a casa seva.

-Que s'hi faci amb les grapes, si vol- rumiava el vell.

I, des d'aleshores, va congriar-se dintre el seu cor una mena de despit... una malícia recòndita contra en Biel, de qui ja començava a malparlar taujanament, no comprometent-se mai, però deixant endevinar que en Bartra no anava pas del tot fora de camí en inculpar el minyó de tracte amb els esperits malignes.

I en Biel, mentrestant, feia la seva sense pensar mal de res ni fer-ne a ningú; capficat tan sols a treballar i moure's, encaterinat cada dia més a no apartar-se de la via empresa amb tan bon peu.

Prou que vindria, el temps de poder reposar! El que li calia, doncs, per ara i tant, era molta atenció, molta voluntat a la feina.

I, per a aconseguir el seu intent, s'hi enfonsava del tot, se'n feia un esclau submís, s'hi donava en cos i ànima, no desviant mai la vista del punt que s'havia assenyalat com a terme de la ruta.

XII

LO PROMÈS, PROMÈS

L'istiu era a les acaballes quan el tros davanter de la torre del Barbut va quedar convertit en mas. A la banda del darrera, que semblava abocar-se damunt del cingle de Mal-vent, no s'hi havia tocat res, fora les obertures dels dintres, que havien sigut aparedades.

Emblanquit de fresc, el bocí de casal que havia sigut transformat es veia resplendir al damunt de les verdors de l'hort i dels grans tous d'alzines i roures que davallaven fins al córrec. I la blancor de la casa i la blancor del dipòsit i la blancor del pou, feien tres taques alegres, que atreien les mirades de tothom.

Amb tot, aquella alegria semblava barrejar-se amb una ombra de tristesa. Bé pernejava, la mula, dintre l'estable o la sínia; bé saltironava alegre, en les hores que en Biel no l'havia de menester, esbrotant d'ací i d'allà les mates d'herba que li feien fretura; bé es bellugaven pels voltants de la casa mitja dotzena de porcells i unes quantes d'aviram, esgratinyant la terra... Però ni aquell moviment de les bèsties, ni el fressejar d'en Biel anant de l'hort als camps i dels camps a la vinya, ni la remor de tritlleig que feia l'aigua quan, junyida la mula al vogi, regalimava dels catúfols i s'abocava a la canal que la duia al safaretx, arribaven a animar aquell tros de muntanya.

Als primers temps de treball, aqueferat a regirar les terres, llaurant avui un tros i femant o sembrant demà l'altre, ni tan sols se n'havia adonat, el minyó, d'aquella solitud en que vivia; però ara que l'aviram començava a fer-se, i les panotxes de blat de moro apareixien replenes de gra, i les hortalisses semblava que es veiessin créixer i engruixir-se; ara que obirava ben a prop el dia de començar-se a gaudir de tots aquells fruits, sentia com una mena de buidor.

Però més que mai la sentia a les hores de vaga, quan, no tenint cap feina a les terres, s'entretenia, per no perdre el temps, a fer, amb cor de pinya i troncs de cirerer, les pipes i pipots que baixava a vendre a ciutat i que l'ajudaven a viure.

En semblants ocasions, pensava sempre que li calia fer ben aviat un determini ben fet: empendre a la Malena, i enllestir el tracte per casar-se a entrada d'hivern. Un cop de cap, com més aviat es dóna, millor. Doncs molta més raó tenia per a donar-lo ell, que, d'ençà que sabia el que era estimació, no n'havia sentit per cap altra mossa que per la Malena. Sense una dona, la seva obra no podia tirar avant ni eixamplar-se.

I, encara que pogués, ¿què en treuria, de treballar com un negre, de sol a sol, atuït per la calda a l'istiu i barallant-se amb les glaçades a l'hivern, si, al capdavall d'una tirallonga de fatigues, no hi obirava l'esperança de fer-se una família que li alegrés la vida i li donés ales per a arribar a una vellesa reposada?...

El que li calia, doncs, era enllestir la cosa i, abans no vingués el fred, escalfar la seva casa amb el caliu d'una estimació ferma que fos la fi de la vida atzarosa que havia arrossegat per tant temps i el principi de l'existència de pau que veia en somnis. ¡Quina joia no seria la seva en veure, anys a venir, el lloc que li havia servit d'amagatall en les seves desgràcies, transformat, per obra i gràcia del treball, en niu de dolçors sense mesura!

Cada dia, a l'hora baixa, mentre les ombres s'anaven ensenyorint de les clotades i estenent-se rostos amunt, solia encaboriar-se amb la mateixa cosa. I la remor llunyana de l'aigua que davallava pel córrec... i la més propera de les dues que, nades sota el cingle, s'acorrien cap a la plana, convertint-se ben aviat en riu... i la del doll que, provinent de la sínia que feia anar la mula, s'escorria fins al safaretx, semblava que bressolessin els seus somnis rosats d'home verge.

Ben mirat, volia i dolia, en Biel: volia perquè estimava, dolia perquè, malgrat el seu braó i la seva fam de treball, s'esgarrifava davant la pensada que qualsevol dia se li estronqués la sort.

Quin daltabaix, aleshores! Desgraciat ell, desgraciat tothom: la Malena, el vell Costa, els fills que poguessin venir...

Només de pensar-hi, aclucava els ulls i arrugava el front, com si volgués foragitar de si la imatge d'una cosa que l'horroritzés!

Amb tot, un dia, mentre contemplava l'olla, que bullia, al cim dels fogons, curullada de les primeres cols i trumfes que havia collit a les terres que menava, va sentir-se envaït per una onada de joia, va somriure satisfet, i va fer una ganyota de menyspreu als pensaments feréstecs que se li presentaven en munió.

-Bah! bah! Pit i fora! I si vénen mals de cap, els hi farem cara.

I, confiant en el coratge que li havien donat les seves palestres amb la dissort, va anar a trobar, el mateix dia, mossèn Esteve; va tenir-hi, dintre el seu despatxet humil, una llarga sentada, com si es confessés; i va fer-li avinents tots els seus propòsits per a l'esdevenidor, i el seu intent d'endur-se'n a viure a la torre el pare de la Malena, que hi podria descansar de la seva vida de penes i treballs. I tant de cor va parlar, i tanta veritat resplendia en els seus ulls, que el sacerdot, com si llegís en la seva ànima, va restar convençut que el canvi sofert pel minyó no era cosa enganyadora; i, després de sentir-se sotragat per una esgarrifança de felicitat, va somriure triomfalment i es va oferir a anar, ell en persona, a cloure el tracte amb el ferrer.

-Aquesta vegada et vui fer de pare- va dir-li el capellà, bo i aixecant-se de la cadira de braços i tustant-li l'espatlla amb la destra.

-Bé prou que li pertoca!- va fer, convençut, en Biel.

I, sentint que les llàgrimes estaven a punt de fer-li traïdoria escapant-se-li galtes avall, va prendre aquella mà paternal que sentia sobre, va estampar-hi un petó que va cuidar envermellir-ne la pell, i va eixir de la rectoria a corre-cuita: tan a corre-cuita, que ni es va adonar tan sols dels de can Bartra que, a un recó del cancell, estaven conversant amb el vicari sobre el casament d'en Jan amb la Maria Betra, de Vilavessant.

L'endemà mateix, havent rebut per via de mossèn Esteve la bona nova que el ferrer es mostrava tot agradat del matrimoni i satisfet de desempallegar-se de la ferreria per anar a viure a la torre del Barbut, va escriure al comte el que feia al cas, donant-li noves de la collita, i parlant-li d'eixamplar els conreus i de fer entre els dos camps la tallada de bosc que havia de convertir-los en un sol.

I el comte, en lloc de respondre a la carta, va presentar-se al cap d'alguns dies, disposat a fer el que el minyó li demanava. Però no va presentar-se sol, sinó amb un mestre d'obres de ciutat que havia d'estudiar la manera d'arranjar el molí de vent que arrodoniria l'obra de refer la propietat, proporcionant aigua en abundor per a convertir en regadius algunes de les terres que ara eren de sequer.

-Lo promès, promès- va dir el comte.

I, després d'una estona de repòs, va emprendre amb en Biel la volta de la propietat.

XIII

AIGUA, SENYOR!

S'acostava el temps de collir les tardanies, i el cel semblava girar-s'hi en contra. Tot el poble clamava demanant aigua, i l'aigua no venia.

Les pobres plantes, mig mortes de set, es retorcien amb aire tràgic; la terra, resseca, es clivellava tota; els arbres, marcits per l'eixut, mostraven les copes esgrogueides, i a cada ratxada de vent es trobaven despullats d'un nou ardat de fulles.

-Aigua, Senyor!- sospiraven, guaitant al cel, els pagesos.

-Aigua, Senyor!- repetien les dones, eixint adalerades, al pas de les portes, per escorcollar d'ample a ample la volta immensa i llisa.

-Aigua!... volem aigua!... ¡Necessitem aigua!- semblaven dir els pàmpols recoquillats, i els esparcets i els blats de moro i les trumfes.

I l'aigua no es presentava; i fins en Biel, que en tenia per a l'hort tanta com li'n feia menester, començava a témer que el pou desdigués, i a perdre l'esperança que els camps arribessin a bé.

Per això, en veure com anava creixent de dia en dia la torratxa que havia de ser coronada pel molí de vent i que assenyalaria la data del seu matrimoni amb la Malena, semblava que se la begués amb la mirada, glatint com un infant que espera veure llesta una joguina.

Aquell molí era per a ell una esperança. El dia que fos acabat, les terres doblarien de preu. Pas poc!... Aleshores sí que s'acabarien les angúnies; perquè, encara que les terres de sequer patissin, sempre tindria l'esperança de salvar una bona part de la collita.

En canvi, ara, havia de resignar-se a perdre'n un galan xic, si Déu no enviava aviat, ben aviat, l'aigua que mancava.

Cada matí en llevar-se, i cada vespre abans d'adormir-se, en endreçar al cel les seves pregàries pel descans dels que l'havien dut al món, es recordava també dels que havien de venir, i demanava aquella aigua que havia d'acostar la data de llur vinguda. Perquè, si els camps es perdien, ¿qui era que s'atrevia a carregar-se la creu, anant de cara a un hivern de fam?... Pas ell!

-Aigua, Senyor!...

L'aigua va venir! Va venir una tarda a entrada de fosc, arrossegada per un cap de núvol que, menut en aparèixer, es va anar enfilant en l'aire, fent seguir al seu darrera, a tall d'immensa cua de pavó, una gran escampadissa de flocs cendrosos, que, atapeint-se i amudaixonant-se, es varen escampar arreu fins a deixar el cel sense una clariana, transformant-se ben aviat de grisos en negres i avançant el vespre de més d'una hora.

Tot el poble es va llençar al carrer. Tot el poble va veure aquella foscor com si fos un raig de llum, esperançador anunci de bonança.

-Ja la tenim aquí!... Ja és nostra!...

I els núvols varen desfer-se.

I l'aigua, començant a caure espessa i seguida, va abrigar tota l'encontrada, rebotent alegrament sobre les teules, escorrent-se i cantant per xaragalls i entallades, enrossegant-se'n les fulles malaltisses dels arbres, i traient, de les que hi deixava, un davassall de cançons encoratjadores.

-Bona pluja, Senyor!... ¡Ànsia, que ara va bé!... ¡No en plouen poques, de dobles de cotre!- clamaven els caps de casa.

-Aigua, Senyor, que de vi ja en venen!- deien, fent tabola, els eixelebrats.

-Gràcies, Déu meu!- esclafia en Biel dret a la porta de la seva estada.

Un batec de joia semblava sotragar les cases, els boscos, els sembrats i les vinyes. Era un batec immens dels homes i les coses, dels animals i les plantes, de la terra i el cel; era un cant de glòria a la resurrecció de les viandes decandides.

Però ben aviat va barrejar-se amb aquell clam de tota la natura una mena d'esverament. L'aigua, que davallava de primer antuvi seguit-seguit, s'estimbava, ara, furient, amb fúria de bèstia esquivada que perd el món de vista. Res de menuts rajolins; res de gotellada espessa; res de xiuxiueig alegroi: les remors d'ara eren remors de terratrèmol; els rajolins, davassall; la gotellada, cascada imposadora.

De temps en temps zigzaguejava un llamp, retrunyia un tro, i tot el poble trontollava com si estigués en perill d'esgavellar-se a l'empenta dels corrents, que cuidaven negar-lo ficant-se pels horts, entaforant-se pels espiralls d'estables i cellers, rodolant carrer avall amb eixordadora fressa, per a caure, part d'allà de la tirallonga de cases, al còrrec de l'Home-mort que en certs indrets començava ja a sobreeixir.

I el xàfec creixia... creixia d'una manera esgarrifosa. I la fosca es convertia en espessa negror. I la negror s'encomanava a les ànimes dels pagesos, que es bellugaven d'ací d'allà, tots neguitosos, a tall de bèsties esquerpes agafades en parany.

Però, amb tot i les tenebres que embolcallaven el poble, cap d'ells deixava d'endevinar els progressos que feia l'aiguat. Per això, mentre cuitaven a barrar amb fustes travesseres el pas de les portes, anaven seguint amb el pensament el curs del devassall.

A les cases que donaven al córrec, el neguit s'augmentava amb el perill que, a l'hora més impensada, el carrer fos incapaç d'engolir l'aigua que hi entrava en riera desfeta i, trencant-se al cap d'amunt la corrent, donés la volta per la banda del darrera i s'ajuntés en aquell punt amb la que baixava pel córrec, negant els horts i enrossegant-se'n les viandes.

I això va ser el que va succeir al cap d'una estona, arrencant de tota aquella bandada de poblat un gemec de desesperació, que va semblar que fos respost a l'instant per l'altra bandada. Era que la munió de cascades que es copsaven pel darrera les cases d'aquell indret, en lloc d'escórrer-se avall com havien fet fins aleshores, començaven a ficar-se pels estatges, desbotant portes i esbotzant tempanells per cercar eixida a la part davantera.

Llavors, malgrat la fosca i la temença de seguir, vulgues que no, el camí de l'aigua, que baixava furient, tothom va sortir al defora: els uns amb l'intent de cercar refugi, per a ells i les bèsties, a les cases en què no hi havia perill; els altres per a ajudar-los o fer-los llum amb fanals i llanternes; els més sense altre objecte que moure's, encara que no fos sinó per desempallegar-se del desatent que els consumia i fer-se la il·lusió que es defensaven de l'aigua.

Fins a altes hores de la matinada el devassall no va començar a cedir. Amb tot, si bé el xàfec va minvar, els torrents desbordats varen créixer encara, engruixits pels que s'escorrien de les terres més altes, on la mànega d'aigua havia fet també de les seves.

Però de tots els pobles de la rodalia, el de Cassanelles va ser l'únic castigat. Quan, allunyats els núvols, varen aparèixer les primeres lluïssors del nou dia, varen ser saludades amb una lletania de planys i de renecs, de malediccions i de sospirs. El sol, en aixecar-se, va il·luminar el desastre més gros que havien vist els vivents: les cases eren illes; el carrer, el córrec i la plaça, un braç de mar; dels horts ni se'n veia rastre...

I el pitjor va ser que ni se'n veia aleshores ni se'n va veure més tard, quan l'aigua va haver anat prou de baixa per a deixar obirar el mal que havia fet.

Tota la llenca de terra enclosa entre les cases i el córrec s'havia convertit en un ample sorral, clapat de pedres i llot. Era una cosa que feia venir les llàgrimes als ulls, com les hi feien venir els camps coberts de rierencs, els fruiters arrabassats, els camins destruïts i els claps de terra desapareguts. Semblava que Déu hagués volgut venjar-se d'alguna ofensa que li hagués fet el poble. Qui més que menys, no hi havia pagès que no plorés la desfeta d'algun dels trossos que menava.

L'únic que va escapar-se en un tot del càstig va ser en Biel. Les seves peces, prou isolades per a no rebre l'empenta de cap dels torrents desbordats, s'havien gaudit de la pluja sense rebre'n cap dany, i resplandien al sol com si hagués comparegut per a elles la primavera.

I en Biel, en veure-ho, va somriure a l'esperança i va donar gràcies a Déu per la ventura que li havia portat, mentre el seu enemic de sempre, el rancuniós hereu Bartra, que es consumia de despit en veure destroçat ço del seu, amenaçava des de la porta de casa seva la torre del Barbut, bo i remugant malediccions i blasfèmies.

-Lladre, més que lladre!... ¡Aquesta sí que no te la perdono!...

I tot aquell dia, i tot l'endemà, i l'altre, i l'altre, se'l va veure correnl pel terme com un esperitat, aturant a tothom per escampar la seva rancúnia i fent mans i mànegues per encomanar als pagesos damnificats la sospita que el flagell era obra de les conxorxes d'en Biel amb els esperits malignes.

I molts dels que havien deixat de creure en tals conxorxes varen començar a dubtar-ne... i molts dels que en dubtaven, a creure-les certes... i tots els que les creien, a sentir la pruïja de venjar-se'n els agullonava més de ferm que abans, convertint-se, de desig somort, en set abrusadora.

XIV

A LES FOSQUES

Havien assenyalat per al casori el dia de Tots-Sants; i, mentre l'esperaven, en Biel solia anar cada vespre a la ferreria, on passava l'estona, fins a nit entrada, garlant dels seus propòsits per a l'esdevenidor. Enemic de malgastar el temps, mentre articulejava amb la Malena i en Costa, treballava en les pipes i pipots, sense cansar-s'hi gaire, però també sense deixar cap vetlla de fer la tasca que s'havia imposat. I aquell treballoteig, en lloc de ser-li una càrrega, li servia com de descans i distracció a les moltes feines que es veia obligat a fer de sol a sol per a tirar endavant la seva obra.

-Plega, home- li deia la Malena: -encara no'n tenes prou, de tot el dia?

-Cal aprofitar les engrunes.

-Emprò bé tenes de descansar.

-Pas per ara. Ja vindrà el dia per xo.

I tot era pintar un benvenir alegre, rialler, ple de ventures.

Però la Malena no es deixava engrescar i temia. Temia que les malvolences tancades ara a l'ànima de tot Cassanelles, esclatessin una hora o altra, i engeguessin riu avall aquells castells. I ho temia de tal manera, que mai se cansava de predicar al minyó que es malfiés.

-Vés amb compte: sentes?... Mira que ara ja no és en Bartra sol, qui te la porta votada. Cal que vigilis, perquè un tret o una ganivetada de trascantó són cosa d'un dir Jesús. I mira't: si consevol nit, con surtes de casa, te fessin un mal joc, pories anà'ls-hi darrera, desemprés!...

-Cabòries de dona!- feia en Biel amb cert desgaire.

-Amén de Déu que ho siguin.

-I no ho han de ser!

-Podé sí. Emprò pensa que en Jan no dorm ni reposa per fer-te mal: Tot el dia el passa dient esguerradures de tu i inculpant-te del mal que ha fet l'aigua. I com que és tan reboig, no seria cap cosa estranya que una nit engresqués els de la colla i et vinguessin a escometre. Perquè gairebé tothom està que l'aiguat va ser cosa teva.

I, veient que no més va fer mal al poble, figura't si n'estan, d'encalabrinats! La gran ràbia dels d'aquí és de veure que, mentre tot Cassanelles ha quedat desgraciat, els de Vilavessant se gaudeixen de la pluja, que no els ha fet més que bé. I com que sempre hi ha hagut tanta ràbia de l'un poble a l'altre...

Tant i tant va maldar, que va aconseguir encomanar les seves temors a en Biel. Però, malgrat la vista que el minyó esparpillava i les tortes que feia per dintre els boscos del comte quan se n'anava a jóc, mai va aconseguir veure una ombra que el fes malfiar.

Vet aquí perquè, de xic en xic, aquelles sospites li varen desaparèixer de nou, i va tornar a fer la ruta de cal ferrer a la torre sense parar-se a escorcollar les reconades de camí ni a ronsejar per les marrades. Sempre a la seva, ni tan sols es torbava mai a tombar la vista, no fent cabal de les petites remors que sentia al pas i que, si bé arribaven a les seves orelles, no li deixaven rastre a l'esperit.

Un vespre va quedar tot sorprès en dir-li la Malena:

-No vinguis, als vespres: creu-me a mi.

-Per què?

-Perquè... perquè sí. Ni jo mateixa ho sé, veies!... Emprò me fa por, que vinguis. Mira: anit mateix no he poscut atrapar el son de cap de les maneres, pensant que te n'havia passat alguna. I mira't: con te'n vares haver anat, vaig estar a punt de cridar-te; perquè, encara no vares ser a l'indret de la font, vaig donar una llambregada carrer amunt i vaig veure an en Jan que sortia de l'hostal amb tres o cotre. I tot l'aire el tenien de cercar quelcom. I el cor me diu que duien mals intents.

Al vespre de l'endemà, en lloc d'arreplegar l'eina que solia portar sobre, els altres dies, per un si decàs, va deixar-la a casa, temerós que, si l'escometien, es deixés portar del gènit i fes algun disbarat. Fins aleshores no se li havia acudit la pensada que, obrant i tot en justa defensa, podia perdre's per tota la vida; però ara, que començava a creure en aquell perill, naixia en ell una gran temor de si mateix, que li donava esgarrifances, presentant-li a cada punt la imatge del presidi com la d'un monstre disposat a engolir-lo de bell nou.

-No, això no: de cap manera!...

Però ben aviat compareixia el dubte. I si l'agullonaven fins a llevar-li el seny?... ¿I si es veia obligat a defensar-se?... ¿I si, en sentir-se escomès, no es podia governar?

-Podé sí que el millor seria no baixar al poble cap vetlla- va acabar per dir-se.

I en arribar el vespre, va fer avinent a la Malena el seu propòsit.

La llàstima va ser que aquell vespre mateix, a l'hostal bo i celebrant el comiat de fadrinatge d'en Bartra, que es casava al cap de pocs dies amb la Maria Betra, de Vilavessant, els que formaven la colla dels gats varen aixecar la porrona més del degut, i, enardint-se a cada nova xerricada, varen fer el determini d'anar a esperar en Jan.

-N'hi hem de fer una que se'n recordi tota la vida- deia l'un.

-Ca, ca! El cas és estossinar-lo d'un cop- afirmava l'altre.

-Segons veurem, farem- va ajustar, per últim, en Jan.

I, donada per ell la veu de -Som-hi!-, sis homes varen llançar-se al carrer. Llurs figures varen tambalejar un

instant al mig del gavelló de llum que eixia de l'hostal, varen acoblar-se en rodona, com si pactessin quelcom, i varen perdre's després carrer avall, negant-se en la mar de fosca que amortallava el poble.

La quietud era tan gran, que, malgrat el compte amb què caminaven, el fregadís de llurs peus els esverava a cada punt, fent-los entrar en temors de ser descoberts.

-Pxxx!... No feu fressa!- remugava en Jan tot sovint.

I, agafats de bracet, anaven avançant fosca endintre, sense saber d'una manera certa si anaven a matar un home.

L'únic que en sabia quelcom era en Jan, que tenia l'intent de revenjar-se una vegada per totes, per esbravar la rancúnia que sentia contra en Biel.

De sobte, en passar per davant de casa seva, va donar-se un cop al front.

-Espereu's. No feu brogit.

Va arrupir-se a poc a poc, va ficar la mà al forat gatoner, la va treure armada de la clau, i després d'obrir amb molt compte la porta forana, va ficar-se dintre i va comparèixer, al cap d'un moment, amb quelcom que els seus companys no varen poder distingir, però que feia soroll de ferro.

-Què tragines, ací?

-Ja ho veureu con siguem a lloc.

I, empenyent els companys, va afegir, apressadament:

-El que cal és que ens afanyem a passar pel davant de la ferreria, perquè ja és l'hora que ell ne sol sortir, i és pas cosa de topar-s'hi tu per tu.

Costa avall i fosca endintre, varen anar avançant fins a l'indret de la font, on varen aturar-se a una ordre d'en Jan.

-Ara jaquiu-me fer a mi i amagueu's per ací en avall. Ja veureu, quina gresca!

I, aclatant-se al bell costat de la palanca, va posar-hi, a l'entrada mateixa, la ferramenta que havia entrat a cercar a casa seva poc abans.

-Ja ho tenim a punt- va fer tot d'una.

I es va retirar algunes passes i va entaforar-se entre l'espessor d'un barder.

La quietud era immensa. Fora l'aigua que, remorosa, davallava de la canella de la font, aturant-se un moment a la pica per a relliscar després fins a la corregada, tot semblava mort.

Com si es sentís corprès per aquella calma de cementiri, en Jan no gosava bleixar ni aixecar la veu per esbrinar el punt on tenia amagats els companys.

Per últim, no va saber-se estar de dir, en veu baixa:

-A quin indret s'heu amagat, nois?- Però, no havent obtingut cap resposta, va recalcar seriosament:

-Fem pas bromes: sentiu?

I ja es disposava a fer la requisa d'aquells encontorns, quan uns ronquets vinguts de cap avall varen encomanar-li la temença de que els companys se li haguessin adormit.

Gairebé al mateix temps, va sentir de la banda del poble un trepig somort i la veu d'en Biel que cantussejava de baix en baix, com feia gairebé sempre.

Aleshores va fer algunes passes cap al punt d'on provenien els roncs, va cercar els companys a les palpentes, i va sotragar-los fermament.

-Ànsia, minyons, que ja el tenim ací!...

Un crit de dolor i de ràbia llançat per en Biel, que acabava d'arribar al cap de la palanca, va acabar de desvetllar als dos que estaven més serens. Els altres, calents d'orelles a causa del vi engolit a l'hostal, ni varen fer acció de bellugar-se.

-Pit i ronyons, que el llop és nostre!- va esclafir en Jan.

I, al davant del parell de galifardeus que acabava d'eixorivir, va dirigir-se al lloc on el pobre Biel es retorcia, bregant per desempallegar-se de les dents de ferro amb què una ballesta de caçar llops se li havia aferrat a la cama.

Malgrat els seus intents, en veure's fermat de tal manera i en sentir la presència dels tres homes que se li anaven a tirar al damunt, va disposar-se a la defensa; i, foragitant de si el maleït enginy, va plantar-se a l'entrada de la palanca com si volgués barrar-ne el pas.

Esperonat per la dolor, sentia un regirament de tripes que li llevava el seny, fent nàixer dintre seu instints de fera.

Amb tot, va posar-se al mateix instant sobre si, va beneir la pensada que havia tingut de deixar a casa tota mena d'eines, i va fer interiorment la promesa de no fer mal si no l'hi obligaven.

Per això, amb el desig d'allunyar-los per sa saó, va cridar, amb fermesa:

-El que provi de tocar-me va daltabaix de la gorga!

I va fer acció de giravoltar i emprendre la palanca. Però en Jan, més lleuger, se li va penjar al coll, sense fer cas del perill d'estimbar-se.

Varen bregar un instant, traient en Bartra forces de flaquesa per llançar en Biel al fons del córrec, i forcejant en Biel per fer-lo enrera. En l'un s'hi veien pel clar les ganes de fer mal; en l'altre el desig de lliurar-se'n sense arribar a un estropici.

De sobte en Biel va posar un peu en fals, va perdre la testa, i hauria caigut a plom ribàs avall si no arriben a ser unes garrigues a les quals va arrapar-se.

Les espines escorxant-li la pell de les mans, i el tomballó llevant-li el seny, varen enardir-lo. I veus aquí que, redreçant-se tot d'una peça, va fer un bot, va agafar en Bartra per la cintura, i el va llançar a baix com una pilota.

Encara el cos d'en Jan no acabava de tallar les aigües del gorg, esbocinant-les en cent mil esquitxos, que ja els

altres dos galifardeus, que havien restat a poques passes, varen abraonar-se a en Biel com dos mastins.

Però, malgrat ser dos contra un, la serenitat d'en Biel va vèncer a llur embriaguesa, i en un dir Jesús varen davallar a fer companyia a en Jan.

I, mentre en Biel s'entaforava boscos amunt a tota pressa, muntava del gorg una gran remor de xapoteig, barrejada amb una tirallonga de blasfèmies.

L'endemà tot el poble va poder veure en Jan i els seus dos companyons tots esgalabrats, i en Biel ranquejant de resultes de la mossegada que li havia clavat a la cama dreta la ballesta d'agafar llops.

I varen ser tan ferms els senyals de la batussa, que al cap d'un mes i mig, quan va arribar el dia del casori amb la Malena, el nuvi caminava encara mig de gairell, i en Jan, que ja feia alguns dies que arrossegava la creu del matrimoni, no tenia del tot pellats els esquinços de la pell de mans i cara.

XV

D'UN MÓN A L'ALTRE

Ja eren casats i ja anaven per família. En Costa ferrer, havent venut la ferreria a un noi d'en Pitxela que s'acabava de passar manescal, vivia content i satisfet a la torre, convertit en guarda del bestiar que criaven, cantussejant tot el sant dia de baix en baix, i deixant passar la vida reposadament, sense capficar-se d'altra cosa que de no tenir un instant la pipa buida i que a la carbassa que feia seguir sempre amb ell no hi manquessin mai dos travessos del ranci per a remullar la gola quan en sentís fretura.

Amb el matrimoni, la Malena s'havia engruixit i es mostrava radiosa, vessant salut i sobreeixint de vida, mentre en Biel, sempre aqueferat, sempre a la seva, no pensava sinó en treballar, engrandir les terres que menava i augmentar el bestiar que tenia per estables i corrals. El cas era preparar un bon niu perquè els ocells que havien de venir no naixessin miserables.

-S'ha de mirar sempre avant: ¿sabes, Malena?... Amb bona voluntat, no hi ha res de la terra que no s'aconsegueixi. Si avui som masovers, un altre dia tindrem també alguns claps de terra nostres, i porem dir als nostres fills: «-Veieu? Això varen afanyar-ho els vostres pares a còpia de suades i de treball. Serveu-ho i augmenteu-ho.»

I, tapant avui un forat i demà un altre, va atiar-se desfent dels deutes que tenia amb l'amo fins a tenir pagades les eines de treball.

I, un cop seves les eines, va anar perquè ho fos l'egua.

I, un cop va ser amo de l'egua, va fer mans i mànegues per engruixir el nombre de bestiar.

I així, sempre avant, varen passar els dies, varen passar les setmanes, varen passar els mesos, i els anys i tot.

Però el fruit de benedicció que esperava el matrimoni no s'anunciava per cap senyal. Semblava que Déu, bo i menant-los per una ruta esplendorosa, es complagués a privar-los d'aquell do, d'aquella felicitat que ambicionaven.

En canvi l'hereu Bartra sortia gairebé a fill per any, i en Biel i la Malena havien de veure com el seu enemic es gaudia de les dolçors de la paternitat, que a ells els eren negades.

-Un fill, bon Déu!- clamaven, entre parenostres i avemaries, en enlairar llurs pregàries cel amunt.

-Un fill, bon Déu!- repetien en veure's isolats, sense una ànima que compartís amb ells alegries i penes, sense un amic ni un parent que els consolés en les afliccions o els animés en els entrebancs i trencacolls que, en llur caminada vida enllà, els dificultaven els passos.

Perquè, d'ençà que eren casats i semblaven rabejar-se en l'abundor, l'enveja i la calúmnia havien anat fent prou camí per a deixar-los sols, condemnats a no estrompassar sinó de tard en tard, gairebé d'amagatotis, la ratlla de les terres que menaven, com si la torre del Barbut fos un llatzeret i ells uns leprosos que no poguessin tenir cap tracte de tu a tu amb llurs semblants.

Els vells entrants a la rectoria que, per respecte al senyor rector, aparentaven abans fer bona cara a en Biel, havien anat davallant a la fossa; i els dos o tres que ara quedaven, ja no eren ni tu ni vós.

I tampoc ho era el mateix capellà, que, atuït per les xacres, amb prou feines tenia habilior per a fer les pràctiques menys carregoses del seu ministeri. El maleït ofec fins el privava d'arribar-se, de cent en quaranta, a donar una estona de conversa als seus amics.

Però, si el sacerdot no podia pujar a la torre, els de la torre no deixaven de baixar algun cop, bé que amagant-se de la gent, a tall de criminals que deixen la presó per una estona.

Aquelles escapades eren per a ells un consol, puix que a la rectoria hi trobaven sempre bona cara, fins per part de la Llogaia, la xaruga majordona que, mal gènit i rondinaire de natural, era tot dolçor, tota bondat, amb el rector i els que l'estimaven.

Amb tot, fins aquell consol va estroncar-se'ls, als de la torre. Un diumenge, en sortir de la missa matinal, que acabava de dir el vicari, varen trobar la Llogaia, que, plena de desatent, anava a cercar el senyor metge.

-I doncs? Què tenim, de nou?...

-Que mossèn Esteve se'ns en va: veu's-ho aquí. I justament no fa gaire que us demanava. Aquesta matinada el senyor vicari li ha donat Nostramo.

I, després de pregar-los que entressin a la rectoria, va seguir tota aqueferada la seva ruta.

El capellà, acompanyat d'una veïna, s'estava al peu del llit, assegut a l'ampla cadira de braços, bregant per arreplegar a petits glops l'aire que no podia engolir. La seva cara rebeguda i el seu coll esprimatxat mostraven ara una grossa inflor; els llavis se li veien tenyits per una lleugera moradura; les mans, enasprades als braços de la cadira, s'hi arrapaven fermament, com si la força que hi feia l'ajudés a bleixar.

Per la cambra, silenciosa com la cella d'un frare, semblava surar-hi quelcom d'esgarrifós. Les parets blanques, les cortines blanques, el sostre blanc, tenien l'aire d'un corgelador pa de neu.

-Hola, Biel... Hola, Malena...- va confegir arrapat a les mans, repenjant-s'hi per tornar el bleix.

Tot seguit va deixar la de la Malena i va començar a amanyagar la que tenia empresonada a en Biel, bo i mormolant, a cada manyagada:

-Sigues bo: sentes?... Sigues bo...

Ben aviat el moviment de manxa del seu pit, de tota la seva persona, va esdevenir més pesat, començant-se a arrossegar d'una manera que feia condol. I, encara, entre sospir i sospir, anava repetint les mateixes paraules, acompanyant-les d'un caient d'ulls tot melangiós i d'un mig riure apagat:

-Sigues bo: sentes?... Sigues bo...

En Biel callava, la Malena callava, tothom callava, i les paraules del capellà ressonaven tristes, trencades a cada punt per un gemec i barrejades amb el tic-tac del rellotge de pesos penjat a un costat de la cambra, davant per davant d'una imatge del Sant Crist.

Quan va comparèixer el metge, va prendre-li el pols, va possar-li l'orella al damunt del pit, i va fer una ganyota de mal averany. En Biel, que no el perdia de vista, va sentir fred al cor, notant que l'esglai li segava les cames.

-Sigues bo: sentes?... Sigues bo...

Prou tenia raó d'esglaiar-se, en Biel. Tanta raó, que encara el senyor metge no havia aixecat el cap, quan els ulls del sacerdot varen esdevenir vidrosos, el seu bleix va afeblir-se més i més, i la moradura dels llavis va enfortir-se.

-Sigues bo: sentes?... Sigues bo...

I mossèn Esteve va llançar alguns sospirs.

Tothom restava mut... tothom tenia clavada la vista en la del capellà.

-Els sospirs de la mort- va fer, de baix en baix, el metge.

Va acostar-li als ulls un broc encès de la llumenera, va contreure, com malgrat ell, els llavis en un nou gest de mal averany, i va fer un senyal al vicari, que havia acudit a corre-cuita.

I el vicari va fer solemnialment la recomanació de l'ànima, no aconseguint apagar del tot, amb les seves paraules, el ressò de les de mossèn Esteve...

-Sigues bo, Biel... Sigues bo com Jesucrist... que sigui ara en la meva ajuda!...-

I després... res... un nou sospir que sura apagat per la quietud de la cambra... la ferma sotragada d'un cos quan l'ànima en fuig... un fort gemec de tot un casal...

* * *

XVI

SOLITUD

I en Biel va quedar-se sense guia, i aquella fam de paternitat que el corsecava va créixer més i més. L'acolliment que, mort el rector, va oferir a la vella Llogaia, no va arribar a apaivagar-li la set d'amor que li donava mal viure.

La Malena prou l'afalagava, prou bregava per encoratjar-lo i fer-li oblidar aquella cabòria que li rosegava el cervell com un corc maleït!...

-Qui sap home? Com Déu no ens vol fer aquesta gràcia, deu ser que ens convé.

Però ell, en lloc d'aconsolar-se, restava sorrut, capbaix, mormolant paraules confoses que tant podien pendre's per oracions com per veus de revolta. Alguns cops, tot pregant per l'ànima de mossèn Esteve, sentia que una

onada de dubtes li envaïa el cervell. Si ell no s'hagués mort, pla que li hauria donat una bona guia per a tocar el cor de Déu. Però, ja que fruïa de la Glòria, ¿per què no demanava aquella gràcia a Nostre Senyor?... Qui sap? Potser la tardança en la vinguda del fill era una prova amb què Déu volia assegurar-se de la fermesa de la seva fe.

Aquesta pensada li obria el cor a l'esperança. Si era una prova, ben segur que la Voluntad Divina acabaria per concedir-li el que tan desitjava.

Per això, tement que Déu prengués els seus clams per tossuderia, molts cops, recordant-se de les paraules de la Malena, solia afegir, a les seves súpliques:

-No em rebel·lo, Senyor. Si no em convé, no me'l dongueu, el fill que us demano.

I plorava desolat, tement a l'hora no aconseguir el seu objecte o aconseguir-lo després d'una tirallonga de precs tossuts que li atraguessin la ira del Cel. Amb tot, dintre de la seva consciència, hi surava sempre una pensada: que, en demanar el fill que no venia, la raó estava de la seva banda. Ventura que aviat s'amorosia la seva exaltació i es reprenia a si mateix pel sacrilegi de gosar oposar-se als designis del Totpoderós.

Aleshores es lliurava tot ell al treball que l'havia redimit, foragitava tota mala dèria, i, encorbat al damunt del terrer, el masegava per fecundar-lo i arrencar-li els fruits que nodria.

Per la seva banda, la Malena, malgrat les bones paraules amb què pretenia encoratjar en Biel, sentia també a l'ànima la punyida de la mateixa dolor. Als primers temps de matrimoni, la joia d'haver arribat a aconseguir el que durant molt temps li havia semblat un sommi impossible, no la deixava capficar en altra cosa que a estimar el seu home i ser estimada per ell. Després, quan les flamarades que l'abrandaven d'amor varen convertir-se en caliu que no es revifa sinó de tant en tant, va sentir nàixer, com en Biel, el desig de posseir una cosa que fos de l'un i de l'altre, un fill en el qual poguessin esmerçar l'afecte sobrer que els vessava del cor. Per últim, quan va perdre tota esperança de ser mare, va esdevenir macilenta i trista, passejant d'un cap a l'altre d'estatge la seva tristor, feinejant silenciosa pel corral i la cuina quan en Biel era fora, esforçant-se per semblar alegre i riallera quan en Biel era a casa.

I així, sempre contristada i rumiosa, veia passar els dies i les setmanes i els mesos... i sentia en ple istiu esgarrifances de fred en pensar que el seu pare anava envellint-se i li quedava vida per poc temps... i s'encenia al cor de l'hivernàs amb les onades d'ambició que l'abrandaven, sempre que obirava la dona d'en Bartra que, més sortada que ella, passejava per camps i boscos la seva fecunditat.

Fins la Llogaia va atrapar-la, un dia, al corral, feta una mar de plors, al davant de la cabra cega i coixa que amanyagava el cabridet que acabava de posar al món, bo i llepant-lo amorosa.

De xic en xic la seva pena va anar-se fent encara més i més gran, arribant al punt de no deixar un moment de repòs a la seva ànima i llevant-li l'habilior d'enganyar en Biel amb aixeres i afalacs.

I el temps rodolava cada vegada més pesat per a ella i el seu home, que el veien passar sense una sorpresa, sense un goig que els aferrés a la vida i els fes grata l'estada al món. Isolats a la torre del Barbut, semblaven uns confinats de la terra que purguessin alguna grossa maldat.

Per a acabar de fer més amarga llur existència, va venir un hivern cru i plujós, que a les primeres alenades va endur-se'n l'ànima del vell, deixant-los sense altra companyia que la de la Llogaia, que s'aguantava encara ferma, però que començava ja a perdre l'agre de tot i parlava d'anar-se'n a viure amb una germana de ciutat, obeint a la pensada secreta de sostreure's a les malvolences que la seva estada a la torre havia congriat contra ella entre els cassanellencs.

En les llargues hores de solitud passades treballant dintre la torre a causa de les pluges i neus, els dos esposos restaven muts, provant d'esbravar amb sospirs somorts el dol que els consumia. Ni l'un ni l'altre deien res; ni l'un ni l'altre gosaven donar eixida als pensaments que els rautaven pels dintres; ni l'un ni l'altre s'atrevien a acusar-se ni defensar-se de no haver sigut aptes per a donar fruit.

Una nit, en trobar-se sols dintre llur cambra, en Biel, que no havia desplegat els llavis en tota la vetlla, va dir, com si parlés sol:

-Quina vida més trista!...

I va dir-ho amb tal aire de tendror, que la Malena, desacostumada a sentir-lo parlar de semblant terme, en va quedar tota esponjada i el va abrigar amb un davassall de paraules encoratjadores.

-I bé, home! no t'hi amoinis!... D'un temps un altre en ve!... ¿Te penses que no se'ns girarà algun dia, la sort?... ¿Te penses que no ens escoltarà, Déu, un dia o altre?... Doncs no t'ho pensis, home.

Però en Biel no es deixava convèncer, i no parava de bellugar el cap en senyal de desconfiança. Quan ja no els havia escoltat Déu, no es refiava pas que els escoltés mai de la vida.

-Creu-me, Malena: això és un càstig. Un càstig que dec tenir ben merescut, quan tant me cou. Emprò el que jo no entenc és per què n'has de rebre tu, d'aquest càstig. ¡Sabessis la pena que em fas, con te veig marfir d'enyorament per culpa meva!... Perquè la culpa de tot la tinc jo: sabes?...

La Malena, que ja s'havia embolicat amb els llençols, va redreçar-se i va guaitar el seu home, que restava assegut als peus del llit, com si no tingués esma de despullar-se.

-No, no em repliquis- va fer en Biel: -tota la culpa és meva. Tota, tota, tota!... Quan jo vaig sortir de presidi, no n'havies d'haver vist ni l'ombra, de mi. Me n'havia d'anar lluny, ben lluny, a unes terres que no sabessin d'on venia, ni qui era, ni el que havia fet. Llavors tu t'hauries casat amb qui haguessis volgut, i jo hauria viscut amb tranquil·litat de consciència... o m'hauria mort de passió d'ànima. I, mira't: mort jo, tranquil tothom. Si res més no, sabia que no feia desgraciat a ningú.

-Pro ¿qui t'ho diu, que m'hagis fet desgraciada?... Si sóc feliça!... creume... ben feliça!... Sabes què és, el que desitjo?... Veure't content.

-No, no: no en tindries pas prou, d'això. Te consums, aquí dalt. Te martiritza, això de veure que no pots fer-te amb ningú. No en tenes prou, de mi!...

La Malena anava a replicar, però en Biel li va segar la paraula.

-Si no t'inculpo, dona!... ¡Si tenes tota la raó!... ¡Si jo també me n'enyoro de no fer-me amb la gent!... Veus? Con estava sol, ja era una altra cosa: sol patia, i sol passava les angúnies. Emprò ara no; ara soms dos els que patim. I això és el que em reventa, maliatsiga!... Tinguéssim un fill, ja seria una altra cosa. Ben segur que seriem ditxosos, veies!

Va regnar el silenci per llarga estona. La Malena, deixant-se anar al llit, va eixugar-se amb els llençols les llàgrimes de tendresa que li reïntellaven galtes avall. En Biel, amb mala traça, va acabar de despullar-se, va dirigir-se a l'espona del llit, va aixecar l'abrigall, i en veure els plors de la seva dona, va deixar-se caure sense forces a la cadira de prop del capçal, sepse témer el fred de fora, que li amoratava les carns nues, i sense sentir-se del fret de dins, que li glaçava els ossos.

-Senyor, deu-nos un fill!... Ens cal un fill!... El volem de totes passades!...- va exclamar tot d'una.

I la mirada feréstega que va dirigir en l'aire, i la força amb què va estrènyer els punys, i la manera com va cloure les barres fent-se carriquejar les dents, li donaven més aires d'amo que mana maleint, que de creient que prega suplicant.

* * *

I no havia passat un mes, que el fill ja s'anunciava.

XVII

PERILL

Perfums de primavera recorrien l'aire; clarors alegroies feien resplendir la volta del cel; cantúries de goig animaven els boscos...

L'anyada es presentava rica; les espigues s'esbotzaven de plenes; els fruiters s'atuïen de branques al pes de les fruites...

Tot el poble somreia al bon temps, i totes les cases semblaven fruir d'un esclat de joia. Totes fora can Bartra, que era un niu de raons. La jove, prou mala arna de si, s'havia adonat, en ser casada, de la falta d'estimació d'en Jan, i havia tret el gènit fins al punt de maltractar els dos vells, d'embrancar-se en col·lotges de compares i comares, i d'afanar tot el que podia per vendre-ho d'amagat a fi d'arreplegar un bon bossot.

I en Jan, carregat de família i veient que cap anyada li era bona, trinava i es desesperava, i a cada punt feia córrer el bastó, bo i malparlant, entre renecs, de la seva dona i del poble on l'havia anada a cercar.

-¡Ja no hauries de ser de Vilavessant, vacassa!

-I tu de Cassanelles, botxí del dimoni!

I vinguen cinglantades i blasfèmies de l'un, i vinguen gemecs i crits de revolta de l'altra.

Altres vegades, ell, en lloc d'esbravar-se de semblant terme, sortia de casa per anar a escampar la boira camps i boscos a través, o per ficar-se a l'hostal i negar en vi els mals de cap que el consumien. Rabiós i ple de rancúnia contra tot i contra tothom, es sentia el cor rossegat per l'enveja i el cervell regirat per plans de venjança. Venjança contra en Biel, que li havia robat la dona que podia fer-lo feliç; venjança contra la Malena, que l'havia rebutjat per un escapat de presidi, i que, ditxosa del fruit que portava a les entranyes, havia acabat per menysprear els mals averanys de la gent i per passejar-se ufanosa d'un cap a l'altre de terme, baixant al poble sempre que en sentia desig, tant si el seu home l'acompanyava com si no.

I pla podia fer-ho ben descansada, la dona! Perquè la gent de Cassanelles, somrient al bon any, semblava haver oblidat les males brames que durant tant de temps havien corregut contra la torre i els seus habitadors.

Amb tot, igual que sempre, quedava al fons de les consciències el caliu colgat, que espeternegava al més petit senyal de mal temps o a la més lleugera pujada de les aigües, i eixia a fora en mirades feréstegues dirigides al capdamunt del cingle de Mal-vent: el cingle maleït que, aixecant-se superb, semblava estar orgullós d'aguantar sobre el seu esquenall l'emblanquinada torre, vorejada d'horta i de camps i fistonada de boscos, en els quals pasturaven les bèsties guardades per la Llogaia.

-¡Com s'hi fan bons, els lladres, a l'esquena del comte!- solia esclafir en Jan sempre que llambregava amunt.

I rumiant sobre la seva sort i la de llurs enemics, i comparant la deixadesa de les terres que ell malmenava amb l'ufanor de les que conreava en Biel, li dansaven per la testa imatges sagnoses, i se li cloïen els punys fins a clavar-se les ungles als palmells de les mans.

En semblants ocasions, tot era cercar conversa als companys de l'hostal, i esbravar-se dient esguerradures i parlant de fer un exemplar que en tremolés la terra.

-Sang a mitja cama, hi haurà el dia que m'hi posi!- repetia sovint.

I, escalfant-se i encalabrinant-se de més en més, va arribar a sentir-se posseït amb tan bella força de semblant dèria, que un dia, havent vist passar per davant de l'hostal la Malena, que venia de Rosari, va pendre comiat de la colla dels bevedors i la va seguir de lluny a lluny, fent cuitamaga per no ser descobert.

Era a la vesprada, i, durant les hores que havia passat a l'hostal, els companys havien anat enfaristolant-lo i atiant-lo a fer a la dona un tort del qual es ressentís en Biel.

-Allà on hi ha hagut, sempre hi queda- li havien dit. -I, a fi de comptes, alguna estimació t'havia tingut, la Malena, abans de la tornada d'aquell perdut!...- I ell havia considerat que tenien raó, els companys. I la mala pensada havia enfondit ben aviat les arrels a dintre la seva testa, i el propòsit de convertir-la en obra l'havia estat agullonant tota la tarda, a tall de barrina que li furgués el cervell.

Els vapors de la bodega engolida acabaven d'avarar-lo, encenent-li les sangs i fent-li eixir pels ulls, a flamarades, el foc que li recorria la còrpora i amb el qual, ara, anant poble avall darrera la Malena, s'anava abrandant encara més a causa del moviment onejant que feia el cos de la dona cada cop que posava la petja a terra.

Poc abans de veure-la arribar a la palanca, va rumiar un moment. Allò de seguir-la li semblava un mal camí per a conseguir el seu objecte: el que calia era segar-li l'aventatge i sobtar-la al cor del bosc, a fi que, amb el sust, no li quedés habilior per a la defensa.

Pensar i obrar va ser tot u: va trencar a la dreta, va davallar en quatre salts al córrec, va travessar-lo sense descalçar-se, amb aigua a genoll, i, abans que la dona engolfés la passera, ja ell començava a entaforar-se per la foscor dels alzinars, que, amb les ombres de llurs copes tofudes, avançaven la nit de mitja hora grassa.

A tall de qui té les tresqueres ben conegudes, va anguilejar lleuger una estona entre arboços i brucs, i va acabar per posar-se a l'aguait darrera unes berdisses que venien a assenyalar la meitat de la ruta entre el poble i la torre del Barbut. Com que en aquell indret del camí s'escorria enclotat i mig cobert pel brancam que li feia de volta, podria fer la seva sense gaire por.

-¡Avui sí, que me les pagaràs totes plegades!- anava remugant entre si.

I, aclatat a terra, tot era guaitar avall per escorcollar les tenebres i parar l'orella per arreplegar tots els sorolls... La quietud era immensa; però en Jan, remogut per l'ardentor del vi i per la del seu mal intent, es sentia trasbalsat, i li semblava que a dintre el cervell hi tingués una farga en la qual un rengle de manyans maseguessin el ferro. Tot era una brasa. La raja que l'enardia li donava un tremolor ferm que el sotragava tot.

De sobte li va córrer entre carn i pell una onada de glaç: la Malena era ja a poques passes i s'acostava sense temença, espantant la basarda amb un lleu cantusseig. D'ençà que es veia segura de ser mare, res li feia una por gaire folla: semblava que la companyia de l'infant que havia de nàixer li donés alè. Per això, foragitat amb el cant el respecte a les tenebres, marxava confiada i amb petja segura.

Amb tot, com li passava sempre que tenia a prop algun perill, va semblar que flairés el que l'amenaçava, i es

va aturar en sec, girant arreu la vista i eixamplant els narius, com perdiguer a la saga d'un rastre.

-Qui hi ha, ací?

Ningú va respondre. Només va sentir al seu davant una remor somorta, semblant a la d'un animal que s'entafora entre les mates.

-Una serpota o un llagardaix- va pensar.

I va rependre la ruta confiadament, per a aturar-se de nou al cap d'algunes passes. No, no era cap bestiola, el que es movia. Ho endevinava, ho sentia ben bé, que no podia ser-ho.

Però encara la sospita no s'havia acabat de convertir en assegurança, quan es va trobar agarrotada fortament del braç per una mà de ferro.

-Eh! Què és, això?- va cridar, amb un sust.

I, sense perdre la serenitat, va començar a fer forces per deseixir-se del braços que volien entortolligar-la per la cintura.

-T'espantis pas, Malena- anava dient en Jan, amb veu fosca: -som jo, en Jan, que vui que m'estimis: sabes?... que m'estimis com t'estimo jo. Perquè no hi ha ningú, al món, que t'estimi tant com jo.

Va començar la brega entre la fosca. La Malena, tement que, si cridava, baixés en Biel i hi hagués un daltabaix, es defensava com podia, apartant el cap per no rebre les alenades vinoses d'aquell bleix que li amanyagava el rostre. En Jan, enardit per la resistència que trobava, s'enfellonia de més a més i deixava el to mansoi per les amenaces fosques.

-Gica'm estar, o crido!- va fer, tot d'una, la Malena, veient que se li acabava el braó.

-Si ho proves t'escanyo, mala pua!- va amenaçar en Jan.

Però la Malena, no volent donar-se, va fer un gran esforç i va engrapar-li la cara amb la destra, cuidant buidar-li els ulls d'una burxada de dits.

Esmaperdut per la dolor, en Jan va amollar, i ella, sentint-lo que flaquejava, se'n va desfer amb una empenta, i va arrencar a córrer boscos amunt, bo i llançant un gran crit:

-Bieeel!...

I encara els cingles veïns no havien repetit la veu, que la d'en Biel, desde la porta de la torre, prenia la davantera al ressó.

-Ja vaaa!...

Unes quantes gambades del marit rostos avall i una pitrada de la muller boscos amunt, varen unir-los en un dient d'avemaria.

I mentre, ella, fent-se compte del perill que havia passat, queia en basca als braços d'ell, en Jan, com un assassí aixarpat al bo de la seva obra, s'esmunyia cap al poblat bo i remugant malediccions.

XVIII

EL FILL

D'aquella feta mai més va ser altra la Malena. Si abans era coratjosa, va esdevenir poruga i gusarapa; si abans no reculava davant de les tenebres, ara s'esgarrifava a la sola pensada de travessar a sol-caient les soledats del bosc; si abans semblava créixer en acostar-se a un perill, tremolava ara com una fulla malaltissa a la més llunyana remor que la sobtés. Un dia va perdre els sentits perquè, mentre estava distreta guaitant al cel, se li va acostar la cabra cega i coixa com demanant-li una manyaga.

I la cabra, com si endevinés el tort que acabava de fer-li, va quedar agemolida prop d'ella fins que va haver passat el troble.

-Pobreta!- va fer aleshores la Malena: -Fa, que no me'n volies pas fer, de mal?... Fa, Ruixqueta, que no?... ¡Si es més bona minyona, la Ruixqueta!...

I en veure les lleugeres estremituds de goig de la bestiola, i en contemplar-li els costats plens, que pregonaven la seva fecunditat, va posar-se a plorar de tendresa, bo i dient, entre sanglots, a en Biel:

-Mira-la! Totes dues estem iguals. Si jo em morís, guardala bé: sentes?

En Biel va fer com que s'enfada.

-Mira que és prou!... Sempre em surtes amb les mateixes ximpleries!... ¿Qui en parla, de morir?

Però, tot contemplant el rostre embofegat i terrós de la seva dona, i el gran esllanguiment dels seus membres, i els tremolins que de tant en tant els sotragaven, i el seu esguard vidrós, va sentir que se li encomanava la temença, i va ficar-se d'una revolada a la casa per amagar el plor.

Després, ja desfogat, va dirigir una mirada en l'aire i un prec al Cel.

-Senyor! féu que no sigui, perquè ben cert que em tornaria foll.

I, al mateix temps que pregava, un mal pensament li rondinava per dintre la testa com un borinot, desventllant-li una set d'abeurar-se amb la sang de l'hereu Bartra, que era el causant de la dissort.

Però ben aviat li va entrar la reflexió... la mateixa reflexió que l'havia deturat ja, el dia de la malifeta, de castigar com es mereixia el seu enemic, a qui, ben garbellat, no arribava a guardar cap rancúnia. De cop sobtat, quan el fiblava l'esperit de revenja, n'hauria passat els taps; però la seva fe, desvetllada per mossèn Esteve, li compareixia ben aviat a tall de salvaguarda, fent-li baratar el sentiment de rancúnia pel de perdó i el d'odi pel de caritat. Si Crist, innoscent de tota culpa, en rebre una bufetada va parar l'altra galta, ell, que havia mort, que havia robat i malmès el que era d'altri, i caigut a tota mena de baixeses, quina ruta podia seguir? ¿què podia fer, davant per davant d'en Bartra, a qui en una nit havia malmès el treball d'un reguitzell de dies, a qui havia pres la dona estimada, emmetzinant-li el cor amb el verí de la gelosia?... ¿Què podia fer, sinò perdonar-lo i plànyer-lo? Perquè, comptat i debatut, no era pas cap dolent, en Jan, sinó un desgraciat que ni el consol d'aixecar els ulls en l'aire per demanar a Déu la resignació que li calia, li quedava.

Ell, en Biel, sí, que el tenia, aquell consol. Tenia aquell consol i l'esperança d'un més enllà de Glòria, en el qual trobaria el premi dels seus fatics i el perdó complet de les seves culpes. Per això la temptació que arribava a assaltar-li el cor era morta i ben morta al punt de ser nada; per això en Jan Bartra era viu; per això, la Malena, atuïda de sofriments, tenia, a estones, fermes revifalles de coratge que l'enardien, donant-li fiances de sortir bé del mal pas o d'assolir la Glòria en cas de mort.

-Si no fos per tu, tant se me'n donaria, de quedar-hi- solia dir.

I tan sovint ho repetia, i tan convençuda ho deia, que en Biel va començar a sentir la temença, i fins l'assegurança i tot, que la mort li sotjava la dona per robar-la-hi. Li semblava que no podia succeir de cap altra manera; que Déu, irat per la tossuderia amb què li havia demanat un fill i per la perfídia amb què s'havia encarat amb Ell per exigir-li el bé que li negava, volia castigar-li tan grossa temeritat.

Oh! sí! N'estava cert, de rebre el càstig: tan cert, que, al cap de poques setmanes, havent-li donat la Malena abans de temps el fill tan desitjat i veient-la que, amb tot i haver maltingut un ser raquític i feble, cobrava les esperances perdudes, va obrir el cor a la joia i es va sentir gronxat dolçament per una onada de benestar.

* * *

Però va ser goig sense alegria, el seu; que la Malena, veient allunyat el perill, va voler ser valenta, va tenir una recaiguda, i en quatre dies va ser al sot, deixant-lo sense altra companyia que la vella Llogaia, ni altra esperança que la d'aquell fillet, pobre fruit nat abans de saó i batejat a corre-cuita el mateix dia de ser enterrada la dona.

La mateixa mà que va espargir l'aigua beneita damunt de la caixa va ser la que al cap d'una estona tirava la del baptisme al caparró de l'infant. Eixint d'una cerimònia, l'altra: el sacerdot, després de segellar amb les seves oracions les portes de la mort, obria amb els seus precs les de la vida. La campana que es deixava de plorar per la mare, reia després pel fill.

I el pobre d'en Biel plorava i reia com la campana, bo i aclofant la testa als designis de Déu i acceptant resignat aquella nova prova.

I, plorant i rient va pendre en braços el nou cristià... i plorant i rient va córrer poble avall amb dolça càrrega... i plorant i rient va travessar el córrec i es va endinsar boscos amunt, seguit per la pobra Llogaia, que treia forces de flaquesa per encalçar-lo, temerosa que s'hagués begut l'enteniment.

El pas del desgraciat per entre els dos rengles de cases de Cassanelles va ser el d'una ventada. Tothom va abocar-se a la porta atret per la veu ploranera de l'infant i pels sanglots del pare, que corria... corria a trenca nou del coll, i hauria volgut ser ocell per a arribar a la torre en un Jesús i apagar la fam del nadó amorrant-lo a les mamelles de la Ruixqueta, que, partera del dia abans, donava generosa un mugró al seu fill i un altre al de la seva mestressa.

-Mira-te'l el bruixot!- deia en Bartra veient-lo entaforar-se pels boscos del comte. -Ara comença a pagar-les, les malifetes. Mal anar no pot durar... i qui la fa, la paga. Havien pas de ser totes roses i flors: un dia o altre se li havia de girar la truita, al valent brètol!

La gent el deixava dir i no s'hi enfundava pas braument. El sabia despitat, i no en feia cabal, de les seves dites.

Amb tot, dintre el cor dels cassanellencs, molt i molt endintre, el dubte tornava a pendre cos. Tal vegada... qui sap?.. potser sí, que allò era un càstig de Déu!

I, malgrat la satisfacció que donaven a tot-hom les dolçors d'una anyada rica, el caliu tornava a revifar-se, encara que barrejat amb un sentiment de condol que feia muntar del poble a la torre del Barbut una onada de llàstima.

Però al cap d'alguns dies es va encastellar cap a ponent una gropada ferma; un feix de llamps va esquinçar l'espai per llarga estona; una tirallonga de trons va fer sotraguejar la terra... i el terme es va veure assolat pel més granat rem de calamarsa que recordaven els vivents.

I no va haver-hi destra, al poble, que no aixequés el puny clos, ni ulls que no llambreguessin irats la torre del

Barbut, ni pit que no covés contra en Biel una folla set de revenja.

XIX

JUDICIS TEMERARIS

Criat per la Ruixqueta i aconduït per la Llogaia, que se'l mirava com un nét, el fill d'en Biel i de la Malena, el menut Galderic, va créixer a la bona de Déu, aconsolant el seu pare de la viduesa i donant-li alè per a no defallir en la seva vida de treball i per a perseverar en la bona ruta, malgrat les ires ressuscitades d'algun temps ençà en el cor del poble.

Els primers dies de veure's pare, a en Biel l'existència li semblava maimona i el temps cançoner. No s'acabava mai, allò de veure la criatura encarranquinada amb la bandola i mostrant les genives esdentegades! Però, malgrat aquella cançoneria, a cada moment en Biel li trobava una gràcia nova, a en Galderic. I la primera vegada que la boca de l'infant es va descloure per somriure, la torre del Barbut va veure's sotragada per un davassall de joia, seguit d'una tirallonga de sanglots i una mar de llàgrimes del pobre pare.

-Ara pla l'hem feta bona!- va exclamar la vella. -Ves per què has de plorar!

I en Biel va respondre, solemnialment, bo i assenyalant en l'aire:

-Penso en ella!

Però, notant que al vailet se li encomanava el sentiment, va fer un esforç, va tornar a riure, i va aconhortar-lo a còpia de cantúries.

I cantant i rient, movent-se i treballant, va anar sentint-se cada dia el cor més embriac d'esperances i els ulls més rebecs al plor. Gota per gota, la resignació va anar-li entrant a l'ànima, dulcificant el fel que la hi omplia i amorosint la coïssor de les nafres que hi tenia rebudes.

I així va tornar-se de més en més coratjós en la seva caminada vida enllà: més coratjós i més armat contra totes les desgràcies que li poguessin esdevenir. ¡Hi estava tan fet, a suportar-ne de tota llei!

Capficat amb el ben venir del fill, passava el dia aclatat al damunt de la terra, furgant-la i removent-la amb la força d'un brau per arrencar-li, vulgues no vulgues, les riqueses que tresorejava. Fora els dies de festa, que baixava a missa matinal, per a ell no existia el poble, ni l'hereu Bartra, ni ningú. Acostumat a ser mirat d'esgallimpantes i amb temença, la soledat dels cims on vivien amb la Llogaia i el menut li sabia bo, i no es capficava de res més que d'estar tranquil de consciència. En paus amb Déu, en paus amb tothom. Tant li feia que diguessin com que no diguessin. Prenent exemple de la Natura, que, com més la castigava a còpia de treball, més i millor fruit li donava per premi, es sentia disposat a no guardar rancúnia contra cap dels que li havien fet mal, i fins s'esforçava tant com podia per estimar-los.

Per això, comprenent que el seu tracte amb ells podria ficar-li de bell nou al cor la mala espina de l'odi, portava aquella vida solitària, no fent-se amb ningú ni cercant mai altra companyia que la del fill i la vella.

Però el poble, no capint els seus bons intents, tirava a mala banda aquell afany de viure isolat, i el creia fill del despit i la ràbia.

-Con no es fa amb ningú,- deia en Bartra -és senyal que té por que li descobreixin les trafiques que es porta entre mans: les bèsties manses no la temen, la companyia; els llops i les guilles, sí.

I, qui més qui menys, tothom donava la raó a en Jan. Ningú hi pensava, en el pacífic rossinyol que deixa per un mai més el lloc on li han destruït una nierada.

Però el que atiava més les malvolences del poble era l'abundor en què nedava en Biel, gràcies a la seva constància en el treball, a la seva fe, al seu punt a no passar en vaga una hora, un quart, un minut, un segon. Els diumenges semblava que es fongués en veure reposar les terres, per les quals es passejava amb en Galderic al braç. I si bé, per santificar la festa, s'estava de treballar, no podia resistir la temptació d'ajupir-se a cada punt per arrencar, amb la mà que la càrrega del fill li deixava lliure, les males herbes que creixien pels conreus.

I el poble, que el veia trastejar d'una banda a l'altra acomboiat amb la vella i seguit de la cabra cega i coixa, s'entretenia bescantant-lo a tort i a dret. Fins va arribar a córrer una calúmnia fastigosa que, si la pobra Llogaia n'hagués hagut esment, ben segur que s'hauria mort de pena.

A l'hora de la posta, quan es dirigien tots plegats a la casa per recollir-se, no hi havia ningú que, en veure'ls aclarits per la llum vermellosa del sol que es colgava, no els considerés com una parella de bruixot i bruixa, i no veiés en l'infant un diable tendre, i no cregués que la cabra era un mal esperit que havia pres la forma enganyadora d'animal casolà per matar tota sospita a la gent.

Quan esdevenia qualsevol desgràcia, ningú s'encomanava a Déu, per a donar-ne la culpa als habitadors de la torre del Barbut.

-Són el flagell del terme- deien molts.

I fins algú començava a fer córrer la veu que la mort del vell ferrer i la de la Malena, i fins la del rector, havien estat causades per les males arts d'en Biel i la Llogaia: primer havien atuït mossèn Esteve per veure si li arreplegaven el mitjot; després, despistats en trobar-se que el capellà no els deixava la moma, s'havien esbravat enmetzinant en Costa ferrer; per últim amb l'intent de poder-se acomboiar per a llurs malifetes, havien engegat la Malena a l'altre món, després de fer-la patir uns quants mesos, de mal donat.

De primer antuvi la calúmnia no havia pres altra forma que la d'una espatotxada dita a l'hostal per un cap calent; però els que escoltaven el primer que va llançar-la, varen començar a rumiar cada u pel seu cantó, varen divulgar-la a les dones, i ben aviat va créixer el bum-bum i el poble va anar-ne ple.

I va passar el temps. I el menut Galderic va començar a fer les primeres passes i a barbotejar els primers mots. I en Biel va eixamplar els conreus. I pels passadissos i cambres de la torre del Barbut, i pels camps que la vorejaven, i pels corriols dels boscos del comte, va regnar arreu l'alegria, omplint-ho tot de veus d'infant i de rialles fresques.

XX

PARE I FILL

De mica en mica va anar-se espigant el fill d'en Biel. I fins va esdevenir una criatura cepadeta i bellugadissa com una engingolada d'esquellerincs.

Cada dia, a l'hora baixa, el seu pare, bo i esperant que la vella enllestís el sopar, el feia asseure al pedrís del peu de la porta i li ensenyava pacientment la doctrina. I el que tenia més punt a fer-li aprendre eren els manaments de la Llei de Déu, endardallant-los-hi fins a fer-li'n capir el significat. Però el manament que li explicava amb més amor, esmerçant-hi tot el seu saber, era el que ens prohibeix matar els nostres semblants.

-Para-hi ment: sentes? L'home no pot voler-la en cap manera, la mort d'altri: ni la mort ni el més petit dany. Perquè el que mata o tan sols atempta contra la vida del proïsme... fixa-t'hi bé, fill meu!... és condemnat en aquest món i a l'altre: en aquest món per la justícia dels homes, que no el miraran mai més com a germà; a l'altre, per la justícia de Déu, que li farà sofrir càstigs horrorosos. I encara Déu el perdona, el pecador, con el pecat va seguit d'un bon penediment. Els homes no: no perdonen mai... mai de la vida!... entenes?... A tot fer, obliden la falta per un con temps; emprò, així que tornen a recordar-la, senten altre cop la rancúnia, i tornen a torturar el pecador amb retretes i malvolences. Ai de tu, doncs, el dia que caiguessis en un semblant mancament!

El menut Galderic escoltava el predicot amb aire de comprendre'l i amb el propòsit de retenir-lo a la memòria. I, durant les vetlles, tot era rumiar i fer preguntes al seu pare, amb l'intent d'aclarir els dubtes que se li acudien.

I era tan atinat el que deia, que en Biel, en veure'l com creixia en intel·ligència i seny, va arribar a considerar-se petit per a ensenyar-lo; i després de pesar i sospesar els aventatges i desaventatges que li podria portar el determini, va acabar per dir-se que havia arribat l'hora de fer anar l'hereuet a aprendre de lletra.

Veu's aquí, doncs, que una tarda va agafar-lo de la mà i, fent mig quart de marrada per no travessar el poble, el va conduir a Vilavessant, presentant-lo al mestre. La decisió de no fer-lo anar a estudi a Cassanelles, l'havia presa per allunyar tot perill de raons amb els altres nois, que, entabanats per les històries que corrien sobre la torre del Barbut, era cosa segura que en farien pagar la patenta a l'infant. És clar que els del poble veí en tenien tant esment com els de Cassanelles, de semblants rondalles; però mai el perill era tan gros.

El primer dia de ser a l'estudi (una sala menuda com un bolcall d'ase, amb les parets plenes de cartells greixosos, els cairats de trenyines, i les llambordes de clapes de tinta morada) va haver-hi un moviment d'estranyesa entre els xicots. Era la primera vegada que hi compareixia un *noi nou* d'un altre poble, i no se'n sabien avenir. Però ben aviat va córrer la veu de qui era el noi nou, i l'estranyesa va anar seguida del respecte: un respecte amb el qual anava barrejada una basarda esgarrifosa, provinent de les falòrnies que s'havien llegat de pares a fills una pila de generacions, acostumades a mirar la torre del Barbut com un lloc maleït, catau infecte de bruixes i dimonis.

Un, tan sols, dels marrecs, el fill del senyor metge, va gosar acostar-se al foraster durant una estona de descans, bo i ensenyant-li, primer, per via d'assegurança, l'estampa dels escapularis que duia.

-Que no en tenes, tu?- va preguntar-li.

-Mira- va fer en Galderic, ficant-se la mà a la pitrera i mostrant-li els seus.

-Són beneïts?

-I doncs?

El fill del metge, com si encara restés en dubte, va rumiar una estona.

-Fes-hi un petó, als meus.

En Galderic va acostar-se'ls a la boca, oferint de passada els seus al nou company.

I, com si aquells petons segellessin un pacte d'amistat, els dos marrecs ja no varen moure's, en tot el dia, l'un del costat de l'altre, amb gran alegria del vell mestre, que, havent temut un moment que la presència d'en Galderic li tragués els nois d'estudi, es sentia tranquil·litzat, puix que sabia el partit que entre ells tenia el fill del metge, i el que el metge mateix tenia en tot el poble, on no hi havia casa que no li degués la vida d'algú de la família.

Amb el que no comptaven, el senyor mestre i en Biel, era amb el que va venir més tard. El menut Galderic, amb el seu seny i la seva tendresa, prou va fer-s'hi amic, amb tots els companys d'estudi; però aquella mateixa amistat va congriar una profunda rancúnia en els xicots de Cassanelles, que, atabalats per llurs mateixos pares i enardits en veure's més nombrosos que llurs rivals, varen començar a cercar-los bronquina, renovant les batusses que des del temps dels avis hi havia hagut sempre entre aquells dos pobles.

De primer la cosa no va passar d'alguns cops de pedra creuats entre els dos escamots els dijous i diumenges a la tarda; després ja varen barrejar-s'hi alguns grandassots, arribant fins al punt de comparèixer armats de pistoles i ganivets; per últim, havent corregut sang, s'hi varen ficar els homes fets, traient armes llargues per fer la por.

I ben aviat, entre els dos pobles, va haver-hi una guerra encesa, sense que ni els de l'un ni els de l'altre arribessin a saber-ne ben bé el motiu. N'hi havia hagut tantes, de renyines, entre Vilavessant i Cassanelles, que ja ningú s'hi capficava, de l'espurna que n'acabava de fer esclatar una més. Es batien com s'havien batut els avis, com s'havien batut els pares, com es batrien, ben segur, els fills dels fills. Es batien per costum, per tradició. Així ho havien trobat, i així ho servaven.

L'horror que aquella tongada de batusses va encomanar a en Biel, no tenia fi ni mesura. Per això, el punt que havia mostrat sempre a fer capaç el seu fill dels preceptes del Decàleg, va redoblar fins a no deixar-lo de petja en tot el dia, amargant al menut les hores de joc, marejant-lo a còpia de consells, abrigant-lo talment amb una pluja seguida de prèdiques. I el noiet escoltava submís, amb els ulls baixos i els llavis closos. Ja s'havia acabat, allò d'interrompre el seu pare per a l'aclariment d'un precepte; ja l'havia perdut, el xicot, el costum de passar les vetlles rumia que rumia per capir el significat del que li explicava en Biel: ara només era una, la cosa que el capficava: era un dubte torturador que duia sempre encastat al cervell; que el tenia concirós d'un cap de dia a l'altre; que li escalfava la testa, omplint-la-hi, a la nit, de somnis esgarrifosos, i ennegrint-la-hi, de dia, amb desitjos de mort.

I, agullonat per aquell dubte, el nen semblava la imatge de la tristesa i s'aflaquia i s'esblaimava de rostre fins a esporuguir el seu pare, que veia renaixer en ell la infantesa malaltissa de la Malena.

Molts cops, mentre en Biel el sermonejava, obria sobtadament la boca per enraonar; i, en aixecar els ulls i topar-se amb els del seu pare, els abaixava tot seguit, dragant-se les paraules que havien estat a punt de fer-li traïdoria.

Però va arribar un matí en què va parlar. El dia abans, en tornar d'estudi, havia anat a cops de pedra amb el fill gran d'en Bartra, i havia comparegut a la torre tot abrigat de sang que li eixia d'un gros xiribec de la closca. Embenada la nafra per la Llogaia, va ficar-se al llit i va passar la nit amb febre, martiritzat més que mai pels mals somnis que li amargaven el viure.

En despertar-se, el dia era ja alt. La Llogaia feinejava per la casa. En Biel, que en llevar-se havia entrat a veure'l, en notar que dormia s'havia arribat a l'hort, amb l'intent de no allunyar-se del casal.

-Digueu al pare que vingui, Llogaia.

I, una vegada va tenir-lo a prop, tan a prop que els cabells rossos de l'un es barrejaven amb els cendrosos de l'altre, va mormolar, baixet, com si estigués en confessió:

-S'enfadareu pas, si us dic una cosa?

-Digues, fill meu.

-No s'enfadeu: sentiu?

-Digues.

-Doncs hi ha una cosa que no l'entenc. Con m'ensenyeu la Doctrina, em dieu sempre que no es pot fer mal a ningú. I tothom diu que vós, con éreu jove, vàreu matar un home que li deien el Picotí. I per això tothom me té ràbia. I també diu tothom que teniu tracte amb les bruixes i somions... i que totes les malures les feu venir vós. I tots els nois us tenen per dimoni. I, con me volen fer enfadar, me diuen dimoni petit. I jo m'hi enrabio i m'hi faria amb les dents, i per això ahir vaig bàtre'm amb el gran Bartra.

En Biel havia anat acotant la testa sota el pes de la vergonya. Aquella acusació del fill li feia veure malaguanyats tots els treballs, totes les lluites, que havia sostingut contra el poble que el fuetejava, contra els seus semblants que el volien fer damnar, contra la seva pròpia sang i el seu esperit, que l'atiaven a la revolta.

Estava confús, aclaparat. Un moment de dubte podia perdre'l per a sempre més.

-No, no t'ho creguis, fill meu, tot això!- va cridar, redreçant-se de sobte.

I va esclatar en sanglots, bo i abraçant-se al fill i petonejant-lo com un pare, com un desesperat, com un boig.

XXI

DALTABAIX

Mai més se'n va parlar, entre pare i fill, d'aquella taca horrible. Mai més se'n va parlar, però tant l'un com l'altre la tenien sempre present. En Galderic, malgrat els seus pocs anys, semblava que endevinés tota la veritat d'aquella història que era la causa que tothom el malmirés. I en Biel, en veure's castigat en la persona del seu fill, sentia un remordiment que no li deixava una estona de repòs. Però no era pas la mort del Picotí, el que més mal li feia a la consciència, sinó el record de l'obstinació, de l'afany, amb què havia demanat, amb què havia exigit a Déu aquell fill que ara li emmetzinava la vida.

D'un cap de dia a l'altre tenia el cervell ple del passat. No hi havia hora en què no li semblés tenir-lo tot present a la memòria, formant un immens garbuix, un embolicat madeixó de nusos que li estrenyien el cervell.

I, entre aquella munió de records, s'aixecava sempre clara la veu de la veritat, que li deia, primer baix, baixet, i després a grans crits, que bona part de culpa del que li passava la tenia ell, per haver-se entossudit a voler fer cara al poble, a voler viure al costat d'aquella gent que l'odiava i el volia perdre. El que havia d'haver fet, ell, era fugir, fugir ben lluny, a uns paratges on ningú tingués noticia del seu crim, on ningú tingués esment de la seva estada a presidi...

Fugir!... fugir!... Veus aquí la dèria que l'omplia tot. Veu's aqui el mot que, com una avespa rondinaire, el perseguia sempre, de nit i de dia, fent-lo sotragar de cap a peus al bo del son, fent-li redreçar la carcanada al bo de la feina, per obligar-lo, malgrat ell, a sondar els espais amb la mirada, que se li perdia, per llargues estones, horitzons enllà.

Fugir!... fugir!...

I el pensament li volava, estrompassant les muntanyes que es veien blavejar al lluny, creuant el mar qui hi sabia al darrera, aturant-se a reposar en aquells països que desconeixia i que veia com en somnis. Sí, fugiria, posaria entre ell i els cassanellencs tanta terra, tanta aigua, com pogués.

Dies i dies, setmanes i setmanes, mesos i mesos, va estar repetint-se el mateix. I, a còpia de repetir-ho, va arribar a convertir-se en maniàtic que no tenia altre pensament, altra cabòria, que la de fugir d'aquells indrets de maledicció.

Per últim, una tarda, havent acabat la feina, va agafar paper i ploma, i va escriure al senyor per dir-li que, passat el batre i venut el blat, deixava aquelles terres, per a no posar-hi mai més la planta del peu.

Ja llesta la carta, va quedar rumiós, guaitant per la finestra de la seva cambra el camí de Vilavessant, que, anguilejant fins a perdre's entre dos turonells, semblava arrencar de sota els boscos del comte.

La tarda queia: una tarda quieta i tranquila, embaumada de perfums de primavera, escalfada per alenades tebiones que feien bellugar amb lleugers tremolins les fulles nades de tot just. El sol, prop de la ratlla, es mostrava vermell, d'un vermell de sang. Uns núvols flonjos i grassos s'encastellaven i s'eixamplaven a la seva dreta, amenaçant tapar-lo en menys d'una avemaria.

-Que estrany, que el noi no sigui aquí!- va pensar en Biel.

I, sense saber per què, el cor va fer-li un salt. Succeïa tan poc sovint allò que en Galderic no comparegués a l'hora, que ben aviat va sentir-se envaït per l'angúnia i el malestar.

-Mentre no li hagi succeït quelcom!...

I tot era guaitar enllà, bevent l'espai amb la mirada.

Al sentir-se el toc de l'*Angelus* que donava comiat al dia, en Biel va acabar-se d'anguniar. Per força n'hi havia passat alguna, al noi.

Semblant pensament va fer-li davallar l'escala en quatre salts.

-Aparieu el sopar- va dir a la Llogaia. -Vaig a veure si trobo el noi.

Va travessar l'hort, es va entaforar pels boscos, i va enfilar tot seguit la ruta de Vilavessant. El castell de núvols que es remuntava a la banda de ponent anava fent-se cada cop més ample i més alt. Ja se'n veia envaït un quart de cel; ja en cobria tota una meitat; ja amenaçava ajaçar-se arreu per tota la volta...

En Biel va aturar-se. Part d'allà dels dos turonells que semblaven engolir-se el cami de Vilavessant, havia sentit un espetec somort, com d'un tro sec i esquerdat.

-A veure, si tindrem tamborinada.

La temor de mal temps va fer-li apretar el pas, però va quedar-se palplantat altra vegada al cap d'un moment, bo i parant l'orella a un nou soroll vingut de la mateixa banda.

-Oh, llamp! Això ja no són trons!...

I, no content de caminar amb més pressa, va rependre la ruta a salt de ca.

* * *

Darrera els turonells hi havia batusses. Alguns vailets de Cassanelles, en sortir d'estudi, havien anat a cercar bronquina als de Vilavessant, que solien anar a jugar per aquells indrets. Les dues bandades enemigues havien anat a cops de roc; el gran d'en Bartra n'havia arreplegat un a la clepsa, i se n'havia anat, bo i corrent, a contar-ho al seu pare; un dels xicots de l'altre poble s'havia presentat al seu amb el cap sagnós; els homes fets s'havien ficat a la brega; i ben aviat la petita prada que s'estenia a l'altra banda dels dos turonells havia sigut convertida en un camp de batalla. I havien ressonat alguns trets de pistola... i havien relluït les fulletes d'alguns ganivets... i els combatents s'havien embriagat a la vista de la sang i semblaven que volguessin

trossejar-se els uns als altres.

I el menut Galderic s'havia trobat a les batusses, i rabiós com estava contra tots els que malparlaven d'ell i del seu pare, s'havia encegat fins al punt d'agafar la davantera a tota la colla de vilavessanencs per plantar cara als esperitats de Cassanelles.

-Pit i ronyons!- cridava en Jan, foll de ràbia, com si fos el comandant dels batissers del seu poble. -No n'ha de quedar rastre, d'aquesta mala sangonetat!

Una acció d'avançament, un instant de dubte i alguns trets gairebé escapats de les pistoles dels de Cassanelles; un home caient malferit, un moment de confusió i un llampec de ràbia dels de Vilavessant; una flamarada d'odi encenent més i més els uns i els altres; una barreja de cossos que s'arrapen i s'esbardufeixen, de gemecs que es topen amb malediccions, d'esgarips que es veuen ofegats per l'espetec de les armes llargues, varen seguir a les paraules d'en Bartra, que, enardit per la lluita, avançava cap als contraris bo i engrapant amb la destra una picassa i amb l'altra mà una grossa pistola.

-Sota terra siguis, maleït bord!- va cridar sobtadament.

Va agafar per un braç el menut Galderic, bo i llançant la pistola; i aixecant en sopols l'infant, va esbardellar-li la testa amb un cop de picassa, mentre la campana de Cassanelles, que començava a tocar a somatent, feia fugir desbandats molts dels que es batien.

I el menut Galderic va quedar estès al mig d'un bassal de sang. I en Jan, en veure que encara es bellugava, va trepitjar-lo rabiosament, com i si volgués esbravar-se, en el cos del fill, de la rancúnia que sentia pel pare. I, horroritzats de la feta, els batissers varen fer-li rotllo, fugint d'ací d'allà, com ànimes en pena.

Per últim va lassar-se, va donar l'últim cop de peu a aquell cos espellifat, va bleixar amb força, i va exclamar, amb goig:

-Ah!... Morta la cuca, mort el verí!... Ara manca el pare.

El pare acabava d'arribar al lloc de la desfeta, i, passat el primer instant d'esfereïment, es dirigia a en Jan amb els punys closos, tot ell sotragat per la dolor i la ràbia, tot ell assedegat d'abeurar-se amb la sang del seu enemic de tota la vida. Però, així que se li havia arrapat al coll fent-li treure mig pam de llengua, l'en varen desarrapar els primers homes del somatent que acabaven d'arribar.

Llavors, el pobre Biel, abraçant amb bogeria el menut cadàver, va posar-se'l a coll i va fugir... va fugir per entre els boscos, sense fer cas dels crits amb què volien aturar-lo, sense sentir la pluja que, desfent-se en aquell instant, abrigava tota la comarca amb un xàfec immens.

XXII

AVALL COM L'AIGUA

La llumenera, penjada del sostre, aclaria feblement el cos de l'infant, que jeia sense vida al cim del llit de peu de gall on en Biel i la Malena havien dormit el son de nuvis. La testa, badada per la picassa d'en Jan, es mostrava tota sagnosa; els punys, closos fortament, semblava que es volguessin escorxar els palmells de les mans; la cara, contreta horriblement, transparentava la dolor i la ràbia que s'havien barrejat, dintre aquell cos tendre, a l'hora de la mort.

A un costat del llit dormisquejava la Llogaia; i a l'altre vetllava en Biel, amb els ulls fixos en el rostre del menut, mirant-lo i no veient-lo, com si, del cop rebut a l'ànima, s'hagués quedat sense sentits. Un ensopiment

estrany s'havia fet amo d'ell. No pensava, no raonava, no es feia càrrec del que tenia a l'entorn. Ni tan sols plorava.

Els que ploraven eren els núvols. Ploraven seguit-seguit, amb un gotejar espès que, en topar amb les teules, n'arrencaven una cantúria pesada i trista.

En tota la nit no havia parat de ploure; i s'hi havia posat, a primera hora, tan de ferm, que el córrec havia vingut gros al cap de poca estona, i, en anar la justícia per fer-se càrrec del petit cadàver, ja no havia sigut possible travessar el corrent.

Amb tot, cap a la matinada va començar a minvar el xàfec, però la rierada no: la rierada venia cada cop més grossa, degut a les aigües que, davallades de les terres de més amunt, s'hi ajuntaven a milers de cascades i reguerons.

Per això tot el poble estava en vetlla, esporuguit per l'aiguat, sense recordar-se gairebé de les horrors de la batussa. Tothom se n'oblidava, de la víctima innoscent; tothom se n'oblidava, d'aquell pobre pare ferit al mig del cor per la pèrdua de l'única esperança que li quedava a la terra; tothom se n'oblidava, del matador, que, tancat al soterrani de la casa del comú, es barallava amb la pròpia consciència i començava a tastar les asprors del remordiment.

Només els seus pares i els seus fills i la seva dona hi pensaven, en el pres. I sabent-los greu la seva absència, més que per altra cosa per la falta d'un parell de braços que els ajudessin a salvar de l'aiguat els béns que tenien en perill.

I en Jan, com si endevinés l'oblit en què el tenia tothom, sentia ajuntar-se al rau-rau de la consciència el pes d'una immensa solitud. Li semblava que fos arribada la fi del món i es trobés bregant entre els elements desfermats.

El bram d'aigua que baixava pel córrec omplia de terratrèmol la cofurna on es trobava, separada del corrent per una trista paret de maó de pla, trepada arran de sostre per un espirall tot esquifit, pel qual entraven les rates a dotzenes, fugint de l'aiguat, que les treia dels cataus.

Com un llop engabiat, en Jan es passejava entre la fosca, sense pensar tan sols que per aquell espirall que donava entrada a les rates s'hi havia estimbat més d'un cop, i més de cent, un doll d'aigua que havien negat la cofurna fins a les vigues. Passat l'esverament que l'havia fet bleixar de goig en veure sense vida el fill d'en Biel, no es podia arrabassar del magí aquella testa esberlada per la seva destral i aquell ventre esbotzat pels seus cops de peu. Era com si el tingués al davant, el cadàver del menut Galderic: era com si el veiés il·luminat per una claror estranya que fes encara més espesses les tenebres del voltant. Prou aclucava els ulls per no veure'l; prou encastava les parpelles de dalt amb les de sota; prou pertenia per foragitar la torturadora visió... Res li valia! La visió continuava cada cop més ferma, cada cop més vistent i més horrorosa.

¡Quina angúnia, Senyor, quina angúnia, la de l'homicida!... La sang innoscent que havia vessat li xarbotava pel cervell, enterbolint-l'hi i fent-l'hi sotragar a grans batzegades. La mà que havia estret el mànec de la picassa se li enasprava i se li obria malgrat ell, com si contrapuntés a llançar fora de si l'empremta de l'eina que li semblava dur-hi marcada... Els peus que havien saltat sobre el ventre de l'infant eren espolsats per en Bartra a cada moment, com si volgués foragitar els esquitxos de sang que sentia clavats a les espardenyes.

Volent escapar a aqueixa mania, va descalçar-se tot d'una; però aleshores li va semblar que els esquitxos, en lloc de quedar-se a les espardenyes, li havien travessat la pell per ficar-se-li carn endins fins al moll dels ossos.

Quina angúnia, Senyor, quina angúnia!...

I es passejava cada cop més de pressa, i s'apunyegava el cap com si volgués esberlar-se'l, i pernejava com un poltre guit.

Les primeres lluïssors de l'alba, entaforant-se mandrosament per l'espirall, varen portar, per últim, un escrupoló d'esperança al seu cor. Però, al mateix moment que va obirar-les, es va adonar d'un lleuger rajolí que reïntellava paret avall i s'anava engruxint de mica en mica. L'aigua que davallava pel córrec arribava ja frec a frec de la mesquina obertura.

Oh, quina sort, si la cofurna s'omplia d'aigua! ¡Quina ventura, si la mort el sobtava al fons d'aquella presó!

Déu no va escoltar-lo! Encara no havia tingut semblant pensament, que un cop de riu va rompre la resistència que oposava al seu pas la paret de la cofurna, fent-hi un gros esvoranc, pel qual va estimbar-se, amb gran terrelló, el corrent.

I aleshores, cobrant, malgrat ell, l'amor a la vida, va enfilar-se al llenç d'obra que quedava sencer, i va cridar assistència amb totes les seves forces.

Va ser un crit que va sentir-lo tot el poble: un crit aspre i esgarrifós, d'home desesperat que veu la mort cara a cara.

Tan i tan fort va ser, que, entaforant-se pels boscos del comte, va arribar fins a la torre del Barbut, desvetllant en Biel, que seguia immòbil a l'espona del llit on dormia el son darrer el menut cadàver. Anul·lat per la seva dissort, el pobre pare estava mut, amb la pensa aturada i els ulls ressecs, com si dintre el seu cos no hi quedessin llàgrimes.

De cap a cap de nit, no s'havia mogut de la mateixa positura fins que aquell crit d'esglai va fer-lo botre de la cadira i adreçar l'orella.

El xàfec havia parat, però la rierada, amb els seus bruels, omplia de terratrèmol tota la rodalia. L'alba avançava. Els clams dels cassanellencs, desesperats de portar a en Jan el socors que demanava, s'aixecaven paorosos espai amunt.

* * *

-Assistèènciaaa!...

Aquest crit, més fort que els altres, va dominar totes les veus i tots els sorolls, acabant de deixondir en Biel, qui, sense conèixer la veu del que cridava, va davallar l'escala a trenca nou de coll, emprenent com a somnis, una correguda boja boscos avall. La feta de la tarda, la mort del seu fill, el record de la seva dona, totes les impressions fortes que havia tingut a la seva vida, es barrejaven ara en el seu cervell formant una agarbuixada roca, empaitant les unes a les altres com les ones d'un mar esvalotat que es persegueixen i es capbussen sense repós. Però, per sobre d'aquell embull, hi surava sempre aquell crit desesperat i foll de l'home, del germà seu, que demanava ajuda.

-Assistència!... Socors!...

El tros de paret on estava encamallat en Bartra s'havia esgavellat sobtadament. Havia ressonat un clam d'esglai més fort que els altres. El cos del desesperat es barallava amb peus i mans contra el corrent, que se l'enduia avall.

Després, res: havia vingut un espès silenci. Només els brams de la riada semblaven sentir-se més forts que mai; només un punt que es capgirellava a flor d'aigua, arrapat a un tronc, atreia les mirades de tot el poble.

Sobtadament, de l'altra banda de córrec, va saltar un nou cos, i se'l va veure arrapar-se al que lluitava amb l'aigua

-Coratge, germà!

I la destra d'en Biel va arrapar-se a la brusa de l'hereu Bartra, que, animat per l'ajuda, va redreçar el cap. La mirada d'horror que va donar en Jan al que anava a salvar-lo va topar-se amb la d'odi que li endreçava en Biel en reconèixer-lo. «-No em matis!», deia l'una. «-M'has mort el fill!», semblava dir l'altra.

Però va venir una onada i va apagar-les totes dues. I en Biel, que havia entès la d'en Jan, va sentir un impuls de perdó; i en Jan, que havia sentit a l'ànima la d'en Biel, va abandonar-se a la força de l'aigua.

I va sonar un nou crit:

-Salva't!

I en Jan, a una empenta d'en Biel, va veure's transportat fins a prop de la riba, va arrapar-se a les branques d'una saula tombada pel corrent, i, aferrant-se'hi amb desesperació, es va enfilar per la soca, caient al cap d'un instant a sobre el marge i amagant la cara entre l'herbei, que, prou moll de la pluja, va veure-s'hi encara més a causa del doll de llàgrimes que va haver d'escopsar.

Mentrestant, en Biel, que acabava de guanyar la vora cent passes més avall, corria annartat boscos amunt, sentint a l'ànima una mena de rosec estrany, com el del soldat que, per salvar la vida d'un enemic, ha fet als seus una traïdoria.

* * *

L'endemà, cap a posta de sol, en Biel venia de ciutat, d'acompanyar-hi la vella Llogaia, que se n'hi anava a viure. De sobte, a una reblincola de camí, va topar-se amb els civils, que duien un home, i va recordar-se del dia en què, després d'haver mort el Picotí, se'l varen endur a ell.

El pres anava amb el cap cot; però, en sentir trepig al davant seu, va aixecar la vista d'una manera vergonyant, va clavar-la a en Biel i va caure de genolls.

-Perdona'm!... Digues-me que em perdones!...

Un instant de dubte, una mà que s'allarga, una que s'hi aferra, un pecador que s'alça, i quatre persones que se senten els ulls enterbolits pel plor. Després, una mirada d'en Biel cap a la plana, que creuaria més endavant per fugir del poble i anar-se'n part d'allà del mar a encendre foc nou. I res més!

Al cap d'uns dients d'avemaria, el sol es capbussava darrera la ratlla de ponent. En Biel, dret al pas de la porta, va veure com al lluny, molt i molt avall, pel camí de l'aigua, es perdia la figura del seu enemic, semblant a una formiga.

I, tot veient-la, va sentir-se gran.

Tot seguit va aixecar els ulls al cel i un prec a l'Altíssim.

-Ajudeu-me!...

I va sentir-se fort.

FI

End of the Project Gutenberg EBook of Arran del Cingle, by Josep Morato i Grau

*** END OF THIS PROJECT GUTENBERG EBOOK ARRAN DEL CINGLE ***

***** This file should be named 25443-8.txt or 25443-8.zip ***** This and all associated files of various formats will be found in: http://www.gutenberg.org/2/5/4/4/25443/

Updated editions will replace the previous one--the old editions will be renamed.

Creating the works from public domain print editions means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg-tm electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG-tm concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for the eBooks, unless you receive specific permission. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the rules is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. They may be modified and printed and given away--you may do practically ANYTHING with public domain eBooks. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

*** START: FULL LICENSE ***

THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg-tm mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg-tm License (available with this file or online at http://gutenberg.org/license).

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg-tm electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg-tm electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg-tm electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg-tm electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg-tm electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg-tm electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg-tm electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation ("the Foundation" or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg-tm electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is in the public domain in the

United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg-tm mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg-tm works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg-tm name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg-tm License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg-tm work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country outside the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg-tm License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg-tm work (any work on which the phrase "Project Gutenberg" appears, or with which the phrase "Project Gutenberg" is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org

1.E.2. If an individual Project Gutenberg-tm electronic work is derived from the public domain (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase "Project Gutenberg" associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg-tm trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg-tm electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg-tm License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg-tm License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg-tm.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg-tm License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg-tm work in a format other than "Plain Vanilla ASCII" or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg-tm web site (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg-tm License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg-tm works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg-tm electronic works provided that

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg-tm works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg-tm trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."

- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg-tm License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg-tm works.

- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.

- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg-tm works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg-tm electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from both the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and Michael Hart, the owner of the Project Gutenberg-tm trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread public domain works in creating the Project Gutenberg-tm collection. Despite these efforts, Project Gutenberg-tm electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg-tm trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg-tm electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH F3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic

work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS' WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTIBILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. **INDEMNITY**

- You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg-tm electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg-tm electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg-tm work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg-tm work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg-tm

Project Gutenberg-tm is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need, is critical to reaching Project Gutenberg-tm's goals and ensuring that the Project Gutenberg-tm collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg-tm and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation web page at http://www.pglaf.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Its 501(c)(3) letter is posted at http://pglaf.org/fundraising. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's principal office is located at 4557 Melan Dr. S. Fairbanks, AK, 99712., but its volunteers and employees are scattered throughout numerous locations. Its business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887, email business@pglaf.org. Email contact links and up to

date contact information can be found at the Foundation's web site and official page at http://pglaf.org

For additional contact information: Dr. Gregory B. Newby Chief Executive and Director gbnewby@pglaf.org

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg-tm depends upon and cannot survive without wide spread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations ($1 to $5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit http://pglaf.org

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg Web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: http://pglaf.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg-tm electronic works.

Professor Michael S. Hart is the originator of the Project Gutenberg-tm concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For thirty years, he produced and distributed Project Gutenberg-tm eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg-tm eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as Public Domain in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our Web site which has the main PG search facility:

http://www.gutenberg.org

This Web site includes information about Project Gutenberg-tm, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.

Arran del Cingle, by Josep Morato i Grau

A free ebook from http://manybooks.net/